

ภาษา

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ

ภาษา

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ

ชื่อหนังสือ	ภาษา : มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ
จัดทำโดย	กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
จำนวนหน้า	๙๖ หน้า
พิมพ์ครั้งที่	๑/๒๕๕๙ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์เมื่อ	มีนาคม ๒๕๕๙
ISBN	978-616-543-381-5
จัดพิมพ์โดย	สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์
ภาพปก	“ภาษาเขมรถิ่นไทย” สถาบันวิจัยและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

สาร

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

ประเทศไทย เป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อเนื่องมายาวนานประเทศหนึ่งในโลก ความร่ำรวยและงดงามทั้งทางด้านวัฒนธรรมและธรรมชาติเป็นเสน่ห์ทำให้ประเทศไทยเป็นที่กล่าวขานมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมรดกภูมิปัญญาของคนไทยที่ได้สร้างสรรค์ ถ่ายทอดมารุ่นต่อรุ่น ทั้งที่จับต้องได้ อันได้แก่ ผลงานด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม และที่จับต้องไม่ได้อันได้แก่ ความรู้ ความเชี่ยวชาญ ทักษะ ในสาขาต่าง ๆ จนสามารถผลิตผลงานชั้นเลิศที่ไม่มีใครเสมอเหมือน เช่น ดนตรี การแสดง ผ้าทอ เครื่องจักสาน นิทาน ตำนาน นอกจากนี้ยังมีประเพณี กีฬา การเล่นพื้นบ้าน อาหาร การแพทย์พื้นบ้าน ภาษา ฯลฯ ที่หล่อหลอมและสร้างความเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมงดงามดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

กระทรวงวัฒนธรรม จึงกำหนดนโยบายให้ประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติเพื่อเป็นหลักฐานสำคัญของชาติ คงคุณค่าและอัตลักษณ์ไทย เป็นแหล่งอ้างอิงข้อมูลทางวิชาการ และเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เกิดความภาคภูมิใจ และร่วมรักษาวัฒนธรรมของตนให้คงอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยต่อไป รวมทั้งเป็นการตอบสนองนโยบายรัฐบาลด้านการศึกษาและเรียนรู้ การทะนุบำรุงศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และการนำทุนทางวัฒนธรรมของประเทศมาสร้างคุณค่าทางสังคมและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

หนังสือมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งรวบรวมองค์ความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิมตามสาขาของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ทั้ง ๗ สาขา ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๕๒-๒๕๕๘ จึงเป็นประโยชน์ในการศึกษา ค้นคว้า ต่อยอดความรู้ในเรื่องภูมิปัญญาของไทยแขนงต่าง ๆ ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

วิจิตร วัฒนพงศ์

(นายวีระ โรจน์พจนรัตน์)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

สาร

ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

กระทรวงวัฒนธรรมมีภารกิจหนึ่งที่สำคัญคือการรักษา สืบทอด วัฒนธรรมของชาติและความหลากหลายของวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างมั่นคง ในการดำเนินงานที่ผ่านมา หน่วยงานต่างๆ ภายใต้กระทรวงวัฒนธรรมได้มุ่งเน้นการดำเนินงานในลักษณะการศึกษา ค้นคว้า วิจัย การอนุรักษ์ การฟื้นฟูการพัฒนา การส่งเสริม การถ่ายทอด และการแลกเปลี่ยน จนประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม กระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน ส่งผลกระทบต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ อย่างรวดเร็วทั้งในด้านที่เสี่ยงต่อการสูญหาย การนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไปใช้ในทางที่บิดเบือนหรือไม่เหมาะสมและอาจเป็นเหตุให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเหล่านั้นต้องสูญเสียชีวิตคุณค่าและอัตลักษณ์ไป เป็นต้น

การดำเนินงานขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติของกระทรวงวัฒนธรรม กรมส่งเสริมวัฒนธรรม จึงเป็นมาตรการหนึ่งที่สำคัญให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปตระหนักถึงคุณค่าและเกิดความภาคภูมิใจ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งนอกจากจะเป็นการเก็บบันทึกองค์ความรู้ต่างๆ ไว้เป็นหลักฐานสำคัญของชาติแล้ว ยังต้องมีการเผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านี้ให้แก่เด็กและเยาวชนได้ทราบถึงสาระสำคัญอันเป็นแก่นแท้ อย่างจริงจัง รวมถึงสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดอย่างสร้างสรรค์ได้ อันจะเป็นหนทางหนึ่งในการปกป้องคุ้มครองให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมคงอยู่ต่อไปอย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

การจัดพิมพ์หนังสือชุด มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติครั้งนี้ เป็นการรวมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้วติดต่อกัน เป็นเวลา ๗ ปี รวมทั้งสิ้น ๓๑๘ รายการ เพื่อเผยแพร่แก่สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และประชาชนทั่วไป กระทรวงวัฒนธรรม จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ทั้ง ๗ เล่มนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อคนไทยทุกคนในการส่งเสริมและสืบสานมรดกวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่ต่อไป

(ศาสตราจารย์อภิรักษ์ โพทยานนท์)

ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

คำนิยม

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ในฐานะหน่วยงานที่มีหน้าที่ส่งเสริมและดำเนินงานการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ ได้ริเริ่มการขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ โดยเริ่มจากสาขาศิลปะการแสดงและงานช่างฝีมือดั้งเดิม ส่วนสาขาวรรณกรรมพื้นบ้านและสาขากีฬามรดกภูมิปัญญาไทยเริ่มดำเนินการขึ้นทะเบียน ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ สาขาแนวปฏิบัติทางสังคมพิธีกรรมและงานเทศกาล และสาขาความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล เริ่มดำเนินการขึ้นทะเบียน ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ และสาขาภาษาได้ดำเนินการขึ้นทะเบียน ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๕

การจัดพิมพ์หนังสือชุด มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติครั้งนี้ เป็นการรวบรวมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้ว โดยหนังสือ **“ภาษา : มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ”** เป็น ๑ ใน ๗ เล่มชุดหนังสือมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ในการนี้ กรมส่งเสริมวัฒนธรรมขอขอบคุณศาสตราจารย์สุวิไล เปรมศรีรัตน์ ประธานกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม สาขาภาษาและกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิฯทุกท่านที่ได้พิจารณาคัดเลือกมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของไทย รวมทั้งขอขอบคุณผู้เรียบเรียงเนื้อหาสาระของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้านภาษาทุกท่านที่ได้ประมวลองค์ความรู้เพื่อประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติ

กรมส่งเสริมวัฒนธรรมหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ผู้ที่สนใจและกระตุ้นให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญและความภาคภูมิใจในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ อันจะมีผลให้เกิดการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ให้ดำรงอยู่คู่กับชาติไทยสืบไป

(นางพิมพ์วิ วัฒนารากร)
อธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม

คำนำ

ภาษาเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของแต่ละกลุ่มชน นอกจากจะใช้ในการสื่อสารทั่วไปแล้ว ภาษายังเป็นแหล่งรวมของภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้ในการจัดการกับสิ่งแวดล้อมและการดำรงชีวิตของแต่ละกลุ่มชนที่ต่อเนื่องกันนานนับพันปี อย่างไรก็ตามในยุคของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ภาษาของกลุ่มชนต่าง ๆ อยู่ในภาวะถดถอยและจำนวนมากอยู่ในภาวะวิกฤตใกล้สูญ อันเนื่องมาจากยุคโลกาภิวัตน์ การสื่อสารที่ทรงพลัง สามารถเข้าถึงครัวเรือนแม้ในที่ห่างไกล รวมทั้งอิทธิพลทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในยุคโลกาภิวัตน์ก็ล้วนทำให้ภาษาของกลุ่มชนทั้งกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ที่ไม่มีพลังทางทางการเมืองและสังคม ต่างอยู่ในภาวะถดถอย ปรากฏการณ์นี้เห็นได้ชัดเจนขึ้นเรื่อย ๆ ในระยะกว่า ๒๐ ปีที่ผ่านมา จึงมีการคาดคะเนจากนักภาษาศาสตร์ว่า หากไม่มีการดำเนินการอย่างไร ภายในศตวรรษนี้ ๖๐% – ๙๐% ของภาษาโลกจะเสื่อมสลายไป ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อการสูญเสียวัฒนธรรมและความรู้ท้องถิ่นของชนกลุ่มต่าง ๆ

ด้วยเหตุนี้ ปัจจุบันจึงได้มีความพยายามที่จะปกป้องรักษาภาษาในหลายระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ จนถึงระดับนานาชาติ องค์การสหประชาชาติ เช่น UNESCO ได้ยกย่องให้ภาษาเป็นมรดกของมนุษยชาติ และมีการรณรงค์อย่างต่อเนื่องเพื่อให้มีการดูแลรักษาภาษาไว้ให้ชนรุ่นหลัง เช่น การเน้นให้มีการนำภาษาไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในโลก อันเป็นจุดมุ่งหมายของการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals) ในปี ๒๐๑๕ ดังเช่น การพัฒนาด้านการศึกษา สิ่งแวดล้อม, ความยากจน เป็นต้น อีกทั้งการประกาศให้ปี ๒๐๐๘ เป็นปีแห่งภาษาสากล (International Year of Languages) และการกำหนดให้วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ของทุกปีเป็นวันแห่งการเฉลิมฉลองวันภาษาแม่สากล (Mother Language Day) เป็นต้น

สำหรับในประเทศไทย ชุมชนเจ้าของภาษาชาติพันธุ์หลายกลุ่มได้มีความพยายามและร่วมมือกับนักวิชาการ เพื่อศึกษา อนุรักษ์ พัฒนา และฟื้นฟูภาษาท้องถิ่น ซึ่งเป็นภาษาแม่ของตน ทั้งภาษาพูด และภาษาเขียน หรือภาษามือ ดังตัวอย่างการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล หรือมูลนิธิเพื่อการศึกษาฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามชุมชนภาษาต่าง ๆ ต้องการกำลังใจและการสนับสนุนที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้สามารถดำเนินการเพื่อรักษาภาษาและองค์ความรู้ท้องถิ่นของตนไว้ได้ การส่งเสริม สนับสนุน และการขึ้นทะเบียนภาษาในฐานะที่เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ จึงเป็นบทบาทของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ที่มีคุณค่าทางจิตใจแก่ชุมชนภาษาต่าง ๆ เป็นอย่างยิ่ง

สุวิไล เปรมศรีรัตน์

(ศาสตราจารย์เกียรติคุณ สุวิไล เปรมศรีรัตน์)

ประธานกรรมการ

ในนามคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
สาขาภาษา

สารบัญ

บทนำ

ความหมายของภาษา

ประเภทของภาษา

เกณฑ์การขึ้นทะเบียน

ภาษาที่ขึ้นทะเบียน พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๘

ภาษาท้องถิ่น

ภาษากะซอง

ภาษาก่อง

ภาษากูย/กวย

ภาษาเขมรถิ่นไทย

ภาษาซอง

ภาษาซอญ

ภาษาซิมเร

ภาษาโซ (ทะวืง)

ภาษาญ้อ

ภาษาญัฮกุร

ภาษาตากใบ (เงาะเห)

ภาษาไทยโคราช/ไทยเบิ้ง

ภาษาปืชู

ภาษาผู้ไทย

ภาษาพวน

ภาษาพิเทน

ภาษามลาบรี

ภาษามอแกน

ภาษามานี (ซาไก)

ภาษาเลอเวีอะ

หน้า

๑

๑

๑

๒

๓

๔

๘

๑๑

๑๕

๑๘

๒๒

๒๔

๒๗

๓๑

๓๕

๓๘

๔๑

๔๓

๔๖

๔๙

๕๕

๕๗

๖๐

๖๒

๖๔

สารบัญ (ต่อ)

ภาษาสะกอม	หน้า ๖๘
ภาษาแสก	๗๐
ภาษาอิมปี้	๗๒
ภาษาอุรักลาโว้ย	๗๔
อักษรไทยน้อย	๗๖
อักษรธรรมล้านนา	๗๙
อักษรธรรมอีสาน	๘๑
รายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ	๘๖
สาขาภาษา (แยกตามปีที่ขึ้นทะเบียน)	
คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม	๘๗
สาขาภาษา	
คณะทำงาน	๘๘

บทนำ

การขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เป็นสมบัติอันล้ำค่าที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ สืบส่ง และสืบทอดมาถึงลูกหลานรุ่นต่อรุ่น มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม หมายถึง การปฏิบัติ การเป็นตัวแทน การแสดงออก ความรู้ ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชุมชน กลุ่มชน และในบางกรณีปัจเจกบุคคล ยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของตน มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งนี้ เป็นสิ่งซึ่งชุมชนและกลุ่มชนสร้างขึ้นใหม่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน เป็นปฏิสัมพันธ์ที่กลุ่มชนมีต่อธรรมชาติ สังคม และประวัติศาสตร์ของตน และทำให้กลุ่มชนเกิดความรู้สึกสำนึกในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตน

การประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ เป็นหนทางหนึ่งในการปกป้องคุ้มครองเพื่อไม่ให้เกิดการสูญเสีย อัตลักษณ์ และสูญเสียภูมิปัญญาที่เป็นองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญของประเทศชาติ และยังเป็นหนทางหนึ่งในการประกาศความเป็นเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมต่างๆ ในขณะที่ยังไม่มีมาตรการทางกฎหมายที่จะคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ทั้งนี้ ภาษา เป็น ๑ ใน ๗ สาขาของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่กรมส่งเสริมวัฒนธรรมประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ

ความหมายของภาษา

ภาษา หมายถึง เครื่องมือที่ใช้สื่อสารในวิถีการดำรงชีวิตของชนกลุ่มต่างๆ ซึ่งสะท้อน โลกทัศน์ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชน ทั้งเสียงพูด ตัวอักษร หรือสัญลักษณ์ที่ใช้แทนเสียงพูด

ประเภทของภาษา

๑. ภาษาไทย หมายถึง ภาษาประจำชาติ หรือภาษาราชการที่ใช้ในประเทศไทย

๒. ภาษาท้องถิ่น หมายถึง ภาษาที่ใช้สื่อสารในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งและมักเป็นภาษาแม่ของคนในท้องถิ่นนั้น ในประเทศไทยมีภาษาท้องถิ่นทั้งที่เป็นภาษาตระกูลไทและภาษาตระกูลอื่นๆ แบ่งออกเป็น ภาษาไทยถิ่นตามภูมิภาค ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้สื่อสารในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย เช่น ภาษาไทยกลาง ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นใต้ และภาษาชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้สื่อสารในชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ของประเทศไทย เช่น ภาษาเขมรถิ่นไทย ภาษามลายูปาตานี ภาษาม้ง ภาษาอาข่า ภาษาซอง ภาษาโมแกน ภาษาลื้อ ภาษายอง ภาษาญ้อ ภาษากูไท ภาษาพวน ภาษาไทยเบิ้ง/เดิ้ง หรือภาษาไทยโคราช เป็นต้น

๓. ภาษาสัญลักษณ์ หมายถึง ภาษาที่ใช้ติดต่อสื่อสารด้วยภาษามือภาษาท่าทาง หรือเครื่องหมายต่างๆ เป็นต้น

เกณฑ์การพิจารณาขึ้นทะเบียน

๑. เป็นมรดกทางภูมิปัญญาของชุมชน
๒. เป็นภาษาที่เคยใช้หรือใช้ในชุมชน และเสี่ยงต่อการสูญหายหรือเผชิญกับภัยคุกคาม
๓. มีการสืบทอดและยังปฏิบัติอยู่ในวิถีชีวิต
๔. เป็นเอกลักษณ์ของชาติ หรืออัตลักษณ์ของชุมชนหรือภูมิภาค
๕. คุณสมบัติอื่นๆ ที่คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าเหมาะสม

ภาษาที่จันทะเบียน พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๘
ประเภท ภาษาท้องถิ่น

ภาษากะซอง

เรียบเรียงโดย ศาสตราจารย์สุวิไล เปรมศรีรัตน์, สุนี คำนวลศิลป์ และ ณัฐมน โรจนกุล

คำว่า กะซอง เป็นชื่อที่ผู้พูดเรียกภาษาของตัวเองและเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ของพวกเขา สันนิษฐานว่ามีความหมายว่า “คน” ภาษากะซองเป็นภาษาในตระกูลออสโตรเอเชียติก สาขามอญ-เขมร กลุ่มย่อยเดียวกันกับภาษาของที่จังหวัดจันทบุรีและภาษาขัมเรที่จังหวัดตราด ผู้พูดกะซองมีถิ่นฐานอยู่ที่อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด เขตชายแดนติดต่อกับกัมพูชา ภาษานี้เดิมเป็นที่รู้จักของคนภายนอกว่า “ซองจังหวัดตราด (Chong of Trat)” ด้วยมีความคล้ายคลึงของชื่อและความใกล้เคียงของภาษา ทำให้เข้าใจว่าเป็นภาษาเดียวกัน ชาวกะซองเองบางคนก็เรียกตัวเองว่า คนของพูดซอง ด้วยเหมือนกัน

ภาษากะซองมีพยัญชนะต้น ๒๑ หน่วยเสียง สระเดี่ยว ๑๗ หน่วยเสียง สระประสมหน่วยเสียงเดียว คือ <อัว> และพยัญชนะท้าย ๑๒ หน่วยเสียง โดยเฉพาะเสียงตัวสะกด <จ> <ญ> <ล> และ <ฮ> แสดงลักษณะของภาษากลุ่มมอญ-เขมร ภาษากะซองในปัจจุบันจัดว่ามีลักษณะน้ำเสียงแบบผสมผสาน นั่นคือใช้ลักษณะน้ำเสียงและระดับเสียงด้วยกัน ในการแยกความต่างของคำนี้แตกต่างจากระบบเสียงภาษาของและขัมเร ลักษณะน้ำเสียงแบบผสมผสานในภาษากะซองมี ๔ ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะน้ำเสียงปกติระดับเสียงกลาง (เช่น ป่าง = ดอกไม้) ลักษณะน้ำเสียงปกติระดับเสียงกึ่งสูง-สูง-ตก (เช่น ช้อ = หมา) ลักษณะน้ำเสียงพ่นลมระดับเสียงกลาง-กึ่งสูง-ตก (เช่น จ้อ = เปรี๊ยะ) และลักษณะน้ำเสียงพ่นลมระดับเสียงกึ่งต่ำ (เช่น ป่าง = พรงัน) ทั้งนี้ภาษากะซองกำลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาษามีวรรณยุกต์จากอิทธิพลภาษาไทย ด้านการใช้ศัพท์ มีศัพท์เฉพาะ เช่น ระแนง = ปาก, ครัน = น่อง, คัด = กัด, ตัก = ใหญ่, มาล = ไร่ เป็นต้น การเพิ่มหน่วยคำเติมซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของภาษากลุ่มมอญ-เขมรยังพบใน

คำภาษากะซอง ตัวอย่างคำที่เพิ่มหน่วยเติมหน้า เช่น คิน = ตัวเมีย กับ ลำคิน = ผู้หญิง, ฮ้อบ = กิน (ข้าว) กับ นะฮ้อบ = ของกิน (อาหาร) เป็นต้น ทว่าลักษณะการสร้างคำเช่นนี้กำลังจะสูญหายไปพร้อมกับการเลิกใช้คำ การเรียงคำในประโยคมีลักษณะแบบ ประธาน-กริยา-กรรม (SVO) เช่น ฮ้อบ กลอง ฮื้อ นาน <กิน-ข้าว-หรือ-ยัง> = กินข้าวหรือยัง ฮัยปี ท่อ จาม แปะ <ใคร-ทำ-ขาม-แตก> = ใครทำขามแตก อาวัน ทุ๋ นัย <วันนี้-ร้อน-มาก> = วันนี้ร้อนมาก เป็นต้น

ชาวกะของส่วนใหญ่อาศัยอยู่ที่หมู่บ้านคลองแสง บ้านด่านชุมพล และจำนวนเล็กน้อยอยู่ที่บ้านปะเตาในตำบลด่านชุมพล อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด พวกเขาอยู่กระจัดกระจายกันและปะปนกับคนไทยและคนกลุ่มอื่นๆ เช่น ลาว อีสาน จีน เขมร ที่เข้ามาตั้งรกรากทีหลัง บริเวณถิ่นที่อยู่เป็นที่ราบเชิงเขาและเนินเตี้ยๆ อาชีพที่ทำคือ เกษตรกรรม อาทิ ปลูกยางพารา ทำไร่สับปะรด และสวนผลไม้ ทำนาเพื่อบริโภคในครัวเรือนและไว้ขายบ้าง นอกจากนี้ยังมีรายได้เสริมจากการเก็บของป่าในช่วงฤดูแล้ง ชาวกะของมีการแต่งงานกับคนนอกกลุ่มจึงเกิดการผสมผสานระหว่างเชื้อสายและวัฒนธรรมตามแบบไทย ส่งผลให้ประเพณีดั้งเดิมหลายอย่างเลือนหาย ที่ยังคงปฏิบัติกันอยู่ตามแบบฉบับของกลุ่มเห็นจะมีพิธีแต่งงาน การบูชาผีเรือนหรือผีบรรพบุรุษ และประเพณีการเล่นผีแม่มด ซึ่งมีการประกอบพิธีเชิญผีมาเข้าร่างทรงเพื่อช่วยให้คนป่วยหายเจ็บไข้ตามความเชื่อ แต่ไม่เคร่งครัดในการจัดแล้วและการเล่นผีแม่มดในหมู่บ้านกะของปัจจุบันก็ไม่ค่อยคึกคักเท่าของกลุ่มซั่มเรที่มีประเพณีการเล่นนี้เช่นกัน

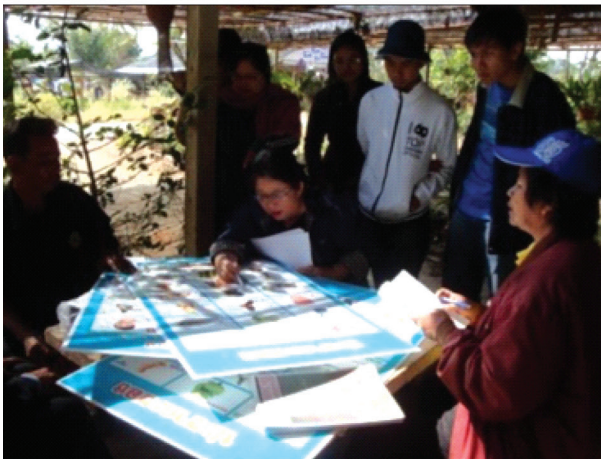
หมอบำทำพิธีสะเดาะเคราะห์

พิธีแต่งงาน

ผู้พูดภาษาในปัจจุบันเป็นกลุ่มสุดท้ายที่ยังใช้ภาษากะซองสื่อสารได้ มีที่รู้ภาษาดีไม่เกิน ๑๐ คน ซึ่งล้วนเป็นผู้สูงอายุ และจำนวนลดลงเรื่อยๆ คนกะซองในวัยกลางคนจนถึงรุ่นเยาว์สื่อสารกันด้วยภาษาไทย แม้จะมีความเข้าใจในภาษาของตนอยู่บ้างแต่ไม่สามารถสื่อสารเป็นประโยคยาวๆ ได้ ลูกหลานไม่สนใจที่จะเรียนรู้ภาษาของตนจากพ่อแม่ ภาษากะซองในปัจจุบันนับว่าอยู่ในขั้นวิกฤตรุนแรง รวมถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่กำลังสูญหายไปตามกาลเวลาพร้อมกับคำศัพท์ในภาษา โดยเฉพาะที่เป็นความรู้เกี่ยวกับป่า พันธุ์พืช สมุนไพร อาหาร พิธีกรรมและความเชื่อที่เชื่อมโยงวิถีชีวิตและประวัติของชุมชน

ทายาทของผู้พูดภาษากะซอง
ที่มีความพยายามฟื้นฟูและเรียนรู้ภาษาของตนเอง

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ชาวกะชองได้มีความพยายามฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง เริ่มจากการสร้างระบบตัวเขียนภาษากะชองด้วยตัวอักษรไทย ผลิตหนังสือนิทานภาษากะชองเพื่อเป็นคู่มือในการสอนภาษาและพยายามที่จะนำเข้าไปสอนในโรงเรียนของชุมชน รวมทั้งมีการสร้างแผนที่ชุมชนและแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่กระนั้นภาษากะชองยังอยู่ในสถานะที่ไม่ดีขึ้นมากนัก เนื่องจากผู้สูงวัยที่เป็นแหล่งความรู้เริ่มล้มหายลง ในปัจจุบันที่ชาวบ้านที่คุ้นเคยกับการผลิตวรรณกรรมภาษากะชองร่วมกันทำการฟื้นฟูมหายาใจสุดท้ายของภาษาตนเอง มีแนวคิดในการสร้างเยาวชนที่พูดภาษากะชองได้ เริ่มด้วยการฝึกทักษะฟัง-พูดภาษากะชองอย่างเข้มข้นกับครูภูมิปัญญาในวันหยุดด้วยความหวังว่าจะสามารถสร้างผู้พูดภาษากะชองรุ่นใหม่และกระตุ้นการเรียนรู้ภาษาของตนเองให้กับคนในชุมชนเพื่อส่งต่อองค์ความรู้ของบรรพบุรุษให้กับลูกหลานกะชองได้เพิ่มมากขึ้น

ภาษากะชอง ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๗

เอกสารอ้างอิง

นายสันติ เกตุถึก และคณะ. (๒๕๕๒). **แนวทางการพลิกฟื้นภาษากะชองเพื่อสืบทอดให้คนรุ่นหลังอย่างยั่งยืน** บ้านคลองแสง ต.ด่านชุมพล อ.บ่อไร่ จ.ตราด. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และพรสวรรค์ พลอยแก้ว. (๒๕๔๘). **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: กะชองและขัมเร**. กรุงเทพฯ:เอกพิมพ์ไทย จำกัด.

Sunee Kamnuansin. (2002). Kasong Syntax. M.A. thesis, Institute of Language and Culture for Rural Development, Mahidol University.

ภาษาก่อง

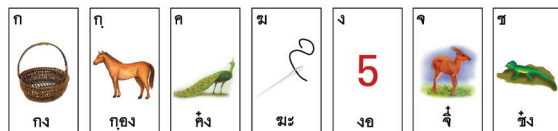
เรียบเรียงโดย มยุรี ถาวรพัฒน์

คำว่า “ก่อง” เป็นคำที่คนก่องใช้เรียกชื่อกลุ่มและภาษาของตัวเอง คนไทยในพื้นที่ใกล้เคียงส่วนใหญ่มักเรียก “ละว้า” จนปรากฏมีคำว่า “ละว้า” นำหน้าชื่อหมู่บ้านที่มีชาวก่อง อาศัยอยู่แทบทุกหมู่บ้าน เช่น บ้านละว้าคอกควาย บ้านละว้าวังควาย วิถีชีวิตชาวก่องส่วนใหญ่พึ่งพิงธรรมชาติ ช้อนกุ้ง จับปลา ล่าสัตว์ หาหน่อไม้ เก็บเห็ด และปลูกข้าวไร่ ในอดีตชาวก่องมีวัฒนธรรมการแต่งกายด้วยผ้าที่ทอขึ้นเองเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว แต่ปัจจุบันการแต่งกายในชุดพื้นเมืองแทบจะไม่เหลือให้เห็นกันแล้วส่วนศิลปะการทอผ้านั้นหายไปกับอดีต จนกระทั่งมีชาวก่องกลุ่มหนึ่งฟื้นฟูหัตถกรรมทอผ้าขึ้น ชาวก่องจึงเริ่มหันกลับมาทอผ้ากันอีกครั้ง ในขณะเดียวกันแนวคิดอีกด้านหนึ่งที่เหนียวแน่นคือ แนวคิดความเชื่อเรื่องการนับถือผี ทุกวันนี้ในวันข้างขึ้นเดือน ๖ เรายังคงเห็นชาวก่องที่บ้านละว้ากักเชียงพร้อมใจทำพิธีเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษที่บ้านผีเรือน เจ้าป่าเจ้าเขา ตามความเชื่อเดิมอยู่เป็นประจำทุกปี

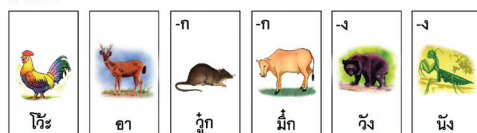

ตัวหนังสือพม่า

ตัวต้น

ตัวท้าย

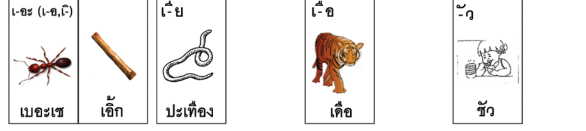
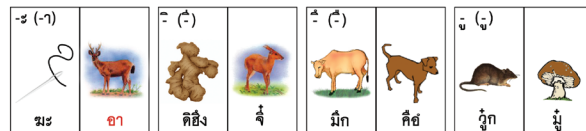

จัดทำโดย

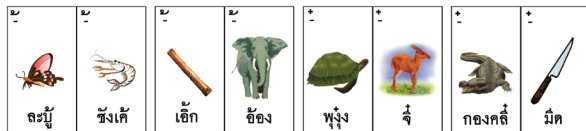
คณะกรรมการภาษากอง, สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ชาละวันนระยูกพม่า

ชาละวัน

ตัววันนระยูก

จัดทำโดย

คณะกรรมการภาษากอง, สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ภาษากองเป็นภาษาในตระกูลจีน-ทิเบต สาขาเบมมิต (พม่า) ภาษาที่มีความใกล้เคียง ได้แก่ ภาษาพม่า ภาษาปัฐที่พบในจังหวัดเชียงราย และภาษาอิมปี้ที่พบในจังหวัดแพร่ ภาษากองเป็นภาษาที่แสดงลักษณะของภาษาตระกูลจีน-ทิเบตอย่างเด่นชัด กล่าวคือ มีระบบเสียงวรรณยุกต์ เช่น กอง = ม้า, กอง = ม้า, กอง = สูง, กอง = คนละว่า พยัญชนะท้ายหรือพยัญชนะสะกดภาษากองนั้นดำรงเอกลักษณ์ของภาษาตระกูลทิเบต-พม่าไว้คือมีเสียงพยัญชนะสะกดน้อยเพียง ๓ หน่วยเสียงเท่านั้นคือ /-k, -ชิ, -n / เช่น เอ็ก = ไม้ กอง = ตะกร้า, กองเอะ = กระแต คัง = นกยูง, ความสั้น-ยาวของเสียงสระไม่ได้ทำให้ความหมายของคำเปลี่ยนไป นอกจากนี้ยังมีลักษณะไวยากรณ์ที่มีการเรียงลำดับคำ (word order) แบบประธาน-กรรม-กริยา (S-O-V) เช่น กอง มัง ขูอ <ฉัน-ข้าว-กิน> = ฉันกินข้าว กอง เอะเออ <ฉัน-นก-ยิง> = ฉันยิงนก แบบประธาน-กรรมตรง-กรรมรอง-กริยา กอง ยั้งชื้ออ <เขา-ฉัน-เลี้ยง-ให้> = เขาให้เลี้ยงฉัน แบบประธาน-สถานที่-กริยา กอง กองเชียง นื้ออ <ฉัน-นกเชียง-อยู่> = ฉันอยู่สุพรรณบุรี เป็นต้น

จากอดีตชุมชนละว้ากองเชียงมีเพียงคนเชื้อสายกองเท่านั้นที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ภาษาที่ใช้จึงมีภาษาเดียวต่อมามีการแต่งงานกับคนต่างเชื้อสาย เกิดการแลกเปลี่ยนภาษาและวัฒนธรรมกัน คนเผ่าคนแก่ใช้ภาษากองปนกับภาษาอื่นๆ เช่น ภาษาลาว เด็กๆชาวกองวันนี้ไม่เข้าใจภาษาแม่ เมื่อไม่เข้าใจจึงไม่ใช้ ไม่พูด วัยรุ่นเข้าใจเพียงระดับคำ

แต่ไม่นิยมใช้ ด้วยความรู้สึกว่าภาษาแม่ในชนบท ทศนคติในทางลบของเจ้าของภาษาเป็นสัญญาณเตือนว่า ภาษาลาวกำลังจะสูญไปในไม่ช้า อีกทั้งจำนวนคนที่สามารถใช้ภาษาท้องถิ่นในการสื่อสารได้ไม่ถึง ๕๐ คนจาก ๓๐๐ คน ของทั้ง ๓ หมู่บ้าน คือบ้านละว้าวังควาย บ้านกกเชียง ตำบลขม้น อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี และบ้านคอกควาย ตำบลทองหลาง อำเภอยะผา จังหวัดอุทัยธานี

อย่างไรก็ตาม เมื่อคนท้องถิ่นรู้สถานการณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง เกิดความตระหนัก และได้พยายามอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรม ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๗ โดยได้มีการสร้างระบบตัวเขียนภาษาท้องถิ่นอักษรไทย เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบันทึกเรื่องราวต่างๆ และพยายามปกป้องคุ้มครององค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เมื่อลูกหลานและประเทศชาติ

ภาษาท้องถิ่น ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๕

ภาษาท้องถิ่น

ซงซอญั่ว งอญู มอญู เซีเซมาตากา เพนีแดง
ตะ กักก่า มอญูเซแซ ซุ่ยอ ญีซัง เตาะเนีย เซเซงงอ โทะ
โทะอ่อ ซุอาญอญอโทะ ซุกอ่อ มอญูแซก้อ เอ็กดาง
ปาทองเซ โทะแลงงอ ซุเคงเท งอโละโทะ ฟินี่ งอญู เตียน
นซามซุเต วันอาคาน นิงโทะ เตียนพี เคืออ็อคค่อ วันทิด
บะเลอ เย่ พุกอ่อ

แปลเป็นไทย

เอาแรงฟันทันหักคน มีแต่ผู้ชาย ผู้หญิงไม่ได้ไป
กลัวไม้ล้มทับใส่ เอาไม้ตีเหรียญทองลงหญ้าเล็กก่อน
พอลงหญ้าเล็กเสร็จแล้ว เอาไม้ตีฟันทันไม้เล็กอีก พอฟันทัน
ล้มหมด ส่วนไม้ใหญ่เอาขวานฟันทันไม้ เล็กใหญ่เสร็จ
หมดแล้ว กะได้ประมาณห้าไร่ ใช้สี่วัน หักคน เริ่มฟันทัน
เดือนสาม เดือนสี่ฟันทันเสร็จทั้งไร่ ให้หญ้าแห้งกะว่าเผาไหม้
เดือนสี่แรมเจ็ดค่ำ พอถึงวันอาทิตย์ ก็เตรียมเผาไร่

ภาษาท้องถิ่น

เย่ พุกเคเลอ เย่วกักค่อ เตียนอาท้อ อาคัง
นิเลอโทะ เย่พุกเคเลอ เว่พุกเตียนเค คูมะทะ ทองคา อาคก
จิงแจ มึง ฟิง อากัว แดงแจ คะยอ ซิซกจาวพุกทอตะ
เดอ

แปลเป็นไทย

ก่อนเผาก็ต้องดูว่า ลมพัดไปทางใด สมมุติว่า
ลมพัดไปทางซ้ายก็ต้องจุดไฟสวนทางลม ลมจะ
ป้องกันไฟไม่ให้ลามไหม้ไปที่อื่น ไฟไหม้หมดแล้ว
แล้วจึงเก็บเศษไม้ที่เหลือเก็บกองไว้แล้วเผาอีก พอถึง
เดือนห้าวันอะไรก็ได้ถ้าฝนตกมาก็เตรียมข้าวโพดข้าว
เหนียว ข้าวโพดหวาน ฝักทอง แดงกวา แดงส้ม แดงโม
เผือก มัน นำไปปลูกไว้กลางไร่ ถั่วฝักยาวปลูกริมไร่ ตาม
จอมปลวกก็ปลูกยาสูบไว้

ภาษาญ/กวย

เรียบเรียงโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์บัญญัติ สาลี และ มยุรี ถาวรพัฒน์

กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มนี้ เรียกตนเองว่า ญู ญู โกยหรือกวย ซึ่งแตกต่างกันไปตามลักษณะการออกเสียงของแต่ละถิ่น ส่วนคำว่า ส่วย เป็นคำที่คนอื่นเรียก

คนญูกวยส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขงและเทือกเขาพนมดงรัก บริเวณประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม และประเทศไทย จากงานแผนที่ภาษาและชาติพันธุ์ในประเทศไทย (สุวิไล และคณะ, ๒๕๔๓) พบว่า มีชาวญูกวยอยู่ในภาคอีสานหลายจังหวัด ได้แก่ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี เป็นต้น ส่วนภาคกลาง-ตะวันออก ได้แก่ จังหวัดสระแก้ว ฉะเชิงเทรา และสุพรรณบุรี ชาวญูหรือกวยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอัตลักษณ์ด้านภาษา วัฒนธรรม และวิถีชีวิต มีความชำนาญในการเลี้ยงช้าง และทอผ้าไหม

ภาษาญูกวย เป็นภาษาในตระกูลออสโตรเอเชียติก สาขามอญ-เขมร สาขาย่อยกะตือค ภาษาญูมีความแตกต่างกับภาษากวยนิดหน่อย แต่เจ้าของภาษาก็สามารถสื่อสารและเข้าใจกันได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่น ญู-กวย= คน โตง-ตุง=มะพร้าว อะจิง-เจียง=ช้าง โดย-ดอย=กิน เป็นต้น คำศัพท์บางคำก็ใช้แตกต่างกันบ้าง เช่น โค-ซิลกวาด=กางเกง อะเป-อะเนือว=น้ำ

พยัญชนะต้นภาษาญูกวย ได้แก่ /ก ค ง จ ช ญ ด ต ท น บ ป ม ย ร ล ว อ ฮ/(หน่วยเสียง ร จะปรากฏเฉพาะในภาษาญู) พยัญชนะสะกดภาษาญู/กวยแสดงลักษณะของภาษากลุ่มมอญ-เขมรที่ชัดเจน ได้แก่ /ก ง จ ญ ด น บ ย ร ลธ/ สระได้แก่ /อะอา อี้ อี้้อ อู อูเอ แอะแอ โอะโอ เอาะออ เออะเออ เอียะเอีย อัวะอัวเอือะเอือ เอา/และไม่มีระดับเสียงวรรณยุกต์ แต่ใช้ลักษณะน้ำเสียงที่เกิดกับสระเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ใช้แยกความหมายได้แก่ น้ำเสียงปกติ เช่น วิ=งาน ดุฮ=ถูก น้ำเสียงใหญ่ ต่ำทุ้ม (เสียงก้อง มีลม) เช่น วิ= แหวก มุฮ=จมูก

คำที่มีสองพยางค์ คนญูกวยเวลาออกเสียงจะเน้นหนักพยางค์ที่สอง ได้แก่ อาจอ = หมา กะนัย = หนูกะชั้น=งู อะลือ=หมี เกาเทื่อง=แมงป่อง แต่ก็มีคำสองพยางค์อีกแบบหนึ่งที่ออกเสียงพยางค์แรกเพียงไม่เต็มเสียงหรือเต็มพยางค์ และจะแปรไปตำแหน่งการเกิดเสียงพยัญชนะต้นของพยางค์ที่สอง เช่น อิมปลอน=วัง อินแท้ล=ไข่อิงเคียบ=น้อยหน้า

การเรียงคำในประโยคมีลักษณะ ประธาน-กริยา-กรรม เช่น ฮัย ซะมุฮ ปรานี<ฉัน-ชื่อ-ปราณี>= ฉันชื่อปราณี ัยแนฮัย จา ดอย นิงบัก กา<วัน-นี้-ฉัน-กิน-ข้าว-กับ-แกง-ปลา>=วันนี้ฉันกินข้าวกับแกงปลา เอม บอ<อร่อย-คำแสดงคำถาม>= อร่อยไหม เอม วา<อร่อย-คำลงท้าย>= อร่อยค่ะ เนา เกิด กวย มัก วอ บุญ <เขา-เป็น-คน-ชอบ-ทำ-บุญ>= เขาเป็นคนชอบทำบุญ

นอกจากลักษณะโครงสร้างทางภาษาแล้ว คนกวยกวยยังมีองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่น คือ การทอผ้าไหม และการเลี้ยงช้างซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคนกวยมากกว่า โดยเฉพาะกวยที่อยู่ในเขตจังหวัดสุรินทร์ จะเห็นได้ชัด ในกลุ่มชาวกวยที่เรียกว่า “กวยอาจึง หรือ กวยอาเจียง” เขมรสุรินทร์เรียกว่า “กวยดำเรียว” จะนับถือผีปะกำภาษาที่คนกวยใช้ฝึกช้างเรียกว่า “ภาษาผีปะกำ” ภาษานี้เป็นภาษาพิเศษที่คนกวยที่ใช้สื่อสารกันในระหว่างการเดินทางไปคล้องช้าง ซึ่งตามปกติเมื่ออยู่บ้านจะใช้ภาษากวย

ตัวอย่างคำศัพท์เกี่ยวกับการเลี้ยงช้าง

ภาษากวยต่างๆ ไป

กยะ
กันแตล
กอน
อู้
เตียะห์ (เสียงยาว)
เปี่ยง
อาจึง
กวย
อาจึงทะเนียะ
ปอยเตียะ/ปอยตะห์
จาโดย

ภาษาผีปะกำ

อันโทน
อันจิง
เจलय
กำโพด
อวน
ลองจาว
เทเวเดีย/เทเวด้า
มานุด(มนุษย์)
ทนะ
ปอยตวน
กริโกรต

ความหมายภาษาไทย

ผัว-สามี
เมีย-ภรรยา
ลูก
ไฟ
น้ำ
ห้วย
ช้าง
คน
ช้างต่อ
อาบน้ำ
กินข้าว

ตัวอย่างคำศัพท์เกี่ยวกับการทอผ้า

จีเกบ	=	ผ้าลายลูกแก้ว
เลาะ โซด	=	ย้อมไหม
แตะฮโซด	=	คัน หรือสับไหม
ละเวโซด	=	เส้นไหม ที่เขาเอาไหมสองเส้น มาละเวพันกันให้เป็นเส้นเดียว
พ้อฮโซด	=	ฟอกไหม
ควโซด	=	ขั้นตอนปั่นไหม ที่ทำให้เส้นไหม แน่น
ตาน อินชี	=	ทอผ้า

ในภาวการณ์ปัจจุบันภาษากูยกายค่อยๆ เลือนหายไป คนรุ่นใหม่ขาดโอกาสที่จะได้เรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมจากผู้ใหญ่ ด้วยบริบทแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป และอิทธิพลจากสื่อต่างๆ ที่มาจากภายนอก และระบบการศึกษาที่มุ่งให้เรียนภาษาราชการจนให้ผู้เรียนละเลยการใช้ภาษาแม่หรือภาษาท้องถิ่น เด็กๆ เริ่มหันมาพูดภาษาของกลุ่มที่ใหญ่กว่าและเห็นว่าสำคัญกว่า คนอายุสิบห้าปีลงมาบางชุมชนอาจไม่สามารถพูดภาษากูยกายได้

อย่างไรก็ตาม กลุ่มชาติพันธุ์กูยกายหลายแห่งมีความสำนึกในชาติพันธุ์ ร่วมกันสร้างกระบวนการเรียนรู้ อนุรักษ์ และฟื้นฟูภาษากูยกายให้ลูกหลาน อาทิ สมาคมวัฒนธรรมอำเภอสำโรงทาบ ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลสำโรงทาบ จัดทำโครงการ“หมู่บ้านอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวกูย”ตั้งแต่วันที่ ๖ เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๐ ณ หมู่บ้านอาลี หมู่ที่ ๔ ตำบลสำโรงทาบ ชุมชนวัดไตรราษฎร์สามัคคี (บ้านตาตาและบ้านชำ) ตำบลโพธิ์กระสังข์ อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ ได้ดำเนินการโครงการศึกษากลุ่มเยาวชนกับการฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีชาติพันธุ์กูย (ส่วย) การวิจัยครั้งนี้ได้สร้างภาพยนตร์สั้นเรื่อง “กอนกวย ส่วยไม่ลืมชาติ” และโครงการศึกษากระบวนการสร้างระบบ

การแต่งกายของชาวกูย กวย

ตัวเขียนภาษากวย เพื่อสืบทอดวิถีวัฒนธรรมชุมชนวัดไตรราษฎร์สามัคคี บ้านชำ บ้านตาตา สำหรับอักษรไทย และ
สื่อการเรียนการสอนวิจัยครั้งนี้ ได้พัฒนาระบบตัวเขียนภาษาเด็กก่อนวัยเรียน ทั้งสองโครงการนี้ได้รับการสนับสนุน
ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

นอกจากนี้ยังมีการรวมตัวกันเพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมกวยหรือกวย เช่น ศูนย์กลางการ
เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมกวย (ส่วย) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ คณะสลัก ๓ ถนนหน้าพระธาตุ แขวงพระบรมมหาราชวัง
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร และมีโครงการสร้างอุทยานเรียนรู้กวยที่อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

ปฏิบัติการทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์กวยหรือกวยเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมและภาษาของตนเอง
ท่ามกลางการสูญหายไปของภาษาและวัฒนธรรม จึงควรยกระดับภาษาเป็นภาษามรดกทางสังคม เพื่อจะได้สนับสนุน
และเสริมแรงใจให้กลุ่มชาติพันธุ์กวยหรือกวยได้ร่วมสร้างสำนึก อนุรักษ์ และฟื้นฟูวัฒนธรรมของตนเองสืบไป

ภาษากวย/กวย ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๘

เอกสารอ้างอิง

อัมพร ปรีเปรม. และคณะ. รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษากระบวนการสร้างระบบตัวเขียนภาษากวยเพื่อ
สืบทอดวิถีวัฒนธรรมชุมชนวัดไตรราษฎร์สามัคคี (บ้านชำ บ้านตาตา) ต.โพธิ์กระสังข์ อ.ขุนหาญ
จ.ศรีสะเกษ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ๒๕๕๖.

บัญญัติ สาลี. การปรับตัวกลุ่มชาติพันธุ์เขมรและนัยการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา กรณีศึกษา
ช่องจอม จังหวัดสุรินทร์. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ๒๕๕๒.

ประเสริฐ ศรีวิเศษ. พจนานุกรมกวย (ส่วย) – ไทย – อังกฤษ. กรุงเทพฯ : โครงการวิจัยภาษาไทยและภาษาพื้นเมือง
ถิ่นต่าง ๆ สถาบันภาษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑.

ไพฑูรย์ มิกุล. ประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ศึกษากรณีหัวเมืองเขมร
ปัตตอัย สุรินทร์ สังขะและขุขันธ์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยวอชิงตัน. ๒๕๒๗.

สมทรง บุรุษพัฒน์. สารานุกรมชนชาติกวย. นครปฐม : โรงพิมพ์สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัย
มหิดล, ๒๕๓๘.

สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. แผนที่ภาษาและชาติพันธุ์ในประเทศไทย. ๒๕๔๗.

ภาษาเขมรถิ่นไทย

เรียบเรียงโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์อรรณพ บุญฤทธิ์ ประชุมพร สังข์น้อย และ ศาสตราจารย์สุวิไล เปรมศรีรัตน์

ภาษาเขมรมีผู้พูดอยู่ในหลายประเทศทั้งในประเทศกัมพูชา ประเทศเวียดนาม และประเทศไทย ภาษาเขมรที่พูดในประเทศไทยเรียกว่า ภาษาเขมรถิ่นไทย ซึ่งเป็นภาษาท้องถิ่นที่พูดในหลายจังหวัดทางภาคตะวันออก และตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย แม้ว่าภาษาเขมรถิ่นไทยจะมีลักษณะทางภาษาใกล้เคียงกับภาษาเขมรที่พูดในประเทศกัมพูชาแต่ก็มีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างออกไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาเขมรถิ่นไทยในหลายพื้นที่ เช่น ภาษาเขมรสุรินทร์และศรีสะเกษ ยังคงรักษาเสียงพยัญชนะสะกด “ร” อย่างเคร่งครัด เป็นต้น กลุ่มผู้พูด

ภาษาเขมรในประเทศไทยตั้งถิ่นฐานหนาแน่นทางตอนใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และกระจัดกระจายในภาคตะวันออก เช่น ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี สระแก้ว จันทบุรี และตราด คำว่า เขมร เป็นชื่อชาติพันธุ์และภาษา คนไทยเชื้อสายเขมรในประเทศไทยส่วนใหญ่เรียกตนเองว่า คแมร หรือ คแม ชาวเขมรในจังหวัดสุรินทร์เรียกภาษาของตนเองว่า คแมร ลือ = เขมรสูง หรือเขมรบน และเรียกเขมรกัมพูชาว่า คแมร กรอม = เขมรต่ำชาวเขมรมีวัฒนธรรมที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตน เช่น การแต่งกายและการทอผ้าไหม ชาวเขมรนับถือพุทธศาสนาแต่ก็นับถือผีบรรพบุรุษและเรื่องทางไสยศาสตร์ มีการเข้าทรงแม่ดหมอผี เพื่อการรักษาพยาบาลจากโรคภัยต่างๆ

ภาษาเขมรเป็นภาษาสำคัญในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro-asiatic language family) ภาษาเขมรเป็นภาษา

พยัญชนะภาษาเขมรถิ่นไทย

โรงเรียนบ้านโพธิ์ทอง ต.เชื้อเพลิง อ.ปราสาท จ.สุรินทร์

ก กู่	ค คอ	ง ทง	จ เจจ	ช เชอ	ซ แซ็ซ
ญ ญัว	ด โดง	ต เตีย	ท ท็อง	น เน็ก	บ บาย
ป ป๊วซ	พ เพอะ	ฟ โฟฟา	ม เม็อน	ย เยียะ	ร รเต็ซ
ล ลู่ก	ว เว็อด	อ อาว	ฮ ฮ็ญ		

ที่มีลักษณะการสร้างคำด้วย การแผลงคำ เช่น ชัน = ฉันอาหาร (ใช้กับพระ), จังฮัน = อาหารพระ, ตุ่ม = เกาะ (กริยา), ตรนุ้ม = คอน (สำหรับเกาะ) ภาษาเขมรไม่มีวรรณยุกต์ เรียงโครงสร้างประโยคแบบประธาน-กริยา-กรรม เช่น แม่ กำปុង ต่นำ บาย <แม่-กำลึง-หุง-ข้าว> = แม่กำลึงหุงข้าว ประโยคปฏิเสธจะมีการใช้คำแสดงการปฏิเสธ ๒ คำ วางไว้หน้าและหลังคำกริยา เช่น គុយម ម៉ង់ តើវី តេ <ฉัน-ไม่-ไป-ไม่> = ฉันไม่ไปหรอก คำขยายมักอยู่หลังคำหลัก เช่น បដិទ្ទេស តម្លើយ <บ้าน-ใหม่> = บ้านใหม่ แต่คำขยายในประโยคบางครั้งจะวางไว้หน้าคำหลัก เช่น កែវ កម្សៅ រឿង គួល បះ គី <เด็ก-เด็ก-วิ่ง-ล้ม-หัก-แขน> = เด็กน้อยวิ่งหกล้มแขนหัก

ภาษาเขมรมีเสียงพยัญชนะคล้ายคลึงกับภาษาไทย โดยมีหน่วยเสียงพยัญชนะต้น ๒๒ ตัว ที่แตกต่างจากภาษาไทย คือ ญ- หน่วยเสียงพยัญชนะท้ายมี ๑๔ ตัว ที่แตกต่างจากภาษาไทยคือ -จ, -ญ, -ร, -ล, -ฮ พยัญชนะต้นควบกล้ำ ในภาษาเขมรมีความหลากหลายและมีการเกิดร่วมกันได้มากกว่าภาษาไทย เช่น គឡូច = หมั้, ឡាន = ผลัก, ខ្លាច = ตาย คำส่วนใหญ่ในภาษาเขมรเป็นคำพยางค์เดียวและคำสองพยางค์ ส่วนคำสามพยางค์และสี่พยางค์มีจำนวนไม่มาก สระในภาษาเขมรมีเสียงแปรต่างกันไปตามพื้นที่ เช่น จังหวัดสุรินทร์มีการออกเสียงสระแตกต่างกันตามระดับความสูงของลิ้น ส่วนจังหวัดจันทบุรีมีการออกเสียงสระที่ต่างกันที่ลักษณะน้ำเสียงด้วย

ภาษาเขมรในประเทศไทยอยู่ในภาวะถดถอยเนื่องจากความเจริญทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าถึงภาษาไทยได้ง่าย และละเลยการอนุรักษ์ภาษาพูดของตน อย่างไรก็ตาม คนไทยเชื้อสายเขมรในพื้นที่และนักวิชาการได้ร่วมกันพยายามอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมเขมรถิ่นไทย ที่มีลักษณะเฉพาะตัว แตกต่างจากภาษาเขมรกัมพูชาไว้ โดยดำเนินโครงการสอนภาษาเขมรถิ่นไทยด้วยอักษรไทย เพื่อช่วยบันทึกและรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น วรรณกรรมมุขปาฐะต่างๆ และนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนภาษาเขมรถิ่นไทยด้วยอักษรไทย การดำเนินการนั้นนอกจากช่วยในการรักษาภาษาเขมรถิ่นไทย และภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว ยังช่วยให้สามารถเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาการเรียนภาษาไทย ซึ่งเป็นภาษาราชการและใช้เป็นภาษาของการศึกษาด้วย ดังเช่นที่ดำเนินการในโรงเรียนโพธิ์ทอง อำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์ และราชบัณฑิตยสถานได้จัดพิมพ์คู่มือระบบเขียนภาษาเขมรถิ่นไทยอักษรไทย อันจะเป็นการช่วยอนุรักษ์ภาษาเขมรถิ่นไทยในท้องถิ่นต่างๆ และช่วยพัฒนาการศึกษาของเยาวชน และเป็นพื้นฐานสำหรับการเรียนรู้ภาษาเขมรกัมพูชาต่อไป

ภาษาเขมรถิ่นไทย ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๖

ภาษาซอง

เรียบเรียงโดย ศาสตราจารย์สุวิไล เปรมศรีรัตน์

คำว่า “ซอง” แปลว่า “คน” ชาวซองเป็นกลุ่มคนดั้งเดิมในดินแดนเอเชียอาคเนย์สมัยอาณาจักรเขมร เป็นกลุ่มชนที่มีชื่อเสียงในการทำกระวาน และเครื่องเทศต่าง ๆ ชาวซองและกลุ่มชนใกล้เคียง กระจายตัวอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดจันทบุรี ตราด ระยอง และฉะเชิงเทรา โดยเฉพาะบริเวณที่ต่อเนื่องกับประเทศกัมพูชา ในบางพื้นที่จะเรียกคนซองว่า “ซิมซ้อง” ปัจจุบันพบชาวซองอาศัยอยู่หนาแน่น ในเขตกิ่งอำเภอลือชัยภูมิ จังหวัดจันทบุรี ตำบลตะเคียนทอง และตำบลคลองพลู ส่วนในเขตตำบลพลวง และในเขตอำเภอง่วงน้ำร้อน ยังมีประชากรที่พูดภาษาซองได้เพียงไม่กี่คน ชาวซองส่วนมากประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ และยางพารา มีการทำนาเพื่อกินในครอบครัว ส่วนการทำกระวานมีเฉพาะในเขตเขาสอยดาว

ภาษาซอง เป็นภาษาในตระกูลออสโตรเอเชียติก สาขามอญ-เขมร กลุ่มย่อยเปิยริก ภาษาในสาขเดียวกันที่มีความใกล้เคียง ได้แก่ ภาษากะซอง และภาษาซิมเรที่พบในจังหวัดตราด และภาษาชะอุง ที่พบในจังหวัดกาญจนบุรี ภาษาซองมีระบบเสียงที่แสดงลักษณะของภาษากลุ่มมอญ-เขมรที่ชัดเจน โดยมีพยัญชนะต้น (๒๒ ตัว) พยัญชนะสะกด (๑๑ ตัว) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ตัวสะกด จ ญ และ ฮ เป็นต้น และมีลักษณะน้ำเสียงที่โดดเด่น แทนการมีเสียงวรรณยุกต์ดังในภาษาไทย ภาษาซองไม่มีวรรณยุกต์แต่มีลักษณะน้ำเสียง ๔ ลักษณะ ได้แก่

๑) ลักษณะน้ำเสียงกลางปกติ เช่น *กะวาวญ* = กระวาน, *กะปาว* = ควาย

๒) ลักษณะน้ำเสียงต่ำใหญ่ (เสียงก้องมีลม) เช่น *กะว้าย* = เสือ, *มะง่าม* = ผึ้ง

๓) ลักษณะน้ำเสียงสูงบีบ (เสียงปกติตามด้วยการกักของเส้นเสียง) เช่น *ค้อน* = หนู, *ซู้จ* = มด

๔) ลักษณะน้ำเสียงต่ำกระตุก (เสียงก้องมีลมตามด้วยการกักของเส้นเสียง) เช่น *ซ้อง* = ซอง, *เม่ว* = ปลา

ระบบเขียนภาษาซองที่สร้างขึ้นโดยชาวซองและนักวิชาการ

ตัวนั้งชื่อพะชาซ้อง
พยัญชนะภาษาของ มี 22 ตัว

ก กู๊ป	ค ค้อน	ง จั่ว	จ เจ็ด	ช ชอ	ซ ชี
ญ กะญ้าม	ด ดุง	ต ตุง	ท ท้าม	น น่อง	บ บุญ
ป กะปาว	พ โพ่น	ฟ ฟุง (จีม)	ม เม่ว	ย กะยาง	ร ร่อง
ล แลก	ว วา	อ อุด	ฮ ฮาย		

ตัวนั้งชื่อพะชาซ้อง
ตัวสระภาษาของ มี 24 ตัว

-ะ กะละ	-า กะตา	-ิ มัดตะจิ	-ี ชี	-เะ ละ	-เ เปด
เ-ะ แพะ	แ-ะ แซ	-ี กริบ	-ือ กะฟือ	เ-อะ เลอะ	เ-อ กะเช่อ
จ กะหู่	จ กะหู่	โ-ะ กะโมะ	โ- กะโค	เ-าะ เงาะ	-อ ชอ
เ-ีย ชุกเปีย	เ-ือ เกือก	-ัว บัว	-ำ กำตี	เ-ัว ไส	เ-า เอา

ตัวนั้งชื่อพะชาซ้อง
ตัวสะกดภาษาของ มี 11 ตัว

-ก เกือก	-ง ปาง	-จ กะมูจ	-ญ ญ์ญ	-ด กะมาด	-น คิ่น
-บ กริบ	-ม มะง่าม	-ย ลู้ย	-ว เพล่ว	-ฮ กะแท้อ	

ตัวนั้งชื่อพะชาซ้อง
ลักษณะน้ำเสียงภาษาของ มี 4 เสียง

- วา	- กะยาง	- กะปาว	- ครา
! กะว้าย	! ร่อง	! มะง่าม	! กะล่าง
๕ ค้อน	๕ กะญ้าม	๕ ท้าม	๕ ซู้จ
๘ เม่ว	๘ ลู้ย	๘ ร่อย	๘ คิ่น

ไวยากรณ์ภาษาของโดยทั่วไปมีลักษณะเรียงคำแบบประธาน – กริยา – กรรม เช่นเดียวกับภาษากลุ่มมอญ-เขมร อื่น ๆ เช่น ประโยคว่า อูญ ฮอบ ปล็อง ม่อง เม่ว <พ่อ-กิน-ข้าว-กับ-ปลา> = พ่อกินข้าวกับปลา ลักษณะไวยากรณ์ที่เป็นเอกลักษณ์ คือการใช้คำปฏิเสธ ๒ คำ ประกอบหน้า และหลังคำกริยาหรือกริยาวลี เช่น ย่าย ม่อง ตา พ้าย นั๊ก อิช อั้น กะปิช ฮอบ ปล็อง อิช <ยาย-กับ-ตา-สอง-คน-ไม่-มี-อะไร-กิน-ข้าว-ไม่> = สองคนตายายไม่มีอะไรจะกิน เป็นต้น

ปัจจุบันการใช้ภาษาของ ตลอดจนวัฒนธรรมของชาวซองอยู่ในภาวะถดถอยเป็นอย่างมาก คนของส่วนมากใช้ภาษาไทยในการสื่อสารในชีวิตประจำวันแม้แต่ผู้สูงอายุ เยาวชนชาวซองรุ่นอายุต่ำกว่า ๓๐ ปี ไม่สามารถพูดภาษาของได้และใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่หนึ่ง ภาษาของจึงจัดเป็นภาษาที่อยู่ในภาวะวิกฤตขั้นรุนแรงใกล้สูญ ซึ่งมีผลต่อการสูญเสียภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่สะท้อนผ่านคำศัพท์ในภาษาของ เช่น เรื่องเกี่ยวกับ ป่า พันธุ์พืช อาหารพื้นบ้าน สมุนไพร พิธีกรรม ความเชื่อและประเพณี เช่น พิธีแต่งงาน “กาตัก” ของชาวซอง และการละเล่นพื้นบ้าน เช่น “ชะบา” เป็นต้น

การแต่งงานของคนซอง

ชาวซองรุ่นกลาง ในเขตอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

อย่างไรก็ตามชาวซองได้มีความพยายามฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตนเองตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ โดยได้มีการสร้างระบบตัวเขียนภาษาซองด้วยตัวอักษรไทย และการสร้างวรรณกรรมหนังสืออ่านภาษาซองระดับต่าง ๆ มีการสอนภาษาซองเป็นหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียน และมีการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้เพื่อฟื้นฟูภาษา – วัฒนธรรมของซองสำหรับเป็นแหล่งข้อมูล จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและอื่น ๆ อีกทั้งมีการเริ่มศึกษาพืชพื้นบ้าน เช่น คลุ้ม – คล้า หรือชาวซองเรียกว่า “รุ้นตาก – รุ้นเชอ”

ภาษาซอง ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๕

สื่อการเรียนการสอนภาษาซองโดยชุมชนซอง เพื่อยาวชนซอง

ภาษาซอง

เรียบเรียงโดย สุนี คำवलศิลป์ และ ณัฐมน โรจนกุล

คำว่า ซอง มีความหมายว่า “คน” ออกเสียงด้วยลักษณะน้ำเสียงต่ำกระตุกคล้ายคำว่า ซอง ในภาษาของชาวซองปัจจุบันอยู่ที่บ้านทุ่งนา อำเภอศรีสวัสดิ์ และบางส่วนอยู่ในอำเภอลาดหญ้า จังหวัดกาญจนบุรี ถิ่นฐานเดิมของพวกเขายู่ในจังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดชายทะเลทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศกัมพูชา โดยสันนิษฐานว่า ชาวซองที่อยู่ในประเทศไทยอพยพเข้ามาในช่วงเวลาของสงครามอานามสยามยุทธราวพุทธศักราช ๒๓๗๔ – ๒๓๘๗

โดยพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) เป็นแม่ทัพนำชาวซองเดินทางจากตะวันออกสู่จังหวัดกาญจนบุรีสุดแดนตะวันตกของประเทศไทย และให้ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณริมแม่น้ำแคว อำเภอลาดหญ้า ก่อนที่ชาวซองกลุ่มใหญ่จะย้ายไปยังอำเภอศรีสวัสดิ์ในปัจจุบัน พวกเขาเป็นที่รู้จักในชื่อ อุด ข่าสะอุด ของอุด หรือ นาอุด คำว่า อุด มีความหมายในภาษาซองว่า “ไม้พิน” พวกเขาเรียกตนเองว่า ซอ้ง และไม่ชอบให้ผู้อื่นเรียกว่า อุด หรือ สะโอจ (ตามเอกสารเก่าอ้างถึงชาวซองในประเทศกัมพูชา) ซึ่งมีความหมายในเชิงดูถูก

ภาษาซองจัดอยู่ในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติกสาขามอญ-เขมร กลุ่มย่อยเปิยริก เช่นเดียวกับภาษาของจังหวัดจันทบุรี ภาษากะซองและภาษาซมเรจังหวัดตราด ทั้งสี่ภาษามีความใกล้เคียงกันมาก เช่น “คน” ภาษาซองว่า กะเจ้ม, ซอ้ง ภาษาซองว่า กะซิม, ซอ้ง ภาษากะซองว่า กะซิมและภาษาซมเรว่า กะซิมภาษาซองมีพยัญชนะต้น ๒๑ หน่วยเสียงพยัญชนะสะกด ๑๓ หน่วยเสียง พยัญชนะประสม ๙ หน่วยเสียง สระเสียงสั้นและยาว ๑๘ หน่วยเสียง โดยมีพยัญชนะสะกดที่เป็นลักษณะของภาษากลุ่มมอญ-เขมร ได้แก่ <จ><ญ><ล>และ <ฮ> รวมทั้งมีลักษณะน้ำเสียงที่เป็นลักษณะสำคัญของภาษากลุ่มนี้ ภาษาซองมีลักษณะน้ำเสียง ๔ แบบ ได้แก่ ลักษณะน้ำเสียงกลางปกติ เช่น ตาก = ถั่ว, ลักษณะน้ำเสียงสูงบีบ (เสียงปกติตามด้วยการกักของเส้นเสียง) เช่น ต้าก = ลั่น, ลักษณะน้ำเสียงต่ำใหญ่ (เสียงก้องมีลม) เช่น ต่าง = น้ำ, และลักษณะน้ำเสียงต่ำกระตุก (เสียงก้องมีลมตามด้วยการกักของเส้นเสียง) เช่น มูย = หนึ่ง ลักษณะทางไวยากรณ์มีการเรียงประโยคแบบ ประธาน-กริยา-กรรม เช่น เฮญเจวท้อง ฟิงเมว เออะ.เกลา “ฉัน - ไป - ตก (ปลา) - ปลา - ที่.บ่อ” ยังมีการสร้างคำด้วยการเติมหน่วยคำเติมหน้า (Prefix) ตามลักษณะภาษากลุ่มมอญ-เขมร ได้แก่ ปะ และ เออะ “ที่” ที่แสดงการระบุสถานที่ของคำนาม และ เปิง ที่เปลี่ยนจากคำว่า โฮจ “ตาย” ให้เป็น เปิงโฮจ “ฆ่า” ลักษณะไวยากรณ์ที่น่าสนใจคือการใช้คำปฏิเสธ ๒ คำ ประกบคำกริยาหรือกริยาวลี เช่น ทีก - ปิด - เอฮ “ไม่ - ตี - ไม่” เป็นต้น ภาษาซองมีความใกล้ชิดกับภาษาของมากกว่าภาษากะซองและซมเร ทั้งลักษณะน้ำเสียง ๔ ลักษณะ เช่น คำว่า เมว ทั้งในภาษาซองและซองมีความหมายว่า “ปลา” เหมือนกัน มีวงศ์คำศัพท์ที่คล้ายคลึงกัน เช่น “ข้าวสุก” ภาษาซองและซองว่า ปล็อง ในขณะที่ภาษากะซองว่า กลง และภาษาซมเรว่า กล็อง รวมทั้งการใช้หน่วยคำปฏิเสธสองคำประกบกริยาวลีเช่นเดียวกับภาษาซอง แตกต่างกันที่หน่วยคำที่ใช้ในภาษาซองจะใช้หน่วยคำซ้ำกันคือ ฮิส - ฮิส “ไม่ - ไม่” แต่ภาษาซองจะใช้คำต่างกันคือ ทีก - เอฮ “ไม่ - ไม่”

คนของมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ปลูกมะพร้าว พริก หนาก และจับปลาจากเขื่อน ศรีนครินทร์ไปขายตามฤดูกาล จำนวนประชากรชาวซองที่เหลือน้อยไม่มาก พวกเขาอยู่อาศัยร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในหมู่บ้านเดียวกัน เช่น ลาว กะเหรี่ยง ขมุ รวมทั้งไทยที่เป็นกลุ่มใหญ่กว่า ส่งผลให้ชาวซองมีจำนวนน้อยลง ประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิมและภาษาที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มค่อยๆ สูญหายและกลมกลืนไปกับกลุ่มอื่นๆ ผู้พูดภาษากลุ่มสุดท้ายเป็นผู้สูงอายุ ภาษาและวัฒนธรรมของซองไม่สามารถส่งต่อไปให้กับลูกหลาน คนซองรุ่นใหม่มักออกมาหางาน ทำภายนอกหมู่บ้าน ภาษาไทยจึงมีบทบาทสำคัญกับพวกเขามากกว่า ปัจจุบันภาษาซองในประเทศไทยอยู่ในสภาวะวิกฤตรุนแรง ไม่แตกต่างไปจากภาษาซัมเร กะซอง และซอง ซึ่งเป็นกลุ่มภาษาเดียวกันรวมไปถึงภาษาซองในประเทศกัมพูชาด้วย นับว่ามีโอกาสน้อยมากที่จะฟื้นฟูภาษาซองรวมทั้งวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป เนื่องจากขาดทั้งผู้ถ่ายทอดและผู้สืบทอด จึงจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะมีการรวบรวมองค์ความรู้ทางภาษาและวัฒนธรรมซองในประเทศไทยไว้ให้มากที่สุด และจัดทำเป็นคลังข้อมูลเพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติต่อไป

ภาษาซอง ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๗

บ้านเรือนของชาวซอง

ชาวซองรุ่นพ่อแม่และลูกหลาน

ภาษาซัมเร

เรียบเรียงโดย สุนี คำนวลศิลป์

ภาษาซัมเรมีผู้พูดตั้งถิ่นฐานอยู่ในอำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด ที่หมู่บ้านมะม่วง บ้านนันทรี และบ้านคลองโหนดตำบลนันทรีเชื่อว่าชาวซัมเรเป็นคนพื้นถิ่นแต่ดั้งเดิม อพยพมาจากบริเวณเทือกเขาบรรทัดในกัมพูชา คำว่า ซัมเร มีความหมายว่า “คน (คนทำนา)” เป็นชื่อที่ผู้พูดเรียกกลุ่มตนเองและภาษาของเขา แต่บุคคลภายนอก เรียกว่า ซอง เช่นเดียวกับกลุ่มกะซองซึ่งอยู่ในตำบลใกล้เคียงกัน ชาวบ้านเองก็ยอมรับชื่อที่คนภายนอกเรียกกลุ่มตนไปด้วย ซึ่งแท้จริงแล้วเป็นคนละกลุ่มคนละภาษากัน

ภาษาซัมเรเป็นภาษาในตระกูลออสโตรเอเชียติก สาขามอญ-เขมร กลุ่มย่อยเปิยริก เช่นเดียวกับภาษาของและกะซองทั้งสามภาษานี้มีความใกล้เคียงกันแต่ก็มีความแตกต่างในลักษณะทางภาษาซึ่งเจ้าของภาษารู้สึกถึงความแตกต่างอาทิเช่นคำศัพท์ภาษาซัมเรพยัญชนะต้น ๒๑ หน่วยเสียง และพยัญชนะท้าย ๑๓ หน่วยเสียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการใช้ตัวสะกด จ ญ และ ฮ ที่แสดงลักษณะภาษาของกลุ่มมอญ-เขมรอย่างชัดเจน ปัจจุบันภาษาซัมเรเปลี่ยนแปลงไปเป็นภาษาที่มีวรรณยุกต์ ใช้ระดับเสียงเป็นลักษณะเด่นในการแยกความหมายของคำซึ่งแตกต่างไปจากภาษาของและกะซอง (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และพรสวรรค์ พลอยแก้ว ๒๕๔๘: ๑๔-๑๖) เช่น ซวง = รำ ซ้วง = ตม ซ้วง = บอก เป็นต้น อย่างไรก็ตามผู้พูดภาษาซัมเรยังมีลักษณะน้ำเสียงผสมผสานที่แสดงลักษณะดั้งเดิมของภาษากลุ่มมอญ-เขมร ทำให้เกิดเสียงที่ผู้ฟังรับรู้ถึงลักษณะเสียง เช่น เสียงทุ้ม เสียงต่ำหรือเสียงหนัก เสียงพ่นลม เป็นต้น ควบคู่ไปกับระดับเสียงหรือวรรณยุกต์ การเรียงคำในประโยคมีลักษณะแบบ ประธาน-กริยา-กรรม (SVO) เช่น ฮวบ กล็อง ฮือ นาน <กิน-ข้าว-หรือ-ยัง> = กินข้าวหรือยัง จิว ตีฮ นี ยิบ <ไป-ที่-ไหน-มา> = ไปไหนมา ไป ญ้าย ปะซา จัมปี อิน นาด <แก-พูด-ภาษา-อะไร-ได้-บ้าง> = คุณพูดภาษาอะไรได้บ้าง เว้ย คิน ต่อปี <ดี-ลูก-ทำไม> = ดีลูกทำไม เป็นต้น

วิถีชีวิตของกลุ่มซัมเรไม่ค่อยเป็นที่รู้จักของสังคมภายนอก แม้ว่าจะเป็นคนพื้นถิ่นที่อยู่มาช้านานในเขตแดนจังหวัดตราดและมีสัญชาติไทยกันทุกคน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพื้นที่ที่พวกเขาอาศัยอยู่นั้นค่อนข้างทุรกันดารห่างไกล และยังเป็นเขตชายแดนคนซัมเรดำรงชีวิตด้วยการหาอาหารจากธรรมชาติรอบตัวและเก็บของป่า เช่น หน่อไม้ หวาย สัตว์ป่า และสมุนไพรต่างๆ ไปขาย บางครอบครัวที่มีที่ดินทำกินก็จะทำไร่สับปะรด ปลูกมันสำปะหลัง ผลไม้ยืนต้น ปลูกข้าวไว้กินเองและขายบ้าง บ้างก็หาเช่ากินค่าโดยการรับจ้างเหมือนกับคนทั่วไปในท้องถิ่นนั้น นอกจากภาษาแล้วกลุ่มซัมเรมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์พวกเขามีความเชื่อและนับถือผี ดังนั้นการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวกับชีวิตจึงมักจะมีการเซ่นไหว้ผี การเล่นเกมหมัดเป็นประเพณีที่สำคัญของคนซัมเร เช่นเดียวกับคนกะซองที่มีการเล่นนี้ด้วยเหมือนกันแต่อาจแตกต่างกันในรายละเอียด

การเล่นผีแม่มดมีวัตถุประสงค์เพื่อปิดเป้าความเจ็บไข้ให้หายไปจากคนป่วยตามความเชื่อของกลุ่ม คนที่เข้าป่าแล้วเกิดทำสิ่งที่ไม่ควรหรือไม่เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผีจะตามมาและทำให้เจ็บป่วย ในพิธีจะมีการเชิญผีแม่มดมาเข้าร่างทรงและบอกผีช่วยให้หายป่วยมีการเล่นตลกและร้องรำกันอย่างครึกครื้น นับเป็นโอกาสที่เพื่อนบ้านจะมารวมตัวกัน ร่วมกันประกอบพิธีกรรมและร่วมสนุกสนานรื่นเริงทุกวันนี้ก็ยังคงมีการเล่นผีแม่มดโดยจะจัดในเดือนสามแต่น่าเสียดายว่าทั้งภาษาและวัฒนธรรมดั้งเดิมหลายอย่างของชาวซั่มเร กำลังสูญหาย โดยเฉพาะภาษาซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงชาติพันธุ์ที่สำคัญ ยิ่งและยังเป็นเครื่องบันทึกความรู้และภูมิปัญญาต่างๆ ปัจจุบันมีผู้พูดภาษาซั่มเรในประเทศไทยประมาณ ๕๐ คน โดยผู้รู้ภาษาดีมีไม่เกิน ๑๐ คน ซึ่งส่วนใหญ่อายุมากกว่า ๖๐ ปี เนื่องจากผู้พูดภาษาซั่มเรเป็นบุคคลทวิภาษาคือพูดภาษาซั่มเรและภาษาไทย ทั้งยังใช้ภาษาไทยมากกว่าภาษาของตนเอง เพราะอยู่ร่วมกับคนไทยอื่นๆ ในท้องถิ่น ภาษาของตนจะใช้ในกลุ่มผู้สูงอายุที่พูดได้เท่านั้น เด็กๆ เรียนภาษาไทยจากโรงเรียนและไม่หัดพูดภาษาแม่ของตนเลย คนวัยหนุ่มสาวก็ไม่เห็นความสำคัญและรู้สึกว่ภาษาของตนเองด้อยกว่าภาษาไทย

ภาษาซั่มเรนับเป็นภาษาในกลุ่มภาวะวิกฤตขั้นรุนแรง คาดได้ว่าอีกหนึ่งหรือสองช่วงอายุคนคงจะสูญหายไปโอกาสที่จะฟื้นฟูให้คงอยู่ต่อไปเป็นไปได้ยาก เพราะขาดบุคคลที่จะร่วมสืบทอด จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาและเก็บรวบรวมองค์ความรู้ภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มซั่มเรนี้ไว้ให้มากที่สุดและจัดทำเป็นคลังข้อมูลอนุรักษ์ และเพื่อเผยแพร่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติต่อไป

ภาษาซั่มเร ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๗

เอกสารอ้างอิง

พรสวรรค์ พลอยแก้ว. (๒๕๔๗). ศัพทานุกรมหมวดคำศัพท์ภาษาซั่มเร: สื่อสะท้อนโลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาวะวิกฤตขั้นสุดท้าย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และพรสวรรค์ พลอยแก้ว. (๒๕๔๘). สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: กะซองและซั่มเร. กรุงเทพฯ: เอกพิมพ์ไทย จำกัด.

ผู้พูดชาวซมเร

พิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาอาการเจ็บป่วย

ภาษาโซ่ (ทะวืง)

เรียบเรียงโดย กุมาริ ลาภากรณ์

ชาวโซ่ (ทะวืง) ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตบ้านหนองม่วง บ้านหนองแวง และบ้านหนองเจริญ ตำบลพุมวาปี อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกัน ได้แก่ กลุ่มภูไท กลุ่มญ้อ และกลุ่มลาว ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่มีประวัติศาสตร์การอพยพมาจากประเทศลาวด้วยกัน โดยประชากรที่ยังคงพูดภาษาโซ่ (ทะวืง) มีประมาณ ๑,๐๐๐ คน ส่วนมากอยู่ในกลุ่มผู้สูงอายุ ส่วนกลุ่มเด็กและกลุ่มเยาวชนส่วนใหญ่แทบจะพูดภาษาโซ่ (ทะวืง) ไม่ได้เลย นอกจากนี้ยังเกิดการแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้ภาษาโซ่ (ทะวืง) ถูกภาษาอื่นกลืนไปอีกระดับหนึ่ง

ภาษาโซ่ (ทะวืง) เป็นภาษาที่จัดอยู่ในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก สาขาเวียดติก ซึ่งอยู่ในสาขาเดียวกับภาษาเวียดนาม และมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันหลายประการ ดังตัวคำนับ เช่น มุด = หนึ่ง ฮ้วน = สอง ปา = สาม ปั้น = สี่ ดัม = ห้า คำเรียกชื่อว่า โซ่ เป็นชื่อรวมที่ใช้เรียกกลุ่มชนหลายกลุ่ม และมีความสับสนในหลายพื้นที่ โดยแบ่งออกเป็น ๑) กลุ่มที่คนภายนอกเรียกว่าโซ่ แต่เจ้าของภาษาเรียกตนเองว่า บรู อาศัยอยู่ในจังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดสกลนคร ๒) กลุ่มที่คนภายนอกเรียกว่าโซ่ แต่เจ้าของภาษาเรียกตนเองว่า ข่า อาศัยอยู่ในจังหวัดมุกดาหาร ๓) กลุ่มที่คนภายนอกเรียกว่าโซ่ และเจ้าของภาษาเรียกตนเองว่าโซ่เช่นเดียวกัน อาศัยอยู่ในอำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ทั้งนี้โดยภาษาทั้ง ๓ กลุ่มดังกล่าวอยู่ในตระกูลออสโตรเอเชียติกเช่นเดียวกัน แต่คนละสาขากับภาษาโซ่ในตำบลพุมวาปี ซึ่งภาษาโซ่ในตำบลพุมวาปี เป็นภาษาเดียวกับภาษาของกลุ่มชนที่หมู่บ้านทะวืงในประเทศลาว จึงเรียกกลุ่มโซ่ในตำบลพุมวาปีว่า กลุ่มโซ่ (ทะวืง)

ภาษาโซ่ (ทะวืง) มีระบบเสียงที่แสดงลักษณะของภาษากลุ่มมอญ – เขมร สาขาเวียดติก โดยมีพยัญชนะต้น ๑๙ เสียง และพยัญชนะสะกด ๑๑ เสียง มีลักษณะน้ำเสียง ๓ ลักษณะ ได้แก่ น้ำเสียงปกติ น้ำเสียงเครียดและน้ำเสียงทุ้มเบา เช่น คำว่า ทะนู = ไข่ (น้ำเสียงปกติ) แตกต่างจากคำว่า ทะนู้ = ตด (น้ำเสียงเครียด) คำว่า ชาม = น่อง (น้ำเสียงปกติ) แตกต่างจากคำว่า ช้าม = แปด (น้ำเสียงเครียด) คำว่า แดฮ = คลอดลูก (น้ำเสียงปกติ) แตกต่างจากคำว่า แดฮ = ปลิง (น้ำเสียงทุ้มเบา) เป็นต้น นอกจากนี้ภาษานี้กำลังอยู่ในช่วงของการพัฒนาระบบวรรณยุกต์จากการได้รับอิทธิพลจากภาษาไทย – ลาว ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ในท้องถิ่นหรือบริเวณใกล้เคียงเป็นอย่างมาก เช่น คำว่า แกน = แก่นไม้ (เสียงวรรณยุกต์กลางระดับ) ต่างจากคำว่า แก้น = มด (เสียงวรรณยุกต์ขึ้น – ตก) มีตัวอย่างคำที่ระดับเสียงสูงขึ้น เช่น กะแทะ = เกวียน หรือ ปะฮ้อ = เสือ เป็นต้น

ปัง	กา	คิล	จิง	มิง	ฮิล
หน่อไม้	ไถ่	ทพชน	เท้ง	ทพ	ตุก

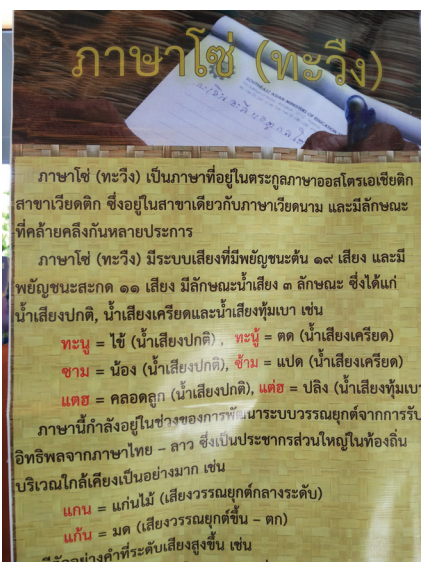
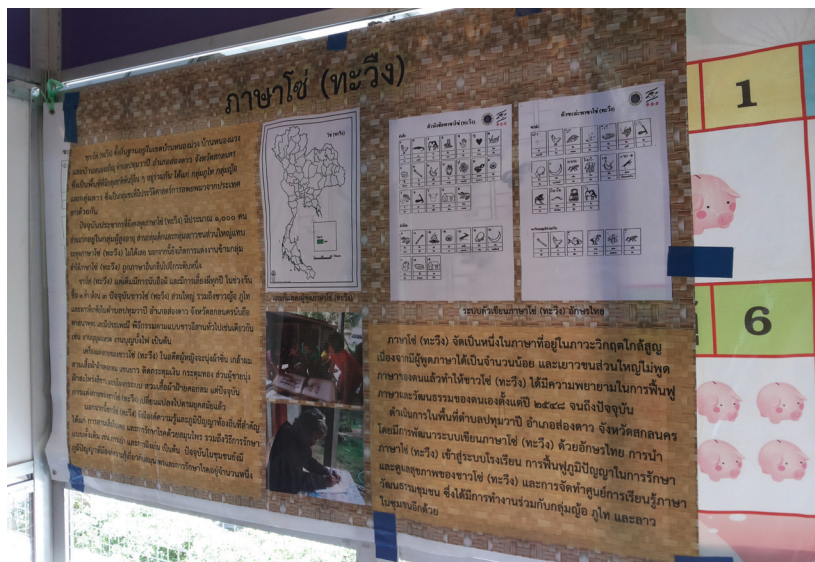
	๑-	๑๑-๒/๑๑-	๑๒-๑/๑-	๑-๑	๑-๑๒/๑-๑
หมู	งู	เขน	อู	งู	เขน
หมู	งู	เขน	อู	งู	เขน

			
๓๐	๓๑	๓๒	๓๓
ลิง	งู	รถไฟ	วัว

ท่อน	ไก่	ปลา	เป็ด	กล้วย	มด
ไม้	ไก่	ปลา	เป็ด	กล้วย	มด

ก กา ไก่	ค แมค จระเข้	ง วัว คว	ช ชิต หมา	ฌ ฌ มือ	ฌ ฌ หัวใจ	ฌ โกล เรือ
ค ค ถ้วยปาก	ท ท ไม้	น น ชาม	บ บ นกฮูก	ป ป หนามไผ่	พ พ แว่นตา	ม ม ตา
ย ย เต่าน	ด ด มด	จ จ ชาม	อ อ บ้าน	ส ส กบ		

-ก กิ้งก่า กวางคด	-ง งาช้าง งู	-ข ขลุ่ย ไฟ	-ค คิ้ว ตา	-ป คางคก คางคก	-น ตุ่น นุ้ย	-ม กลม พวงจันทร์
-จ จิว เสื้อ	-ย ช้อน ถ้วยชาม	-ช ชูบ บ้าน				

ในปัจจุบันภาษาโซ่ (ทะวืง) มีภาษาไทย – ลาวเข้ามาปนในการใช้ภาษามาก ทั้งคำศัพท์จำนวนมาก ส่วนลักษณะไวยากรณ์ก็มีความคล้ายคลึงกับภาษาไทย คำเชื่อมข้อความหรือประโยคก็มักจะเป็นภาษาลาว นอกจากนี้ยังปรากฏชัดเจนว่าภาษาที่ใช้ในกลุ่มของผู้สูงอายุจะต่างไปจากกลุ่มเยาวชน ทั้งคำศัพท์ที่ใช้และการใช้ลักษณะน้ำเสียง เช่น ตะก้อย = สัตว์ที่มีเขา เช่น วัว ในขณะที่คนรุ่นใหม่ไม่รู้จักและใช้คำว่า จั้ว แทน คำเรียก พ่อ แม่ ที่เป็นภาษาโซ่ (ทะวืง) ใช้คำว่า ฮ้อง = พ่อ แม่้อ = แม่ แต่เยาวชนมักจะใช้คำว่า (ฮือ)โพะ = พ่อ (ฮือ)เมะ = แม่ ซึ่งเป็นคำภาษาญ้อ เป็นต้น

ชาวโซ่ (ทะวืง) แต่เดิมมีการนับถือผี และมีการเลี้ยงผีทุกปีในวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ปัจจุบันชาวโซ่ (ทะวืง) ส่วนใหญ่ รวมถึงชาวญ้อ ภูไท และลาวที่อาศัยในตำบลพุมวาปี อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร นับถือศาสนาพุทธ และมีประเพณี พิธีกรรมตามแบบชาวอีสานทั่วไปเช่นเดียวกัน เช่น งานบุญผะเหวด งานบุญบั้งไฟ เป็นต้น

เครื่องแต่งกายของชาวโซ่ (ทะวืง) ในอดีตผู้หญิงจะนุ่งผ้าซิ่นเกล้าผม สวมเสื้อผ้าฝ้ายคอกลม แขนยาว ติดกระดุมเงิน กระดุมทอง ส่วนผู้ชายนุ่งผ้าโสร่งสีขาว แบบโจงกระเบน สวมเสื้อผ้าฝ้ายคอกลม แต่ปัจจุบันการแต่งกายของชาวโซ่ (ทะวืง) เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยแล้ว นอกจากนี้ชาวโซ่ (ทะวืง) ยังมีองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ ได้แก่ การสานเสื่อใบเตย และการรักษาโรคด้วยสมุนไพร รวมถึงวิธีการรักษาแบบดั้งเดิม เช่น การเป่า และการฝังเข็ม เป็นต้น ปัจจุบันในชุมชนยังมีภูมิปัญญาที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรและการรักษาโรคอยู่จำนวนหนึ่ง

ภาษาโซ่ (ทะวืง) จัดเป็นหนึ่งในภาษาที่อยู่ในภาวะวิกฤตใกล้สูญหาย เนื่องจากมีผู้พูดได้เป็นจำนวนน้อย และเยาวชนส่วนใหญ่ไม่พูดภาษาของตนแล้วทำให้ชาวโซ่ (ทะวืง) ได้มีความพยายามในการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตนเองตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ จนถึงปัจจุบัน ดำเนินการในพื้นที่ตำบลพุมวาปี อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร โดยมีการพัฒนาระบบเขียนภาษาโซ่ (ทะวืง) ด้วยอักษรไทย การนำภาษาโซ่ (ทะวืง) เข้าสู่ระบบโรงเรียน การฟื้นฟูภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่ (ทะวืง) และการจัดทำศูนย์การเรียนรู้ภาษา – วัฒนธรรมชุมชน ซึ่งได้มีการทำงานร่วมกับกลุ่มญ้อ ภูไท และลาวในชุมชนอีกด้วย การทำงานฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของชุมชนดังกล่าวได้ทำให้เกิดองค์ความรู้ท้องถิ่นตลอดจนเกิดการพัฒนาศักยภาพชุมชนโดยส่วนรวมอีกด้วย

ภาษาโซ่ (ทะวืง) ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๖

ภาษาญ้อ

เรียบเรียงโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์บัญญัติ สาลี

กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ แต่เดิมอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากในเมืองหงสาและคำม่วน ซึ่งเป็นดินแดนที่อยู่ในประเทศลาว ต่อมาได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานในเขตประเทศไทยบริเวณพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออกของไทย พบมีกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อย้ายมาตั้งถิ่นฐานหลายจังหวัด ได้แก่ หนองคาย อุดรธานี มหาสารคาม สกลนคร นครพนม มุกดาหาร ขอนแก่น นครสวรรค์ สระบุรี ปราจีนบุรี และสระแก้ว นอกจากนี้ ยังพบว่า มีกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ อาศัยอยู่ในประเทศกัมพูชา ได้แก่ จังหวัดบันทายมีชัยและอุดรมีชัย ประเทศกัมพูชาอีกด้วย

การย้ายถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อมีสาเหตุมาจากการถูกเกณฑ์และอพยพมาในภายหลังเพื่อตั้งถิ่นฐานตามญาติพี่น้องที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย โดยการอพยพแต่ละครั้ง จะมีผู้นำมาด้วย เช่น ในปี พ.ศ. ๒๓๕๑ ญ้อเมืองท่าอุเทน มีหัวหม้อ เป็นหัวหน้า ได้พาลูกเมียและบ่าวไพร่จำนวน ๑๐๐ คน ตั้งบ้านเมืองอยู่ที่ปากแม่น้ำสงครามซึ่งอยู่ในบริเวณพื้นที่จังหวัดนครพนม แต่หลังจากนั้นในปี พ.ศ. ๒๔๖๙ ได้มีการอพยพกลับไปตั้งถิ่นฐานอยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงที่เมืองปุมลิง (ปัจจุบันอยู่ในแขวงคำม่วน ประเทศลาว) และในปี พ.ศ. ๒๓๗๑ ก็อพยพกลับมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ของเมืองไชยบุรี (ปัจจุบันเป็นแขวงไชยบุรี ประเทศลาว) ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๗๖ เจ้าเมืองหลวงปุมลิงได้พาครอบครัวและบ่าวไพร่ข้ามแม่น้ำโขงมาประเทศไทยโดยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งถิ่นฐานที่เมืองท่าอุเทน ปัจจุบันเป็นอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

ส่วนหัวหน้าของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้ออีกกลุ่มหนึ่ง คือ พระคำก้อน เจ้าเมืองคำเกิด ประเทศลาวได้ขอสวามิภักดิ์ต่อกรุงสยาม ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปี พ.ศ. ๒๓๗๙ และในปี พ.ศ. ๒๓๘๒ ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่เมืองท่าซอนยาง (ปัจจุบันเป็น ตำบลท่าซอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม)

กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อในประเทศไทยมีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับคนไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากประเพณีที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อคือประเพณีไหลเรือไฟในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ หรือวันออกพรรษา เรียกว่า “ไหลเฮือไฟ” นอกจากนี้ ยังมีวัฒนธรรมการละเล่นที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ คือ หมากโข่งโหล่ง หมากต๋อไก่ หมากนู้เนียม ปาบีกเล่นมาฮาด หม่อจ้ำหม่อมมี และหมากอีหมากอำ การละเล่นแต่ละประเภทจะมีวิธีการเล่นและมีเพลงประกอบการละเล่นด้วย เช่น การละเล่นหม่อจ้ำหม่อมมี มีเพลงประกอบว่า จัมหม่อมมีมาจัมหม่อมมี หักคอคนเขื่อนน่านกกด น่านกกดหน้าลิงหน้าลาย หน้าผิพายหน้ากิกหน้าก้อม หน้ากิก (หน้าสั้น) หน้าก้อม (หน้ากลม) ยอมเยะตะปิกผิงวะผิงวะ (ซ้ำตั้งแต่ต้นไปเรื่อยๆ) เป็นต้น

จากงานวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อของ บัญญัติ สาสี และคณะ (๒๕๕๑) พบหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อในหมู่บ้านท่าขอนยาง พบจารึก ๒ แผ่น คือ จารึกใบเสมและจารึกบนฐานพระพุทธรูปซึ่งพบที่วัดมหาผล บ้านท่าขอนยาง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ในจารึกทั้ง ๒ หลักได้กล่าวถึงเจ้าเมืองท่าขอนยาง นามว่า พระสุวรรณภักดี ซึ่งเป็นหัวหน้ากลุ่มชาติพันธุ์ญ้อได้สร้างพัทธสีมาและพระพุทธรูปในจุลศักราช ๑๒๒๒

ลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นของภาษาญ้อซึ่งถือว่าเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของภาษาญ้อ ได้แก่ เสียงสระ เออ ของคำที่ตรงกับเสียงสระ ไ – ของภาษาไทยมาตรฐาน (ถ่ายทอดเสียงเป็นอักษรไทยตาม ธนानันท์ ตรงติ, ๒๕๕๗) เช่น หัวเจ้อ = หัวใจ เฮอ = ให้ ผู้ญ้อ = ผู้ใหญ่ ลูกเพ้อหรือลูเพ้อ = ลูกสะใภ้ เส้อ = ใส่ เบ้อ = ใบไม้ เม้อ = ใหม่ เสอ = ใส่ เตอ = ได้ เกอ = ไกล ญ้อ = ใหญ่ เน้อ = ใน

ลักษณะที่โดดเด่นอีกประการหนึ่งก็คือ คำแสดงคำถาม เช่น เตอ/เบอะเตอ = อะไร นันเตอ / นันเบอะเตอ = นั่นอะไร เจ้า เฮ็ดเตอ / เจ้า เฮ้อ เบอเตอ = คุณทำอะไร เฮ็ดเตอ = ทำไม ถาม ข้อย เฮ็ด เตอ = ถามฉันทำไม เลอ เล่อ / จั้งเลอ = อย่างไร เช่น เขา เว่อ เลอ เล่อ = เขาพูดอย่างไร แม่ ชิ เฮ็ด เลอ เล่อ = แม่จะอย่างไร เจา ชิ เว้า จั้งเลอ = คุณจะพูดอย่างไร มือเลอ = เมื่อใด/เมื่อไร เช่น เจา คั้น เฮือน มือเลอ = คุณขึ้นบ้านใหม่เมื่อใด กะเลอ = ที่ไหน / ไหน เจา ชิ ไป กะเลอ = คุณจะไปที่ไหน

คำศัพท์ที่ใช้ในประโยคคำถามเกี่ยวกับบุคคล ใช้คำว่า เพอ = ใคร เพอเลอ = ใคร สามารถใช้ทั้งขึ้นต้น และ ลงท้ายประโยค เช่น เพอ มา ห่า ข้อย = ใครมาหาฉัน เพอเลอ เอ็น ข้อย = ใครเรียกฉัน นันคือเพอ = นั่นคือใคร เฮือนของเพอเลอ = บ้านของใคร

แม้ว่าจะมีการใช้ภาษาญ้อในชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น แต่ผู้ที่พูดภาษาญ้อเริ่มมีจำนวนลดน้อยลงไปเรื่อยๆ หากไม่มีแนวทางในการอนุรักษ์ พื้นฟู และสืบทอด จึงจัดได้ว่า ภาษาญ้อเป็นภาษาหนึ่งที่อยู่ในภาวะวิกฤต การฟื้นฟูและอนุรักษ์ภาษาจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น จึงมีหน่วยงานหลายฝ่ายที่ร่วมกันฟื้นฟูและอนุรักษ์ทั้งที่เป็นงานวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้และกิจกรรมเสริมสร้างให้เกิดความสนใจในการอนุรักษ์ภาษา ดังที่กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม จัดให้มีโครงการหลายประเภท เพื่อการฟื้นฟูและการอนุรักษ์ภาษาญ้อ เช่น โครงการวิจัยเรื่อง การฟื้นฟูและการอนุรักษ์ภาษา ตำนาน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และการละเล่นพื้นบ้านญ้อ บ้านท่าขอนยาง ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม นอกจากนี้ยังมีการจัดศาลาวัฒนธรรมญ้อสร้างขึ้นเป็นศูนย์รวมวัฒนธรรมญ้อ ชุมชนวัฒนธรรมญ้อก่อตั้งขึ้นมาในโรงเรียน ประเพณีไหลเรือไฟ ได้รับการฟื้นฟูการละเล่นญ้อปรากฏอยู่ในลานวัด จัดทำป้ายแหล่งวัฒนธรรมญ้อ และร่วมสร้างอาคารศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมญ้อท่าขอนยาง

ปฏิบัติการทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมและภาษาของตนเองท่ามกลางการสูญหายไปของภาษาและวัฒนธรรม จึงควรยกระดับภาษาญ้อขึ้นเป็นมรดกทางสังคม เพื่อจะได้สนับสนุนและเสริมแรงใจให้กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อได้ร่วมสร้างสำนึก อนุรักษ์ และฟื้นฟูวัฒนธรรมของตนเองสืบไป

ภาษาญ้อ ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๗

การละเล่นปาบักเล่นมาฮาด

เอกสารอ้างอิง

- จำรูญ พัฒนศร. (๒๕๒๑). **ประวัติเมืองอรัญ (ตอนที่ ๑)**. ปราจีนบุรี : โรงพิมพ์ประเสริฐศิริ.
- บัญญัติ สาลี และคณะ.(๒๕๕๑). **การฟื้นฟูภาษา ตำนาน การละเล่น และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผู้อุ่ทำขอนยาง**.
กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- บัญญัติ สาลี. (๒๕๕๔). **ซากเหง้าเผ่าพันธุ์ ผู้อู่ บ้านทำขอนยาง : มุมมองด้านภาษา ตำนานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และการละเล่นพื้นบ้านผู้อู่ ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: วนิดาการพิมพ์.
- ทีมวิจัยไทผู้อู่. (๒๕๕๑). **รากเหง้าเผ่าพันธุ์ผู้อู่ทำขอนยาง**. มหาสารคาม : งานบริการวิชาการ โครงการรูปแบบการพัฒนาชุมชนรอบมหาวิทยาลัยอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ธนานันท์ ตรงดี และคณะ. (๒๕๕๐). **การฟื้นฟูและการอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมผู้อู่ทำขอนยาง**. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาสารคาม : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ธนานันท์ ตรงดี. (๒๕๕๗). **เสน่ห์ภาษาผู้อู่**. เอกสารอัดสำเนา มหาสารคาม : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นันทพร นิลจินดา. (๒๕๓๒). **การศึกษาเรื่องศัพท์ภาษาผู้อู่ในจังหวัดสกลนคร นครพนม และปราจีนบุรี**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : , มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปิ่นกนก คำเรืองศรี. (๒๕๕๕). **การแบ่งกลุ่มภาษาผู้อู่โดยใช้ระบบเสียงวรรณยุกต์เป็นเกณฑ์**. การค้นคว้าอิสระ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พรวลี เข้มแข็ง. (๒๕๔๕). **การศึกษาเสียงวรรณยุกต์ภาษาผู้อู่ในผู้พูดที่มีอายุต่างกัน บ้านทำขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม**. การศึกษาค้นคว้าอิสระ (กศ.ม. ภาษาไทย)”
- พระสุชุม มัชชิกานัง. (๒๕๔๒). **ลักษณะคำและการเรียงคำในภาษาผู้อู่ หมู่บ้านทำขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศรีพิน สิริวิศิษฐ์กุล. (๒๕๒๙). **ลักษณะภาษาย้อ (ผู้อู่) ที่ตำบลคลองน้ำใส อำเภอรัญประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ภาษาญ้อกร

เรียบเรียงโดย มยุรี ถาวรพัฒน์

คำว่า “ญ้อกร” แปลว่า “คนภูเขา” ญ้อ แปลว่า “คน” และ กร แปลว่า “ภูเขา” คนทั่วไปรู้จักคนกลุ่มนี้ในนาม “คนดง” หรือ “ชาวบน” ชาวญ้อกรอาศัยอยู่ในป่าบนภูเขา เดิมเป็นพรานป่าและย้ายที่อยู่ไปเรื่อย ๆ เคยอาศัยอยู่ในป่าแถบเทือกเขาพังเหย มีอาณาเขตที่ต่อเนื่องกันระหว่างภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดลพบุรี ภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดเพชรบูรณ์และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดนครราชสีมา ปัจจุบันพบชาวญ้อกรอาศัยหนาแน่นในเขตอำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ

ภาษาญ้อกร เป็นภาษาที่อยู่ในตระกูลออสโตรเอเชียติก สาขามอญ – เขมร สาขาย่อยโมนิก มีความใกล้เคียงกับภาษามอญซึ่งอยู่ในสาขาเดียวกัน นักภาษาศาสตร์เชิงประวัติ ได้แก่ ซอโต และ ดิฟฟลอด พบว่าภาษาญ้อกรที่พูดกันในปัจจุบันมีความคล้ายคลึงกับภาษามอญโบราณที่ปรากฏอยู่ในจารึกสมัยทวารวดีที่ค้นพบในประเทศไทยเป็นอย่างมากจนเรียกได้ว่าเป็นภาษาเดียวกัน เนื่องจากนักวิชาการเชื่อว่าภาษามอญโบราณเป็นภาษากลางของคนในยุคทวารวดีเมื่อประมาณ ๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว จึงทำให้เชื่อได้ว่าชาวญ้อกรน่าจะเป็นลูกหลานของคนมอญสมัยทวารวดีที่ยังหลงเหลืออยู่ถึงปัจจุบัน

ภาษาญ้อกร มีระบบเสียงที่แสดงลักษณะภาษากลุ่มมอญ – เขมรชัดเจน ทั้งพยัญชนะต้น (๒๖ ตัว) พยัญชนะสะกด (๑๔ ตัว) ภาษาญ้อกรไม่มีวรรณยุกต์แต่มีลักษณะน้ำเสียง โดยมีลักษณะน้ำเสียง ๒ ลักษณะ คือ ๑) ลักษณะน้ำเสียงใหญ่ทุ้มต่ำ (เสียงก้อง มีลม) เช่น ชุร = แมลง, เน่ง = ผ้า ๒) ลักษณะน้ำเสียงปกติ และสูง-ตก เช่น ชุร = สุนัข, เนง = เล็ก เป็นต้น มีพยัญชนะต้นนาสิกโฆชะนอกเหนือจากพยัญชนะต้นนาสิก โฆชะที่พบกันทั่วไป เช่น ฮนุย = ลิง, ฮมม = หมู, แฮร์จ = เกี้ยว (ข้าว) เสียงสระในพยางค์เปิดตามหลังด้วยการกักของเส้นเสียงเสมอทำให้เสียงสระค่อนข้างยาว เช่น ฮี = บ้าน, ฮลา = ไปไม้, ฮวา = ขึ้นเนื้อ และมีเสียงพยัญชนะสะกดเป็นเอกลักษณ์ของภาษากลุ่มมอญ – เขมร เช่น ชุร = สุนัข, จิญ = ช้าง, ยุล ยุล = ะนิ, ริย = รากไม้, ปช = เก้ง เป็นต้น ไวยากรณ์ภาษาญ้อกรมีลักษณะการเรียงคำแบบประธาน – กริยา – กรรม เช่นเดียวกับภาษากลุ่มมอญ – เขมรทั่วไป เช่น ประโยคว่า แม่ะ พะ โจว โดง เฮย <แม่-พ่อ-กลับไป-หมู่บ้าน-แล้ว> = พ่อแม่กลับบ้านไปแล้ว

ชาวญ้อกรมีองค์ความรู้เกี่ยวกับป่า สัตว์ป่า พันธุ์พืชพื้นบ้าน สมุนไพร และมีการละเล่นพื้นบ้านซึ่งเป็นการขับเพลงของชาวญ้อกร โดยมีเสียงเอื้อนที่ไพเราะเป็นเอกลักษณ์ เรียกว่า “ปา เร่ เร่” มีเนื้อร้องเป็นภาษาญ้อกร บรรยายถึงความงามของธรรมชาติ การเกี่ยวพาราสีระหว่างชายหญิง การลาจากและการหย่าหาอดีต ปัจจุบันมีผู้เล่นและขับร้องได้ไม่มากนัก

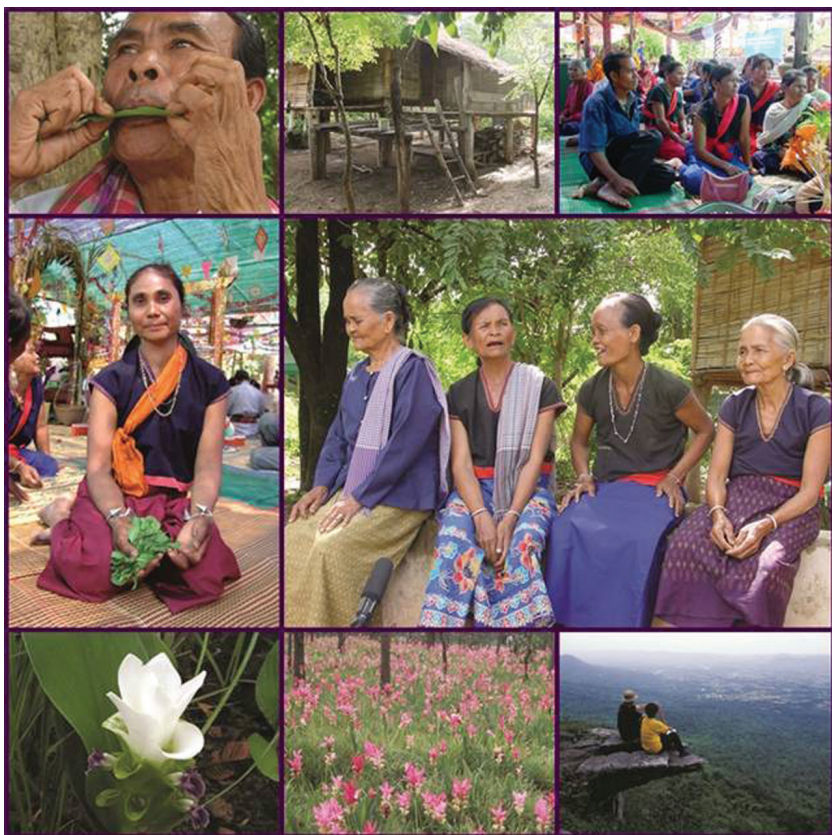

ปัจจุบันภาษาญฮกรอยู่ในภาวะวิกฤตใกล้สูญ เนื่องจากการรุกรานของคนต่างถิ่น ต่างเชื้อสายที่เข้ามาอาศัยปะปน และชาวญฮกรบางส่วนได้มีการย้ายถิ่นฐานกระจายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ทำให้ภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวญฮกรอยู่ในภาวะถดถอย เยาวชนเริ่มมีการใช้ภาษาแม่ของตนน้อยลงไปเรื่อย ๆ และใช้ภาษาไทยเป็นภาษาพูดโดยส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม ชาวญฮกรได้มีความพยายามฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยได้มีการพัฒนาระบบตัวเขียน การสร้างวรรณกรรมท้องถิ่น การสอนภาษาญฮกรในโรงเรียน และชุมชน เป็นต้น ภาษาญฮกร ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๕

การเรียนการสอนภาษาญฮกรทั้งในโรงเรียนและในชุมชน

กลุ่มชาวญัฮกร

กลุ่มชาวญัฮกร
ในอำเภอเทพสถิต
จังหวัดชัยภูมิ

ภาษาตากใบ (เงาะเห)

เรียบเรียงโดย ครีน มณีโชติ

ในภาคใต้ของประเทศไทย นอกจากภาษาไทยถิ่นใต้ แล้วยังมีภาษาที่โดดเด่นอีก ๓ ภาษา ได้แก่ ภาษาตากใบ (เงาะเห) ภาษาสะกอม และภาษาพิเทน มีผู้สันนิษฐานว่าภาษาทั้งสามนี้มีความเกี่ยวข้องกัน แต่ยังไม่มีความชัดเจน ภาษาตากใบ (เงาะเห) เป็นภาษาตระกูลไทที่พูดอยู่ในจังหวัดปัตตานี นราธิวาสตลอดไปถึงรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซียมีจำนวนผู้พูดประมาณหนึ่งแสนคนเศษ เป็นภาษาที่ใช้ศัพท์และสำเนียงบ่งบอกความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น เป็นภาษาที่อยู่ท่ามกลางคนส่วนใหญ่ที่พูดภาษามลายูท้องถิ่น ชื่อภาษาตากใบ(เงาะเห) น่าจะมาจากการสำรวจของ นักภาษาศาสตร์ ที่พบว่าคนส่วนใหญ่ในอำเภอตากใบพูดภาษาไทยที่มีศัพท์สำเนียงต่างจากภาษาไทยถิ่นใต้ทั่วไป

อำเภอตากใบตั้งอยู่ที่ตำบลเงาะเหเป็นอำเภอชายแดนหมู่บ้านเงาะเหกับบ้านตาบาติดต่อกับรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย โดยมีแม่น้ำบางนราเป็นเส้นกั้นอาณาเขต ในสมัยรัชกาลที่ ๖ เรียกอำเภอนี้ว่าอำเภอเงาะเห ตามชื่อตำบลต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอตากใบจนเท่าทุกวันนี้ ชาวบ้านในอำเภอตากใบพูด ๒ ภาษาคือภาษาไทยและภาษามลายูเช่นเดียวกับคนมาเลเซียเชื้อสายไทยในรัฐกลันตัน ภาษาไทยที่ใช้พูดกันนักวิชาการ เรียกว่า “ภาษาตากใบ” ส่วนคนในท้องถิ่นเรียก “ภาษาเงาะเห” และอีกภาษาหนึ่งที่คนไทยแถบนี้ใช้คือภาษามลายูถิ่นเช่นเดียวกับชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ภาษาตากใบ (เงาะเห) นี้มีผู้สันนิษฐานว่าน่าจะมาจากภาษาสมัยสุโขทัย ปัจจุบันภาษาตากใบ (เงาะเห) เป็นภาษาพูดของคนไทยในจังหวัดนราธิวาส ปัตตานีและรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย แบ่งเป็น กลุ่มที่อยู่ในอำเภอเมือง อำเภอตากใบ อำเภอแว้ง อำเภอศรีสาคร อำเภอสุไหงโก-ลก อำเภอสุไหงปาดี อำเภอร่องแงะ อำเภอเรือเสาะ อำเภอยี่งอ และอำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส กลุ่มที่อยู่ในอำเภอไม้แก่น อำเภอสาบบุรี อำเภอปะนาเระ อำเภอ กะพ้อและมายอ จังหวัดปัตตานี และกลุ่มที่อยู่ในอำเภอตุ้มปัต อำเภอโกตาบารูและอำเภอบาเจาะ รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย

ประเพณีดั้งเดิมของชาวไทยพุทธที่ใช้ภาษาตากใบที่ยังปฏิบัติอยู่ได้แก่ ประเพณีลาซังหรือลัมซัง เป็นประเพณีเฉลิมฉลองหลังการเก็บเกี่ยวของชาวนา ประเพณีไหว้หน้าบ้าน เป็นประเพณีไหว้ท้าวเวสสุวรรณหรือท้าวภูเระ จะจัดทำพิธีประมาณเดือน ๙ ของทุกปี และประเพณีรับเจ้าเข้าเมือง เป็นประเพณีรับปีใหม่จัดในวันแรม ๑ ค่ำเดือน ๕ ของทุกปี เพื่อรับเทวดามาปกป้องรักษาบ้านเมืองและคุ้มครองผู้คนให้อยู่เย็นเป็นสุข เป็นต้น

อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมที่โดดเด่นชัดเจนคือภาษาพูดนั่นเอง ภาษาตากใบเป็นภาษาตระกูลไทมีคำศัพท์และสำเนียงเฉพาะของตน เช่น มีเสียงพยัญชนะ ๒๓ หน่วยเสียง เสียงวรรณยุกต์มี ๖ หน่วยเสียง ใช้พยัญชนะควบกล้ำต่างจากภาษาถิ่นใต้ทั่วไป เช่น มลีน = ลีน เมลือง = วาวเป็นมัน บลา, บิล่า = ทำ เช่น บลาทำอไหร = ทำไปทำไม

กิมร่ำ = เครื่องล่อ เช่น ทำบ๊องกิมร่ำ = ทำบ่ล่อปลา กิมร่ำกั๋ง = ทำเครื่องล่อดักกุ้ง แมลบ = ฟ้าแลบ หน่วยเสียงสระเสียงสั้นมี ๔ หน่วยเสียง สระเสียงยาวมี ๔ หน่วยเสียง และสระประสมมี ๓ หน่วยเสียง ตัวอย่างการออกเสียง ไอ [ai] ที่ปรากฏในวรรณยุกต์เอกและโท จะออกเสียง ไอ เป็น อาย เช่น ไก่ > ก้าย ไข่ > ค้าย ไม้ > พ้าย ใหญ่ > หล่วย เช่น พงหญ่วย = มีครรภ์ เป็นต้น

ที่ใช้เฉพาะในภาษาดากไบบ่อยคำที่ต่างจากภาษาถิ่นใต้ทั่วไป เช่น คอย = ตาย กะด็อก, กิด็อก = ว่างเปล่า อังกะบั้ง, อังกิบั้ง = คิดอะไรไม่ออก ผ่าปล่อย หรือ ผ่ารดกักัด = ผ่าขวามา ผ่ามันบ้อ = ผ่าเซ็ดหน้า โลกกะจิ้น, โลกกัจิ้น = พรึกขี้หนู กล้วยหลา = มะละกอ เชียกเอ๋ว = เข็มขัด ไฟบีบ = ไฟฉาย เป็นต้น นอกจากนี้สังเกตพบว่าในภาษาดากใบ (เงาะเห) มีการใช้และเติมพยางค์หน้า (prefix) ต่างจากภาษาถิ่นใต้ทั่วไป และพยางค์ที่เติมนี้ จะเป็นสำเนียงที่บ่งบอกว่าผู้พูดอยู่ในท้องถิ่นใดเช่น กะ กิ กี้, ยะ ยี ยื่อ, สะ สี่ ซี, ตะ ตี ตี้, ปะ ปิ ปี ปี, เช่น กระบอก ใช้ กะ บ๊อก กีบ๊อก, ปุ้ย ไข่ กิยา ปิยา พิยา พิยา มะยา, สะพาน ไข่ ตะพาน ตีพาน สี่พาน ตีพาน, สวรรค์ ไข่ กิหวัน สี่หวัน ซี่หวัน เป็นต้น และคำบางคำแม้เติมพยางค์หน้า ก็ไม่ทำให้ความหมายเปลี่ยนไป เช่น ยาม(เวลา) ไข่ กิยาม ปิยาม ปิยาม ด่วน ไข่ กะต้วน กิต้วน กิต้วน เป็นต้น

นอกจากนี้ เนื่องจากดินแดนดากใบเคยเป็นที่ตั้งหัวเมืองมลายูมาก่อน และอยู่ใกล้ประเทศมาเลเซียที่ใช้ภาษามลายู จึงมีคำยืมจากมลายูจำนวนมาก เช่น โต๊ะบิดัน = หมอตำแย ยาคง, รีคัง = ข้าวโพด แตแหร, กิแหร = มะม่วงหิมพานต์ โลกกิมู, โลกย่ำมู = ลูกชมพู ตีหมา, กิหมาเต๊าะ = ภาชนะทำด้วยกาบหลาวชะโอนหรือกาบหมาก ใช้ตักน้ำจากบ่อ กอดะ = กล่อง เบ๊ะ = กระเป๋าย่อม ลาต้า = บ่าจี้ กอหรง = ขาด ยาดี = ตกลง รุมี = ขาดทุน แบง้อง = งง ชื่อปลาทะเล เช่น ปลาสิหลากุหนิง, ซาหลากุหนิง = ปลาข้างเหลือง ปลาภิโหมง = ปลาทุ ปลาหยอ = ปลาทุนา ปลาด้าหมั่น, ปลาดือหมั่น = ปลาหลังเขียว ปลาบาวา = ปลาจระเม็ด เป็นต้น

ภาษาดากใบบางคำเป็นคำศัพท์ไทยโบราณ และคำไทยที่ใช้เป็นราชาศัพท์ เช่น แหน็บเพลหรือเหน็ดเพล = กางเกง กลด = ร่ม ประสูติ = เกิด (ใช้ทั้งคนและสัตว์) ยาดรา = เดิน นังแพงเชิง = นังขัดสมาธิ

ประโยคคำถามในภาษาดากใบ(เงาะเห) ต่างกับประโยคคำถามในภาษาถิ่นใต้ทั่วไป คือใช้คำว่า หมิ, หมิ เป็นคำลงท้ายแทนคำว่า ไหม ของภาษาไทยภาคกลาง เช่น ซ่ายหมิ = ใช่ไหม กินข้าวแล้วหมิ = กินข้าวแล้วหรือยัง

ปัจจุบันการใช้ภาษาดากใบ (เงาะเห) เปลี่ยนแปลงไปมาก เนื่องจากอิทธิพลของการศึกษาและเทคโนโลยีการติดต่อสื่อสาร คำศัพท์บางคำจึงเลือนหายไป คนรุ่นใหม่จะใช้คำภาษาไทยมาตรฐานมากขึ้น เช่น พุน ไข่ โคม กิลามัง หรือ (กะลามัง) กิหล่า, กิหล่า ไข่ ทำด (ถาด) กิหนี, กิหนี ไข่ กาน้ำ น้ำปาร้า ไข่ น้ำบูดู โลกกัจิ้น ใช้ พรึก ล็อกเก๊ะ แกแร็ต ไข่ บุหรี (บุหรี) โลกกิต้อซ็อก ใช้ ลูกต้อตอง (สะตอตอง) โลกน้ำเต้าปึงาด ไข่ ลูกฟักทอง เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงมีความพยายามของเจ้าของภาษาและนักวิชาการที่รักหวงแหนภาษาดากใบ (เงาะเห) จึงได้รวบรวมอนุรักษและฟื้นฟูภาษาอันเป็นศิลปวัฒนธรรมของตนไว้เพื่อเป็นมรดกของชาติสืบไป

ภาษาดากใบ (เงาะเห) ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๖

ภาษาไทยโคราช/ไทยเบ็ง

เรียบเรียงโดย รองศาสตราจารย์ชลธิชา บำรุงรักษ์ และ มยุรี ถาวรพัฒน์

ภาษาไทยโคราช/ภาษาไทยเบ็ง เป็นภาษาไทยถิ่นหนึ่งในภาษาตระกูลไท กลุ่มคนที่พูดภาษานี้ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครราชสีมา ยกเว้นอำเภอบัวใหญ่ และอำเภอปักธงชัย ซึ่งใช้ภาษาไทยถิ่นอีสาน และมีบางส่วนในจังหวัดชัยภูมิ เช่น อำเภอจัตุรัส และอำเภอบำเหน็จณรงค์ ในจังหวัดบุรีรัมย์ เช่น อำเภอนางรอง อำเภอพุทไธสง อำเภอลำปลายมาศ อำเภอเสตึก และยังมีผู้พูดบางส่วนในจังหวัดปราจีนบุรี โดยจะเรียกภาษาที่ใช้พูดว่า “ภาษาไทยโคราช” ส่วนกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดลพบุรี จังหวัดสระบุรีและจังหวัดสุรินทร์ จะเรียกภาษาและกลุ่มคนว่า “ไทยเบ็ง” อย่างไรก็ตามจากหลักฐานการศึกษาพบว่าภาษาไทยโคราชกับภาษาไทยเบ็งเป็นภาษาเดียวกัน

ภาษาไทยโคราช/ภาษาไทยเบ็ง มีลักษณะบางประการคล้ายคลึงกับภาษาไทยกลางหรือภาษาไทยกรุงเทพฯ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีเขตติดต่อกับภาคกลางของประเทศไทยและภาษาที่ใช้มีหลายภาษาเช่น ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาเขมรถิ่นไทย จึงทำให้ภาษาไทยโคราช/ภาษาไทยเบ็งมีลักษณะบางส่วนคล้ายคลึงกับภาษาไทยถิ่นอีสาน ตลอดจนมีคำศัพท์ภาษาเขมรปะปนอยู่บ้าง อย่างไรก็ตาม คำศัพท์ที่ใช้เฉพาะในภาษาไทยโคราช/ภาษาไทยเบ็งยังมีจำนวนมาก เช่น อินาง = คำเรียก เด็กผู้หญิง ไอนาย = คำเรียกเด็กผู้ชาย กะโม่แก้ม = กระพุงแก้ม โขนงหัว = หนังสือระประแจ = กุญแจ เกือก = รองเท้า ละกอ = มะละกอ สี่เดือน = สัปดาห์ เทื่อ = เหยื่อ ฟ้ายเขยบ = ฟ้าร้อง ปะ = พบ ผก = ขโมย หน้าจะหรีน = หน้าทะเล้น หน้ามัน = หน้าด้าน กะเหลินเป็น = ชุ่มช้ำ เป็นตัน

ภาษาไทยโคราช/ภาษาไทยเบ็ง มีหน่วยเสียงพยัญชนะต้น ๒๑ หน่วยเสียง คือ /ก จ ต ป อ ค ช ท พ ด บ ข ฟ ฮ ม น ง ล ร ย ว/ ปรากฏเสียงควบกล้ำ /ร ล/ ไม่ปรากฏเสียงควบกล้ำ /ว/ สระเดี่ยวมี ๑๘ หน่วยเสียง คือ /อะ อา อี อื อือ อุ ู เอะ เอ แอะ แอ เอะ เออ ไอ/ ส่วนสระประสม มี ๓ หน่วยเสียง คือ /เอีย เอือ อัว/ หน่วยเสียงวรรณยุกต์มี ๔-๖ หน่วยเสียง ส่วนไวยากรณ์มีลักษณะการเรียงคำแบบประธาน – กริยา – กรรม นอกจากนี้มีการใช้ลักษณะภาษาที่เป็นลักษณะเฉพาะ เช่น จัก จักแหล่ว จักเด่ = ไม่รู้ ยังงั้นดอกนิ = อย่างนั้นหรือ ยังจืดอกวา = อย่างนี้หรือหรือ ประโยคคำถามที่ถามจำนวนใช้ จัก เช่น อันนี้จักบาท = อันนี้ราคาเท่าไร ประโยคปฏิเสธ ใช้ ดอก เช่น ไม่ถูกดอก = ไม่ถูกนะ ใช้ เตื่อ ทำยประโยคแจ้งให้ทราบ เช่น ไปละเตื่อ มาอีกเตื่อ มีคำลงท้ายเบ็ง = บ้าง เช่น ฉันทอกินเบ็ง = ฉันทอกินบ้าง สำนวน พอสมาพาควร = พอหอมปากหอมคอ หายู่หากิน = ทำมาหากิน ชีสบ่อง = ได้จังหวะพอดี ไกลโพด = ไกลเกินไป น้อยจ่น = น้อยเกินไป

นอกจากภาษาแล้ว คนกลุ่มนี้ยังมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตชุมชน เช่น การแต่งกาย ระบบสังคม จารีตประเพณี การดำเนินชีวิต และการแสดงพื้นบ้าน เช่น เพลงโคราช อย่างไรก็ดี จากสภาพในปัจจุบัน ทั้งในด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม การปกครอง การประกอบอาชีพ การเคลื่อนตัว การย้ายถิ่น และผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้สถานะภาษาไทยโคราช/ภาษาไทยเบิ้งในปัจจุบันอยู่ในสภาพวิกฤติ คนรุ่นหลังใช้ภาษาไทยโคราช/ไทยเบิ้งน้อยลงทุกขณะ จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาและเก็บรวบรวมองค์ความรู้ด้านภาษานี้ไว้ทั้งระบบ ทั้งระบบเสียง ระบบคำ ระบบประโยค ระบบข้อความ ตลอดจนการสื่อความหมาย อันแสดงถึงมรดกภูมิปัญญาที่ควรจัดทำคลังข้อมูลเพื่อเก็บรักษา อนุรักษ์ เผยแพร่ และหาช่องทางให้มีการสืบสานให้ดำรงคงอยู่สืบไป

ภาษาไทยโคราช/ไทยเบิ้ง ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๖

ภาษาบิซู

เรียบเรียงโดย มยุรี ถาวรพัฒน์

บิซู (Bisu) หรือบีสู่ มบิซู มีบิซู เลาเมียน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลทิเบต-พม่า คำว่า “บิซู” เป็นชื่อที่ชาวบ้านเรียกตนเองและเรียกภาษาของเขา และในทางราชการหรือคนทั่วไปเรียกชนกลุ่มนี้ว่า “ลัวะ” คนบิซูตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านดอยขมภู อำเภอแม่ลาว บ้านปุยคำ อำเภอเมือง และบ้านผาแดง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย มีจำนวนประชากรประมาณ ๕๐๐ คน ภาษานี้จัดอยู่ในตระกูลทิเบต-พม่า สาขาโลโล

ตามหลักฐานพงศาวดารจีน ค.ศ. ๑๘๐๑ (พ.ศ. ๒๓๔๔) บิซูน่าจะมาจากสิบสองปันนา ประเทศจีน ตอนใต้ โดยมีผู้นำของชนเผ่าละหู่ ๒ คน ชื่อว่า ลี เวนมิง (Li Wenming) และ ลี เซียวลาว (Li Xiaolao) ร่วมมือกับชาวบิซูต่อต้านผู้ว่าราชการและจักรพรรดิจีนที่มีชื่อว่า เจียคิง (Jia Qing) ซึ่งเป็นผู้ที่มีความโหดร้ายมาก แต่ทั้งชนเผ่าละหู่และบิซูก่อการปฏิวัติไม่สำเร็จ จึงหนีเข้ามาในประเทศไทย

ภาษาบิซูจัดอยู่ในตระกูลจีน-ทิเบต (Sino-Tibetan) ตระกูลย่อย ทิเบต-พม่า สาขาโลโล ภาษาบิซู ที่บ้านดอยขมภู ตำบลโป่งแพ้ว อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย มีพยัญชนะต้น ๒๙ หน่วยเสียง มี ๔ หน่วยเสียง ที่คนรุ่นใหม่ไม่ออกเสียง ได้แก่ ฮน ฮม ฮย และ ฮล สระมี ๑๐ หน่วยเสียง ความสั้นยาวของเสียงสระไม่มีนัยสำคัญทางความหมายซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของภาษาตระกูลทิเบต-พม่า กล่าวคือ จะออกเสียงสระเสียงสั้นหรือยาวก็ได้ ไม่ได้ทำให้ความหมายเปลี่ยนไป เช่น ยะ-ยา “ไร่” ซึ่งต่างจากภาษาไทยที่การออกเสียงสระสั้นหรือยาวทำให้ความหมายเปลี่ยนแปลงวรรณยุกต์มี ๓ หน่วยเสียง ได้แก่ เสียงระดับกลาง เช่น ยว = ไร่ ระดับต่ำตก เช่น ย่า = คั้น และระดับสูงขึ้น เช่น ย้า = ไก่ การเรียงคำในประโยคมีลักษณะแบบ ประธาน-กรรม-กริยา (SOV) เช่น กงว ฮ่าง จร่า <ฉัน-ข้าว-กิน> = ฉันกินข้าว กงว นางนา คำลาว วือ ปี่ ล่าแอ <ฉัน-คุณ-เสื้อ-ซื้อ-ให้> = ฉันซื้อเสื้อให้คุณ นาง อางเมง บา เจอ <คุณ-ซื้อ-อะไร> = คุณซื้ออะไร ยุม เก็ง เวอ <บ้าน-ที่ไหน-อยู่> = บ้านอยู่ที่ไหน

ปัจจุบันสถานการณ์ภาษาบิซูอยู่ในภาวะถดถอย เด็กบิซูไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาบิซูกับพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย สาเหตุของการใช้ภาษาบิซูน้อยลงนั้นเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงวิธีการเลี้ยงดูเด็กบิซูในช่วงเด็กเล็ก ที่แต่เดิมเมื่อเด็กบิซูเกิดมา ผู้ที่ทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดู คือ พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ภาษาที่เด็กบิซูได้รู้จักและพูดได้เป็นภาษาแรก คือ ภาษาบิซู แต่ปัจจุบันจากวิถีชีวิตของชาวบิซูที่ต้องดิ้นรนในเรื่องการประกอบอาชีพ มีการทำงานรับจ้างต่างหมู่บ้าน ภาษาที่เด็กบิซูได้เรียนรู้เป็นภาษาแรกจึงกลายเป็นภาษาคำเมืองตามภาษาที่ผู้ดูแลใช้ สำหรับกลุ่มวัยกลางคนและผู้สูงอายุ มีแนวโน้มจะใช้ภาษาคำเมืองมากขึ้น แต่ก็ยังมีความสามารถในการใช้ภาษาบิซูได้อย่างดี

การอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาปืซูเริ่มขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ มีการพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาปืซูโดยใช้อักษรไทย การสร้างสื่อการเรียนการสอนประเภทต่างๆ เช่น หนังสือเล่มเล็ก หนังสือเล่มยักษ์ แบบเรียนภาษาปืซู เพลง แผนการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น อย่างไรก็ตามการเรียนการสอนนี้เป็นเพียงการเรียนการสอนตามอัธยาศัยและสอนในระดับเด็กก่อนวัยเรียน แต่ยังไม่ได้นำเข้าสู่การเรียนการสอนในระบบโรงเรียน ทั้งนี้โดยการสนับสนุนของเอส โอ แอล อินเตอร์เนชั่นแนล สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตมหาวิทยาลัยมหิดล

นอกจากจะมีการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาแล้ว ยังมีการฟื้นฟูเรื่องวัฒนธรรมการแต่งกาย โดยการสืบค้นจากลักษณะแต่งกายของคนปืซูที่อยู่ในสิบสองปันนา และตัดเย็บโดยใช้วัสดุที่หาได้ภายในประเทศไทย ทุกวันนี้ชาวปืซูมีการแต่งกายที่สามารถบ่งบอกเอกลักษณ์ของตนได้อีกอย่างหนึ่ง

คนปืซูส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา แต่ยังมีความเชื่อเรื่องเหนือธรรมชาติ เช่น พิธีไหว้ผีประจำหมู่บ้าน (อางจางไว) ทางภาคเหนือเรียกว่า “ผีเสื้อบ้าน” หมายถึง วิญญาณที่ดูแลรักษาคนในหมู่บ้าน ชาวปืซูจะมีการตั้งศาลสำหรับเทวาอารักษ์ประจำหมู่บ้าน ซึ่งจะอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน ในการประกอบพิธีนี้ ตอนเช้าชาวบ้านจะนำดอกไม้ ธูป เทียน และสิ่งของ อื่นๆ ที่จำเป็นในการประกอบพิธีมารวมกันที่บ้านของอาจารย์ผู้ประกอบพิธีของหมู่บ้าน พิธีอางจางไวหรือพิธีบูชาขอผีประจำหมู่บ้านนี้จะจัดขึ้นจำนวน ๓ ครั้งต่อปีพิธีจะเริ่มครั้งแรกเดือน ๔ ทางภาคเหนือ (ตรงกับเดือนกุมภาพันธ์) เดือน ๘ (มิถุนายน) และเดือน ๑๒ (ตุลาคม) ตามลำดับ โดยจะมีการนำสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับการเซ่นไหว้มารวมกัน เช่น ดอกไม้ ธูป เทียน ไก่ และเหล้า

ชาวปืซูรับประทานข้าวเหนียวเป็นหลัก ส่วนกับข้าวนั้นเป็นพืชผักที่สามารถปลูกได้เอง บางทีก็ซื้อจากร้านค้าเพื่อนำมาปรุงอาหาร ส่วนอาหารประเภทโปรตีนนั้นได้จากสัตว์ที่เลี้ยงไว้ เช่น สุกร โค กระบือ ส่วนที่ได้จากล่าห้วยได้แก่ กุ้ง หอย ปู ปลา นอกจากนี้ก็มีอาหารที่ได้จากป่าที่อยู่บริเวณรอบหมู่บ้าน อาหารยอดนิยมของชนเผ่าปืซูมีลาบพริก (ลาฟี่ ชร่า ทอ)

ชาวปืซูมีนิทานพื้นบ้านที่เล่าสืบทอดกันมา เช่น คี้อางบวา (แม่หมา) อุโฮ้งดาคว่าม (เต่าทอง) อางตุ่ตุ่ความ (ห้วกะโหลก) เซนเทอ (เหา) อุ่บ่าฟูลู่ (ผลบูก) อางบลอง แมปอ (สามีตาบอด) และพบว่ายังมีการร้องเพลงกล่อมลูกภาษาปืซูที่บ้านปุยคำ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

ตัวอย่างเนื้อเพลงรักษีปืซู

กุงบ่า	ปืซู	นึ่ง เน	จีต่างก่ามแพ	นา	อ่าลุม	คุโจ.	
ชาวเรา	ปืซู	นึ่ง	ภาษาพูด	อย่า	ลีม	นะ	
เก็ง	ดิ่ง	จี	กาโว	เก็ง	ดิ่ง	จี	กาโว.
ที่ไหน	อยู่	พูด	ด้วย	ที่ไหน	อยู่	พูด	ด้วย
กุง	เน	ปืซู	อางลิบ	อางลิบ.			
เรา		ปืซู	วัฒนธรรม	วัฒนธรรม			

“ชาวปืซูเราอย่าลืมภาษาพูดนะ ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็ให้พูดกัน วัฒนธรรมของชาวปืซู”

ภาษาปืซูได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๗

เอกสารอ้างอิง

ประวัติเครือข่ายบิซู. (๒๕๔๗). เอกสารอัดสำเนา

นายพิบูลชัย สวัสดิ์สกุลไพร และคณะ. (๒๕๕๓). การศึกษาแนวทางการสร้างศูนย์เด็กเล็กเพื่อฟื้นฟูภาษาที่เหมาะสมกับชาวบิซู บ้านดอยชมภู ต.โป่งแพร่ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

Nuamkaew, Vacharee. (1987). The phonology of the Bisu language as spoken in Chiangrai Province. Bangkok: Mahidol University.

Kirk, Person. (2001). "Writing Bisu: A Community-Based Approach to Orthography Development" [Papers from the Ninth Annual Meeting of the Southeast Asian Linguistics Society. Ed. Graham Thurgood] Tempe: Arizona State University Press, pp. 171-200.

ที่มา: ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต มหาวิทยาลัยมหิดล

ภาษาไทย

เรียบเรียงโดย เฉลิมชัย แก้วมณีชัย และ รองศาสตราจารย์ชลธิชา บำรุงรักษ์

ภาษาไทย เป็นภาษาในตระกูลภาษาไท มีผู้พูดจำนวนมากกระจายในภูมิภาคต่างๆ ในประเทศไทยลาวและเวียดนาม ผู้พูดภาษาไทยในประเทศไทยส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในบริเวณจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานตอนบน ได้แก่ จังหวัดกาฬสินธุ์ นครพนม มุกดาหาร และสกลนคร นอกจากนี้ยังมีอีกเล็กน้อยอาศัยบริเวณจังหวัดร้อยเอ็ดอุดรธานี อุบลราชธานี และอำนาจเจริญ โดยภาษาไทยในแต่ละท้องถิ่นต่างมีสำเนียงและคำศัพท์ที่ใช้แตกต่างกันไป นอกจากนี้ยังมีคำยืมจากภาษาถิ่นอีสานซึ่งเป็นภาษาถิ่นที่คนส่วนใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือใช้ในภาษาไทยบ้างแต่ไม่มากนัก ชาวไทยส่วนใหญ่มักพูดภาษาถิ่นอีสานได้ แต่ชาวไทยที่พูดภาษาอีสานไม่สามารถพูดหรือฟังภาษาไทยอย่างเข้าใจโดยสมบูรณ์ ภาษาไทยมีชื่อเรียกอื่น คือ ภาษาผู้ไท ภาษาภูไท

หลักฐานทางประวัติศาสตร์และพงศาวดาร พบว่า ชาวผู้ไทดั้งเดิมเป็นกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในดินแดนแถบสิบสองจุไท ทั้งบริเวณตอนเหนือของลาวและเวียดนาม และทางตอนใต้ของจีน มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองไลและเมืองแฉก (เดิมชื่อ เมืองแฉก คำว่า แฉก แปลว่า ฟ้า) เมืองแฉก คือ เมืองที่เจ้าฟ้าพระมหากษัตริย์ผู้เป็นใหญ่สร้างขึ้นหรืออยู่อาศัย ดังนั้นจะเห็นได้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทหรือผู้ไทมีการสักการะกราบไหว้ “บรรพบุรุษ” มาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีจุดบั้งไฟบูชาพระยาแถน เพื่อขอน้ำจากฟ้าหรือขอน้ำฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล ให้ลูกหลานได้ทำนาเลี้ยงชีพและเลี้ยงลูกหลานต่อไป หรือประเพณีผีฟ้า หรือหมอเหยา เพื่อเชิญผีแถน มาช่วยดูแลรักษาปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายโรคภัยไข้เจ็บ ให้ลูกหลานหายเจ็บไข้ เป็นต้น

กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท (ผู้ไท คือ คนไทเดิม) ที่อาศัยอยู่ที่เมืองแฉก เรียกว่า กลุ่มผู้ไทดำและที่อาศัยอยู่ที่เมืองไลและเมืองอื่นๆ เรียกว่า กลุ่มผู้ไทขาว ประกอบด้วย ๔ อาณาเขต คือ เมืองไล เมืองเจียน เมืองมุนเมืองบาง มีเมืองไลเป็นเมืองใหญ่ปกครอง ส่วนกลุ่มผู้ไทดำ ประกอบด้วย ๘ อาณาเขต คือ เมืองแฉก เมืองควาย เมืองดุง เมืองม่วย เมืองลา เมืองโม่ เมืองหวัด เมืองซาง มีเมืองแฉกเป็นเมืองใหญ่ปกครอง ส่งผลทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทนี้ มีเมืองอยู่ในการปกครองตนเอง รวม ๑๒ อาณาเขต จึงเรียกดินแดนแห่งนี้รวมกันว่า “สิบสองเมืองผู้ไท” หรือ “สิบสองจุไทย” หรือ “สิบสองผู้ไท” หรือ “สิบสองเจ้าไทย”

ต่อมากลุ่มผู้ไทเมืองวังเกิดเหตุวุ่นวาย ทำให้ลูกหลานส่วนหนึ่งต้องอพยพข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งบ้านเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย บริเวณเมืองเรณูนคร จังหวัดนครพนม และเมืองพรรณานิคมจังหวัดสกลนคร ต่อมา พระเจ้ากรุงธนบุรีหรือ “พระเจ้าตากสินมหาราช” ได้ทำสงครามขยายอาณาเขตได้อพยพชาวเมืองผู้ไทให้ย้ายมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตจังหวัดเพชรบุรี ราชบุรี และสระแก้ว จนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดต่างๆ ในภาคอีสานมากขึ้น อาทิ นครพนม สกลนคร มุกดาหาร และมาอยู่ร่วมกับกลุ่มชนชาติพันธุ์

ผู้ไทที่อพยพเข้ามาก่อนหน้านี้ในเขตจังหวัดต่างๆ คือ นครพนม สกลนคร มุกดาหาร กาฬสินธุ์ หนองคาย ยโสธร อำนาจเจริญ อุบลราชธานี เป็นต้น ต่อมาเรียกกลุ่มผู้ไทที่อาศัยอยู่ในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือในจังหวัดเหล่านี้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท ส่วนคนชาติพันธุ์ผู้ไทที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยบริเวณจังหวัดต่างๆ มีชื่อเรียก แตกต่างกันไป เช่น ผู้ไทย ไทยโซ่ง ไทยทรงดำ ไทยพวน ไทดำ ไทขาว ไทแดง

มีวัฒนธรรมอันโดดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์เป็นของตนเอง มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย รักสงบ และรักอิสระผู้ชายมีความเข้มแข็งกล้าหาญอดทน นิยมเดินทางไกลเพื่อค้าขาย นำรายได้มาเลี้ยงครอบครัว ผู้หญิงผู้ไทยมีรูปร่างผิวพรรณสวยงาม สะอาดตา พุดจาไฟเราะ มีความซื่อสัตย์สุจริต ชอบทำงานบ้าน ทำอาหาร มีฝีมือในการทอผ้าและการเย็บปักถักร้อย ตลอดจนมีพรสวรรค์ในศิลปะด้านดนตรีและการฟ้อนรำ

ในด้านภาษา เนื่องจากภาษาผู้ไทยเป็นภาษาถิ่นในภาษาตระกูลไท จึงมีลักษณะเด่นบางประการร่วมกับภาษาไทยถิ่นอื่น กล่าวคือ เป็นภาษาคำโดด เป็นภาษาที่มีวรรณยุกต์ คำมักเป็นคำพยางค์เดียว โครงสร้างประโยคพื้นฐานได้แก่ “ประธาน กริยา กรรม” เป็นภาษาที่ไม่มีวิภัติ-ปัจจัย แต่มีลักษณะนามเช่นเดียวกับภาษาตระกูลไทยถิ่นอื่นๆ ภาษาผู้ไทยมีพยัญชนะ ๑๙ หน่วยเสียง ได้แก่ /p, t, c, k, ph, th, kh, b, d, f, s, m, n, ɲ, ɲ, h, l, w / สระเดี่ยว ๑๘ หน่วยเสียง คือ /i, ii, e, ee, ɛ, ɛɛ, ɔ, ɔɔ, ʉ, ʉʉ, ɔ, ɔɔ, ʉ, ʉʉ/ ภาษาผู้ไทยไม่มีสระประสม และมีการแยกเสียงชัดเจนในคำที่ใช้ -i และ -l โดยคำที่ใช้ -i จะออกเสียงเป็นหน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาผู้ไทมี ๕ หน่วยเสียงลักษณะบางประการที่ถือว่าเป็นลักษณะเด่นอื่นๆ มีหลายประการ อาทิ ด้านคำศัพท์ มีคำศัพท์ที่แตกต่างไปจากภาษาถิ่นอีสานหรือภาษาไทยกลาง เช่น หว หมายถึง ขา เहाँ หมายถึง เข้า เหม้ หมายถึง เข้ม เทือก หมายถึง เหงือก เต้อ หมายถึง ถึง ไต้ เนอ หมายถึง ใน เผอ หมายถึง ใคร เท้าเลอ/ท้อเลอ หมายถึง เท้าไร ซิเลอ หมายถึง ที่ไหน มิ หมายถึง ไม่

ภาษาผู้ไทยเป็นภาษาที่มีผู้ใช้จำนวนมาก แต่ในปัจจุบันกลับถูกละเลยและโลกาภิวัตน์ทำลายลักษณะสำคัญทางภาษาอันเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไป ทำให้สูญเสียอัตลักษณ์ และความลุ่มลึกทางปัญญาของมนุษยชาติ การรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเหล่านี้ไม่ให้สูญหายและอยู่รอดอย่างยั่งยืน จำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนซึ่งเกี่ยวข้องต้องมิจิตสำนึกเข้ามามีส่วนร่วมในการปกป้องคุ้มครอง ด้วยการคิด ตัดสินใจวางแผน และดำเนินการโดยชุมชนเพื่อชุมชนเอง เพื่อให้ภาษาและวัฒนธรรมของคนกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยคงอยู่สืบไป

ภาษาผู้ไทย ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๗

การแสดงดนตรีพื้นบ้าน

ประเพณีบุญพวงมาลัยของชาวผู้ไทยจังหวัดกาฬสินธุ์
ที่มา: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์

การสืบทอดภาษาผู้ไทยของจังหวัดสกลนคร
ภาพ: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสกลนคร

การแสดงและการสืบทอดภาษาผู้ไทยของจังหวัดนครพนม
ที่มา: โรงเรียนเรณูนครวิทยานุกูล

ภาษาพวน

เรียบเรียงโดย รองศาสตราจารย์ชลธิชา บำรุงรักษ์

ภาษาพวน มีชื่อเรียกอื่นๆ ภาษาไทพวน ภาษาไทยพวน และภาษาลาวพวน เป็นภาษาในตระกูลไทซึ่งมีผู้พูดกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทย เช่น จังหวัดลพบุรี บริเวณอำเภอเมืองและอำเภอบ้านหมี่ จังหวัดสระบุรี บริเวณอำเภอบ้านหม้อและอำเภอวิหารแดง จังหวัดนครนายกบริเวณอำเภอบางพลี จังหวัดปราจีนบุรีบริเวณอำเภอบึงสามพันและอำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทราที่อำเภอพนมสารคามและอำเภอสนามชัย จังหวัดสุพรรณบุรีที่อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสิงห์บุรีในอำเภอบรมบุรี จังหวัดอุทัยธานีที่อำเภอบ้านไร่ จังหวัดสุโขทัยบริเวณอำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดพิจิตรบริเวณอำเภอตะพานหิน จังหวัดกำแพงเพชรในอำเภอขามเฒ่าลัทธิขันธ์บุรี จังหวัดเพชรบูรณ์จังหวัดแพร่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดน่านบริเวณอำเภอเมืองและอำเภอท่าวังผา จังหวัดอุดรธานีแถบอำเภอบ้านเชียง อำเภอหนองหาน และอำเภอบ้านผือ จังหวัดหนองคายในอำเภอโกล้อมพิสัยและอำเภอศรีเชียงใหม่ และจังหวัดเลยบริเวณอำเภอเชียงคาน

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ชาวไทยพวนดั้งเดิมมีถิ่นฐานอยู่แถบลุ่มแม่น้ำพวน จึงเรียกตนเองว่า “พวน” โดยทั่วไปชาวพวนมีอาชีพเกษตรกรรม การตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณที่ราบสูงทำให้การทำมาหากินไม่อุดมสมบูรณ์ ต่อมาจึงอพยพย้ายถิ่นลงมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บริเวณที่ราบลุ่มฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง เมืองเชียงขวาง ไกล่เขตเวียงจันทน์ และบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง ไกล่เขตหลวงพระบาง เมื่อพวนตกเป็นเมืองขึ้นของเวียงจันทน์ ชนกลุ่มนี้จึงได้รับการเรียกขานว่า “ลาวพวน” และเมื่อกลุ่มลาวพวน ถูกกวาดต้อนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยได้กลายเป็นราษฎรไทยโดยสมบูรณ์ จึงเรียกตนเองว่า “ไทยพวน”

การย้ายถิ่นฐานของชาวพวนเข้ามาอยู่ในประเทศไทยมีสาเหตุหลัก ๒ ประการ คือ จากการอพยพลี้ภัยสงครามเข้ามาในประเทศไทยด้วยความสมัครใจ และจากการถูกกวาดต้อนเข้ามาในสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น จนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ ๓ กลุ่มพวนเหล่านี้ถูกส่งให้ไปอยู่ตามเมืองต่างๆ ในเขตหัวเมืองชั้นในที่มีราษฎรอาศัยอยู่ไม่หนาแน่นนัก เช่น สระบุรี ลพบุรี เพชรบุรี ราชบุรี ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา นครนายก

กลุ่มชาติพันธุ์พวนมีวัฒนธรรมและขนบประเพณีอันโดดเด่นของตนเอง มีวิถีชีวิตเรียบง่าย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ ชาวไทยพวนเป็นผู้ที่มีอัธยาศัยไมตรีเป็นมิตรกับคนทั่วไป โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และรักพวกพ้องของตน มีการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันในชุมชน ไม่มีเครื่องแต่งกายที่แสดงสัญลักษณ์เฉพาะว่าเป็นชาติพันธุ์พวน มีวัฒนธรรมการทอผ้าทั้งผ้ามัดหมี่และผ้าตีนจกตลอดจนนิทานพื้นบ้านและลำพวนที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

ชาวพวนส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา เป็นคนใจบุญสุนทาน ทำบุญเข้าวัดประจำ ชาวพวนยังรักษาขนบธรรมเนียมและประเพณีต่างๆ ไว้อย่างเหนียวแน่นถึงปัจจุบัน อาทิ เดือนอ้ายมีประเพณีบุญข้าวจี เดือนยี่มีบุญข้าวหลาม เดือนสามเป็นบุญก่ำฟ้า เดือนห้าบุญสงกรานต์ เดือนแปดบุญเข้าพรรษา เดือนเก้าบุญห่อเข้าดำดินหรือสารทพวน เดือนสิบบุญทานข้าวสาหรือบุญสลากภัต เดือนสิบเอ็ดบุญเอาะวะสา และบุญเดือนสิบสอง ได้แก่บุญข้าวเม่า

ในด้านภาษา ภาษาพูดของชาวไทยพวนจะมีความคล้ายคลึงกับภาษาไทยและภาษาถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาษาถิ่นอีสานมาก วงคำศัพท์คล้ายกับภาษาไทยแต่มีบางคำที่เป็นคำศัพท์เฉพาะของชาวไทยพวนที่แตกต่างจากภาษาไทยและคล้ายกับภาษาถิ่นอีสาน ส่วนภาษาเขียนของชาวไทยพวนนั้น แต่เดิมใช้อักษรไทยน้อยและอักษรธรรมอีสาน แต่ปัจจุบันไม่มีผู้ศึกษาภาษาเขียนมากนัก ภาษาเขียนเหล่านี้จึงเป็นเพียงหลักฐานที่ปรากฏในสมุดข่อยและใบลานเท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นบทสวดและตำรายาโบราณ แม้ชาวบ้านที่ครอบครองตำรานี้มีจำนวนน้อยที่สามารถอ่านตำรายาเหล่านี้ได้

ภาษาพวนมีพยัญชนะ ๒๐ หน่วยเสียง ได้แก่ /ป, ต, ก, อ, พ/ผ, ท/ถ, ค/ข, บ, ด, จ, ฟ/ฝ, ช/ส, ฮ/ห, ม, น, ญ, ง, ล, ว, ย/ หน่วยเสียงทั้ง ๒๐ หน่วยเสียงนี้ปรากฏในตำแหน่งพยัญชนะต้นได้ทั้งหมดและหน่วยเสียงที่เป็นพยัญชนะท้ายมี ๙ หน่วยเสียง คือ /บ/ป/พ/ฟ/, /ด/ต/ท/ธ/ฒ/ท/, /ก/ข/ค/ม, น/ณ/รร, ง, ว, ย/ และพยางค์ที่มีสระ เสียงสั้นและไม่มีพยัญชนะสะกดจะปรากฏเสียงกักที่เส้นเสียงข้างท้าย ส่วนพยัญชนะควบกล้ำมี ๒ หน่วยเสียง คือ /กว, คว/ขว/ สำหรับเสียงสระนั้น ภาษาไทยพวนมีสระเดียว ๑๘ หน่วยเสียง ได้แก่ /อิ, อี, เ-ะ, เ, แ-ะ, แ, อี, อี้, เ-อะ, เ-อ, อะ, อา, อุ, อู, โ-ะ, โ-, เ-ะ, ออ/ สระประสมมี ๓ หน่วยเสียง ได้แก่ /เอีย, เอือ, อัว/ ส่วนหน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยพวนมี ๖ หน่วยเสียง ระดับเสียงจะแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ ในที่นี้จะกล่าวถึงหน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่บ้านหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ดังนี้ เสียงต่ำระดับ เสียงต่ำ-ขึ้น เสียงกลางระดับ เสียงกลาง-ตก เสียงกลาง-ขึ้น เสียงสูงระดับ และเสียงสูง-ตก

ตัวอย่างคำในภาษาพวนที่ต่างหรือออกเสียงต่างจากภาษาไทย เช่น เสียง [ช] ในภาษาไทยออกเสียงเป็น [ช/ส] ในภาษาพวน เช่น ช้าง‘ช้าง’ กะซอน ‘กระซอน’ กะเสด ‘กระเจด’ ชัง ‘ช้าง’ ใช้‘ใช้’ เสียง [ร] ในภาษาไทยออกเป็นเสียง [ฮ] ในภาษาพวน เช่น เอือน ‘เรือน’ ฮัก ‘รัก’ ฮู้ ‘รู้’ ฮ้อง ‘ร้อง’ ภาษาพวนไม่มีเสียงควบกล้ำ [ร] และ [ล] เช่น คำว่า ‘ปลา’ ในภาษาไทย เป็น ‘ปา’ คำว่า ‘พลู’ ในภาษาไทย เป็น ‘พู’ ในภาษาพวน และ ‘กระดัง’ เป็น ‘กะดัง, ดัง’ ‘กรน’ เป็น ‘กน’ ‘เกลือ’ เป็น ‘เกือ’ เสียง [ตร] ในภาษาไทยเป็นเสียง [ก] ในภาษาพวน เช่น กา ‘ตรา’ กอก ‘ตรอก’ กวด ‘ตรวจ’ กวดกา ‘ตรวจตรา’ คำที่ออกเสียงสระต่างจากภาษาไทย เช่น ผึ่ง ‘ผึ้ง’ เถิง ‘ถึง’ เบอ‘ใบ’ เตอ‘ใต้’ เกือ‘สะใภ้’ ปัว ‘ปลวก’ แอว ‘เอว’ คำใช้ต่างจากภาษาไทย เช่น มื้อ ‘วัน’ เผอ‘ใคร’ ผิเหลอ ‘อะไร’ เอ็ดเฮีย‘ทำไม’ เฮอะ‘ชี้เหร่ไม่สวย’ กะโต ‘ตะไกร, กรรไกร’ กะต้อ ‘ตะกร้อ’ กะตุต ‘ตะกรุด’ สาด ‘เสื่อ’ เอือน ‘บ้าน’ เสี่ยว ‘เพื่อน’ มะหุ่ง, หม่าหุ่ง ‘มะละกอ’ มะทัน, หม่าทัน, มะกะทัน, หม่ากะทัน ‘พุทรา’ มะเขียบ, หม่าเขียบ ‘น้อยหน่า’ เข้าล่อมแล้ม ‘ขนมบัวลอย’ เข้าล่องซ่อง ‘ขนมลอดช่อง’ สายตือ, สายปือ, สายแห่ ‘สะตือ’ ขวย ‘กรวย’ ต่อน‘ขึ้น’ คันไค ‘บันได’

โล ‘กลอนประตุ’ คุ ‘กระป๋อง, ถัง’ งวง ‘แมงกวาง’ ชีเข็บ ‘ตะขาบ’ พ้า ‘มีด’ เหมย ‘หมอก’ น้ำเหมาะ ‘น้ำค้าง’ สะเดิด ‘สะตู่’ ซีม ‘กระซิบ’ ญ ‘ดัน’ แญง ‘ส่องกระจก’ เทิง ‘บน’ ฮอด ‘ถึง’

โครงสร้างภาษาพวนโดยทั่วไปมีลักษณะคล้ายคลึงกับภาษาไทย กล่าวคือ เป็นภาษาคำโดด เช่น อ้าย ‘พี่ชาย’ เอ้ย ‘พี่สาว’ ดัง ‘จุมูก’ ญิง ‘ผู้หญิง’ แซบ ‘อร่อย’ แลง ‘ตอนเย็น’ ตำ ‘ชน, กระแทก’ นอกจากนี้มีคำประสม เช่น มืออื่น, มือหน้า ‘วันพรุ่งนี้’ มือฮือ ‘วันมะรืน’ มือตะวานนี้ ‘เมื่อวานนี้’ มือศีล ‘วันพระ’ กำลูก ‘คลอดลูก’ มินตา ‘ลืมตา’ คืดฮู้, คืดฮอด ‘คิดถึง’ มิดแก ‘มีดโกน’ โตแม ‘ตัวเมีย’ ผ่าเห็บหาง ‘ผ่าโจงกระเบน’ คำซ้อน เช่น เสื่อสาด ‘เสื่อ’ และคำซ้ำ ‘दनन ‘นานๆ’ แล้วแล้ว ‘เสร็จเรียบร้อย’ สั่นทตต ‘อาการสั่นเทาด้วยความหนาวหรือความกลัว’ คำค้อยค้อย ‘ไถ่ๆ คำ’ คำขยายปรากฏหลังคำหลัก เช่น ดนแล้ว ‘นานแล้ว’ มีโครงสร้างประโยค คือ ประโยคบอกเล่ามีการเรียงคำแบบ ประธาน-กริยา-กรรม เช่น อ้ายกินเข้าสาย ‘พี่ชายกินข้าวมื้อกลางวัน’ เฮาเอ็ดเวียะ ‘เราทำงาน’

ประโยคปฏิเสธ คำปฏิเสธปรากฏหน้าคำกริยา เช่น เฟ็นบะไป ‘เขาไม่ออกไป’ ซ้อยบู้ ‘ฉันไม่รู้’ เฮาบฮ่อนเอ็ด ‘เราไม่ควรทำ’ ประโยคคำถามมีการเรียงลำดับคำเช่นเดียวกับประโยคบอกเล่า และประโยคคำสั่งขึ้นต้นด้วยคำกริยา นอกจากนี้ ภาษาพวนปรากฏการละประธานหรือกรรมโดยทั่วไปเช่นเดียวกับภาษาไทยและภาษาตระกูลไทอื่นๆ เช่น เอ็ดหังเอ็ดผิเหลอ ‘(คุณ)ทำอะไร’ ส่วนที่น่าสนใจในภาษาพวนที่ยังคงมีใช้กันอยู่ เช่น แตะแตนแลนฟิง ‘แตกกระจัดกระจาย’ เป็นหมาใหญ่เอญื่อ ‘ป่วยหรือไม่สบายเรื้อรัง’ ตายความญะ ‘หลงเชื่อคำพูดที่ผู้อื่นหลอกลวงจนเกิดความเสียหาย’ ตาล่างตาใด ‘ได้ทุน’ ลมกันบ่ค่าย ‘พูดคุยกันถูกคอไม่รู้เบื่อ แต่ต้องลาจากกัน’ ลมบ่เห่าแจ่วเห่าเกือ ‘พูดขัดคอกันไปคนละทาง’ ล่วงไปล่วงมา ‘เดินผ่านไปมาบ่อยจนน่ารำคาญ’

ภาษาพวนมีผู้ใช้กระจายตัวในหลายจังหวัด ทั้งในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ชุมชนพวนเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง มีการรวมกลุ่มและจัดตั้งชมรมไทยพวนมีการติดต่อไปมาหาสู่ จัดทำกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ด้วยกระแสโลกาภิวัตน์และปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างกลุ่มชาติพันธุ์พวนกำลังจะสูญเสียอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรม ตลอดจนความลุ่มลึกทางภูมิปัญญาอันดีงามที่มีอยู่ จึงเป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องมีการจัดการเพื่อรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมพวนมิให้สูญหาย โดยชุมชนต้องเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการปกป้องคุ้มครอง ร่วมมือกันวางแผนและดำเนินการดูแลรักษา อนุรักษ์ และสืบสานให้ภาษาและวัฒนธรรมพวนคงอยู่ต่อไปสู่รุ่นลูกหลาน การคุ้มครอง ปกป้อง และสืบทอดภาษาพวนเท่ากับเป็นการจัดเก็บองค์ความรู้พื้นฐานที่ถือเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่การสืบค้นข้อมูลภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้านต่างๆ ในระดับลุ่มลึกซึ่งมีอยู่มากมายได้ต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ภาษาพวน ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๘

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนารัตน์ แผลกวงศ์. **ลำพวน: กรณีศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวพวน** ตำบลบ้านทราย อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขามานุษยดุริยางควิทยา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ๒๕๕๔.
- กฤษณ์ท แสนทวิ. **ลำพวน: การวิเคราะห์การสื่อสารกับการสืบทอดอัตลักษณ์ของชาวไทยพวน**. วารสารไทยคดีศึกษา ๕, ๒ (เม.ย. – ก.ย. ๒๕๕๑) ๑๔๑-๑๗๗. ๒๕๕๑.
- กิ่งแก้ว เพ็ชรราช. **วิเคราะห์นิทานไทยพวน**. ตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ๒๕๒๘.
- เกรียงศักดิ์ อ่อนละมัย. **วิถีการดำเนินชีวิตของชาวชนบทในกระแสโลกาภิวัตน์: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนไทยพวน** ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม), สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ๒๕๔๐.
- จารุวรรณ สุขปิติ. **การศึกษาลักษณะของภาษาลาวพวน** ที่ตำบลหัวหว้า อำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจารึกภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๓๒.
- ชลดา สังวาลทรัพย์. **การศึกษาลักษณะของภาษาลาวพวน ที่ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจารึกภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๓๔.
- นิรมล บุญซ้อน. **การศึกษาคำลงท้ายในภาษาพวน**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๐.
- ประวัติศาสตร์เมืองพวน. อ้างอิงจาก www.sujitwongthes.com/srimahosot/wp-content/./phaunton-p1-58.pdf.
- พงศ์ศักดิ์ ขาลีเขียว. **การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยพวน: ศึกษาเฉพาะกรณีไทยพวนบ้านมะขามล้ม** อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี. การศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ๒๕๕๐.
- ไพรัตน์ โกมลมาลย์. **การศึกษาการกระจายคำศัพท์ภาษาไทยพวนในจังหวัดนครนายก**. อ้างอิงจาก http://www.annualconference.ku.ac.th/cd53/13_050_O346.pdf.
- ยุพิน เข้มมุกด์ และคณะ. **พจนานุกรมภาษาไทยพวน**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๕๘.
- รัชณี ศรีสุวรรณ. **ลักษณะภาษาไทยพวนที่จังหวัดสุพรรณบุรี**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๓๖.
- วลาวัลย์ อุดมศิลป์. **การศึกษาวิเคราะห์นิทานชาดกไทยพวนบ้านม่วงขาว** ตำบลโคกปี่ อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ๒๕๔๘.
- สุพัตรา จิรนนทนากรณ์. **วงจรศัพท์ในวัฒนธรรมการทอผ้าของชนกลุ่มไทยพวน**. รายงานการวิจัย. ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. ๒๕๓๖.

ภาษาพิเทน

เรียบเรียงโดย รองศาสตราจารย์สุวัฒนา เลี่ยมประวัติ และ ทวีพร จุลวรรณ

ในภาคใต้ของประเทศไทย นอกจากภาษาไทยถิ่นใต้ แล้วยังมีภาษาที่โดดเด่นอีก ๓ ภาษา ได้แก่ ภาษาตากใบ (เงาะเห) ภาษาสะกอม และภาษาพิเทน มีผู้สันนิษฐานว่าภาษาทั้งสามนี้มีความเกี่ยวข้องกัน แต่ยังไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจน ภาษาพิเทนปัจจุบันมีผู้พูดเฉพาะหมู่ที่ ๒ บ้านพิเทน ตำบลพิเทน อำเภอทุ่งยางแดง จังหวัดปัตตานี ภาษาพิเทนเป็นภาษาที่อยู่ระหว่างรอยต่อของภาษาไทยถิ่นใต้และภาษาตากใบ (เงาะเห) และถูกแวดล้อมด้วยภาษามลายู ปาตานี จากงานวิจัยด้านภาษาศาสตร์พบว่า มีหน่วยเสียงพยัญชนะต้นเดียว ๒๒ หน่วยเสียง หน่วยเสียงพยัญชนะต้นควบกล้ำ ๑๔ หน่วยเสียง ที่เด่นคือ เสียงพยัญชนะต้น / ดร / เช่นคำว่า เดระะ = เตะ โดรัก = แห้ง(ผลไม้) มีเสียงพยัญชนะท้าย ๙ หน่วยเสียง หน่วยเสียงสระเดี่ยว ๑๘ หน่วยเสียง หน่วยเสียงสระประสม ๓ หน่วยเสียง หน่วยเสียงวรรณยุกต์มี ๖ หน่วยเสียง และมีการแตกตัวเป็น ๓ ทาง แต่ระบบเสียงวรรณยุกต์ไม่เหมือนภาษาไทยถิ่นใต้ ภาษาตากใบ และภาษาสะกอม (ซึ่งเป็นภาษาย่อยของภาษาตากใบ) ด้านการใช้ศัพท์ มีศัพท์เฉพาะถิ่น เช่น ปลาเกือริง = ปลาแห้ง น้ำหิน = น้ำแข็ง ปลาพูวน = ปลาส้ม ปือจิ้น = พริก ยาม = ชมพู อุลัน = ผัก ลูกกรือดะ = ลูกเนียงนกมิ่ง = กว๊ายเดี่ยว กือสาร = ข้าวสาร คนตีไฟ = แม่ครัว จอน = กระรอก เมียแก่ = เมียหลวง เมียหนุ่ม = เมียน้อย แตกัด = หึง ลูกแก่ = ลูกคนโต เป็นต้น

ตำนานกล่าวว่า บรรพบุรุษของชาวพิเทนอพยพมาจากอยุธยา สมัยกรุงศรีอยุธยา ครั้นนั้นช้างเผือกคู่บ้านคู่เมืองสุญหาย กษัตริย์มีพระบรมราชโองการให้หองครุฑคือพี่เณรและน้องอีก ๔ คน ติดตามช้างลงมาทางใต้ พบว่าร่องรอยช้างได้สูญหายไปในพื้นที่ของเมืองปัตตานี พี่เณรและพี่น้องไม่สามารถนำช้างกลับไปได้ ด้วยเกรงอาญาแผ่นดิน จึงได้ตั้งรกรากอยู่ในป่าที่บึงคือพื้นที่ตำบลพิเทนปัจจุบัน คำว่า “พิเทน” สันนิษฐานว่ามาจากคำว่า “พี่เณร” แต่เดิมชาวพิเทนนับถือศาสนาพุทธ หากใครมีความเดือดร้อนจะมาบนบานที่สุสานพี่เณร หมู่ ๒ ตำบลพิเทน ช่วงเดือน ๖ จะมีการประเพณี การเข้าทรง การเล่นมโนราห์และทำบุญให้พี่เณรโดยจุดเทียนเป็น กะทา (คล้ายรูปโดม) ตอนกลางคืนแห่จากหมู่บ้านไปยังสุสานพี่เณรเพื่อทำบุญให้พี่เณร แต่ปัจจุบันไม่ได้ทำพิธีนี้แล้ว เพราะชาวพิเทนเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลาม เนื่องจากอยู่ท่ามกลางชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ มีมัสยิด สุเหร่า และกุโบร์หรือป่าช้าของศาสนาอิสลามหลายแห่ง ประเพณีความเชื่อต่างๆ ได้รับอิทธิพลจากศาสนาอิสลาม เช่น มีการถือบวชในเดือนรอมฎอน

การจัดเทศกาลฮารีรายอ การจัดงานเมาลิด การละหมาดการแต่งกายอาหารเป็นต้นปัจจุบันชาวบ้านหมู่ที่ ๒ ตำบลพิเทนใช้ภาษามลายูปัตตานีในชีวิตประจำวันมากขึ้น และใช้ภาษาพิเทนน้อยลงเรื่อยๆ คนอายุ ๕๐ ปีขึ้นไปจะสื่อสารด้วยภาษาพิเทนในกลุ่มอายุเดียวกัน คนอายุน้อยกว่านี้จะใช้ภาษามลายูปัตตานี หรือภาษาไทยกรุงเทพฯ อีกทั้งชาวบ้านเกรงความไม่สงบในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ บางส่วนจึงอพยพย้ายถิ่นฐานเหลือเพียงผู้สูงอายุอาศัยในหมู่บ้าน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการใช้ภาษาพิเทนในชุมชน แต่ผู้ที่พูดภาษานี้ได้ก็มีจำนวนไม่มากนัก มีแนวโน้มจะสูญหายไปจากสังคมไทย หากไม่มีแนวทางการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบทอด ด้วยเหตุนี้จึงมีความพยายามของเจ้าของภาษาและนักวิชาการที่รักและหวงแหนภาษาพิเทน จึงได้ศึกษาและรวบรวมภาษาพิเทนไว้ เพื่อเป็นมรดกของชาติต่อไป

ภาษาพิเทน ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๖

ภาษามลาบรี

เรียบเรียงโดย ชุมพล โพธิสาร

มลาบรี แปลว่า คนป่า หรือ คนอยู่ป่า (มลา = คน + บรี = ป่า) ในอดีตคนไทยจะรู้จักคนกลุ่มนี้ในชื่ออื่นๆ เช่น ผีตองเหลือง ข่าตองเหลือง ซึ่งเป็นชื่อที่คนภายนอกเรียก มลาบรีจะไม่ชอบให้ผู้อื่นเรียกชื่อในลักษณะเช่นนั้น เพราะเป็นคำที่เรียกในเชิงดูถูกที่แปลว่าผี ไม่ใช่คนหรือเป็นทาส (ข่า) ในประเทศไทย มีชาวมลาบรีอาศัยอยู่ประมาณ ๔๐๐ คนในจังหวัดแพร่และจังหวัดน่านโดยอาศัยอยู่ใน ๕ หมู่บ้านที่ห่างไกลกันและในแขวงไซยะบุรีของประเทศลาว มีประมาณ ๒๐ คน เดิมทีชาวมลาบรีเป็นกลุ่มสังคมที่มีวัฒนธรรมแบบเก็บหาของป่า-ล่าสัตว์ และเคลื่อนย้ายอพยพไปตามแหล่งที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ในการดำรงชีวิตที่อุดมสมบูรณ์ และเชื่อว่าในอดีตที่ผืนป่าในประเทศไทยยังเป็นผืนป่าผืนเดียวที่เชื่อมโยงติดต่อกัน มลาบรีเคยเดินทางท่องเที่ยวเคลื่อนย้ายไปทั่วเขตจังหวัดเลย จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน รวมถึงแขวงไซยะบุรีของประเทศลาว รูปแบบวิถีชีวิตวัฒนธรรมแบบมลาบรีนั้นเป็นวัฒนธรรมที่ค่อนข้างโดดเด่น เป็นกลุ่มคนที่มีความรู้เรื่องพืชอย่างมาก มีภูมิปัญญาการใช้พืช ทั้งอาหาร ยาสมุนไพร เครื่องจักสาน หัตถกรรม และเป็นกลุ่มคนที่รักอิสระอย่างไม่มีติดในวัตถุสิ่งของ ไม่เก็บกักตุนอาหาร มีการแบ่งปันทรัพยากรอย่างเหมาะสมและเท่าเทียม รักธรรมชาติต้นไม้ป่าเขามลาบรีสามารถเป่าแคนได้อย่างไพเราะและร้องเพลงสำเนียงหมอลำ แต่เป็นภาษามลาบรีได้อย่างไพเราะ

ภาษามลาบรีเป็นภาษาในตระกูลออสโตรเอเชียติก สาขามอญ-เขมร กลุ่มย่อยขมุอิก ภาษากลุ่มย่อยที่มีความใกล้เคียงกันได้แก่ ภาษาขมุ ภาษามัล/ปรัย(ลัวะ) ในจังหวัดน่าน เชียงราย ภาษามลาบรีมีลักษณะของภาษาตระกูลมอญ-เขมรที่ชัดเจน โดยมีพยัญชนะต้น ๓๑ ตัว เสียงสระกต ๑๒ ตัว โดยเฉพาะเสียงสระกต ญ, จ, ฮ ส่วนเสียงสระของภาษามลาบรี ไม่แยกเสียงสั้นหรือเสียงยาว โดยมีการเขียนคำเรียกชื่อคนกลุ่มนี้สองแบบคือ “มลาบรี” กับ “มละบรี” ตัวอย่างคำศัพท์ในภาษามลาบรี เช่น บรี = ป่า, เกรว = ไปหา, มาด = ตา, มอฮ = จมูก, กววย = หัวมัน ป่า ไวยากรณ์ภาษามลาบรีโดยทั่วไปมีการเรียงคำใน ลักษณะ ประธาน, กริยา, กรรม เช่นเดียวกับกลุ่มภาษามอญเขมรอื่นๆ เช่นประโยคว่า โอฮ ฌาก แฆง = ฉัน-ไป-บ้าน, ประโยคปฏิเสธ โอฮ กี มาด รววย = ฉัน -ไม่(เคย)-เห็น-เสือ ภาษามลาบรีมักจะลากเสียงท้ายสูงและยาวกว่าปกติทำให้เหมือนกับพูดภาษาดนตรีที่มีความไพเราะแต่ไม่ใช่เสียงวรรณยุกต์

พิธีกรรมของชาวมลาบรี นาน : ภาพ

ปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติในป่าที่เป็นฐานของวัฒนธรรมมลาบรีได้ถูกทำลายลงอย่างมากกระทั่งไม่เพียงพอที่จะสามารถดำรงชีวิตแบบหาของป่า-ล่าสัตว์ได้อีก ปัจจุบัน ชาวมลาบรีได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตมายึดอาชีพรับจ้างปลูกข้าวโพดเป็นแรงงาน มีการจัดตั้งหมู่บ้านและที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง ความเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงของมลาบรีนี้ทำให้มลาบรีต้องเผชิญกับการปรับตัวทางวัฒนธรรมที่ค่อนข้างยากลำบาก ความไม่รู้เท่าทันโลก ความไม่สามารถพึ่งตัวเองได้ ปัญหาสิทธิมนุษยชน การท่องเที่ยวชนเผ่า สุขภาพอนามัย การเสื่อมถอยของภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ความเครียด หวาดระแวง และมีสถิติการพยายามฆ่าตัวตายเพื่อหนีจากภาวะบีบคั้นทางจิตใจสูงมาก รวมถึงภาษาวิกฤตเสี่ยงขั้นรุนแรงภาษาหนึ่งในประเทศไทยต่อการสูญหายของภาษาและวัฒนธรรม

ภาษามลาบรี เป็นภาษาที่มีความสำคัญและมีคุณค่าในแง่มรดกทางวัฒนธรรมที่ได้สืบทอดกันมายาวนานในภาษามือองค์ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติมากมาย ทั้งพืชที่กินได้ พืชที่เป็นยา พืชที่สัตว์กิน พืชที่นำมาใช้ประโยชน์ในงานหัตถกรรม สานกระเป่า ทำตะกร้าหวาย ทั้งภาษามลาบรีเองก็ยังเป็นภาษาที่แสดงว่ามลาบรีเป็นกลุ่มคนที่ให้คุณค่ากับความเสมอภาค ความเท่าเทียม ไม่มีชนชั้นหรือความแก่งแย่ง หากภาษามลาบรีหายไป ก็จะเป็นการสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ต่อมรดกทางภูมิปัญญาอันมีค่านี้ อย่างไรก็ดี เยาวชนมลาบรีรุ่นใหม่หลายๆ คนที่บ้านห้วยหยวกและบ้านห้วยลู จังหวัดน่าน ได้มีความสนใจที่จะอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมของตนเพื่อไม่ให้สูญหายไป ทั้งยังเป็นการนำความรู้ภูมิปัญญาในอดีตมาปรับใช้กับโลกปัจจุบันด้วย

ภาษามลาบรี ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๗

เอกสารอ้างอิง

อิสระ ชูศรี และคณะ. การศึกษากระบวนการเปลี่ยนผ่านจากวิถีชีวิตเร่ร่อนหาของป่าล่าสัตว์สู่การเป็นชาวบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ มลาบรี (ตองเหลือง) เพื่อหาแนวทางการพัฒนาโดยใช้ภาษาท้องถิ่นเป็นฐาน. นครปฐม : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล.

Jorgen Rischel. (1995). Minor Mlabri: A Hunter-Gatherer Language of Northern Indochina, Museum Tusculanum Press University of Copenhagen.

ภาษามอแกน

เรียบเรียงโดย สราวุธ มิไกรสม

ไม่เป็นที่ทราบแน่ชัดว่า “มอแกน” มีความหมายว่าอย่างไร แต่จากการบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่อาจสันนิษฐานได้ว่า คำว่า “มอแกน” มาจากนิทานพื้นบ้านที่มีการเล่าสืบทอดกันมา โดยน่าจะมาจากคำว่า “ละมอ” ซึ่งแปลว่า “จม” รวมกับคำว่า “เอาะเกน” ซึ่งแปลว่า “ทะเล” กลายเป็นคำว่า “มอแกน” คนทั่วไปรู้จักคนกลุ่มนี้ในนาม “ชาวเล” ชาวมอแกนมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับท้องทะเลเป็นอย่างมาก โดยในอดีตนั้นพวกเขาอาศัยและดำรงชีพอยู่ตามเกาะและชายฝั่งต่างๆ ปัจจุบันพบชาวมอแกนอาศัยอยู่ในจังหวัดต่างๆ ทางตอนใต้ฝั่งทะเลอันดามัน ได้แก่ จังหวัดระนอง จังหวัดพังงา และจังหวัดภูเก็ต

ภาษามอแกน เป็นภาษาที่อยู่ในตระกูลออสโตรเนเซียน สาขามลายู – โพลีเนเซียน สาขาย่อยมอแกน-มอกลาน มีความใกล้เคียงกับภาษามอกลานซึ่งอยู่ในสาขาย่อยเดียวกัน จากการสำรวจของนักภาษาศาสตร์ (เช่น Naw Say Bay, D. Horgan, M. Larish เป็นต้น) พบว่า ภาษามอแกนในประเทศไทยน่าจะเป็นภาษาถิ่นเดียวกับภาษามอแกนที่พูดบริเวณเกาะย่านเชือก สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ภาษามอแกนไม่มีระบบเสียงวรรณยุกต์ และมีการเรียงคำแบบ ประธาน-กริยา-กรรม (SVO) เช่นเดียวกับหลายภาษาที่พูดในบริเวณภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ประโยคว่า จี ญัม จอน กะ <ฉัน-กิน-ข้าว-แล้ว> = ฉันกินข้าวแล้ว

ปัจจุบัน ภาษามอแกนอยู่ในภาวะวิกฤตใกล้สูญหาย เนื่องจากการรุกรานของคนไทยที่เข้ามาอาศัยปะปน รวมทั้งสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป ทำให้ภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวมอแกนอยู่ในภาวะถดถอยเยาวชนเริ่มมีการใช้ภาษาแม่ของตนน้อยลงไปเรื่อยๆ และใช้ภาษาไทยเป็นภาษาพูดโดยส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ชาวมอแกนได้มีความพยายามฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง โดยได้มีการเริ่มต้นพัฒนาระบบตัวเขียนและเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีการเก็บบันทึกภาพเคลื่อนไหวและภาพนิ่ง เพื่อบันทึกภูมิปัญญาและวัฒนธรรมต่างๆ ที่กำลังจะสูญหายไป

ในอดีต ชาวมอแกนจะใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในเรือและจะเข้าฝั่งเมื่อต้องการซ่อมแซมเรือหรือมีเหตุจำเป็นบางอย่าง เช่น หลบลมมรสุม หาน้ำ อาหาร หรือมีคนเจ็บ เป็นต้น ชาวมอแกนดำรงชีวิตด้วยการหาของทะเลเป็นอาหารโดยผู้ชายมอแกนมีหน้าที่หลักในการออกทะเลหาอาหารเพื่อนำมาเลี้ยงดูครอบครัว สำหรับผู้หญิงมอแกนส่วนใหญ่จะทำหน้าที่เลี้ยงดูบุตรทำงานบ้านหรือหาสัตว์ทะเลเล็กๆ น้อยๆ ตามบริเวณชายฝั่งหรือโขดหิน แต่เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนไปทำให้คนมอแกนส่วนใหญ่ต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากเดิมในอดีตที่ใช้ชีวิตส่วนใหญ่ในทะเลมาอาศัยอยู่บนฝั่งและออกทะเลเป็นครั้งคราว

ชาวมอแกนมีความรู้และความผูกพันกับธรรมชาติเป็นอย่างมากโดยเฉพาะความรู้ทางด้านทะเลสภาพอากาศ สัตว์น้ำและพืชชนิดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตและการรักษาโรค โดยพวกเขาจะบูรณาการความรู้เหล่านั้น เข้าด้วยกันและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นผ่านภาษาพูด และเนื่องจากภาษามอแกนไม่มีระบบตัวเขียนสำหรับการจดบันทึก ความรู้ต่างๆ จึงมีผลให้ความรู้บางอย่างลดเลือนหายไปหรือไม่รู้เหตุผลเบื้องหลัง ขององค์ความรู้นั้น

องค์ความรู้ต่างๆของชาวมอแกนที่ได้กล่าวมาข้างต้นสะท้อนได้จากภาษาที่ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันไม่ว่าจะเป็นคำศัพท์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับกระแสน้ำขึ้น/น้ำลงการแบ่งประเภทและจัดหมวดหมู่สัตว์ชนิดต่างๆ หรือแม้แต่ความรู้ ทางด้านการแพทย์พื้นบ้าน ที่สะท้อนออกมาจากวิธีการรักษาโรคและภาษาที่ใช้ในระหว่างการรักษาหรือพิธีกรรม เป็นต้น

ภาษามอแกน ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๗

ภาพ : วัฒนธรรมในที่อยู่ของชาวมอแกน โดย ทวีศักดิ์ ยุทธรักษา

ภาษามานี (ซาไก)

เรียบเรียงโดย ชุมพล โพธิสาร

คำว่า “มานี” แปลว่าคน คนทั่วไปจะรู้จักในนาม เงาะป่าหรือซาไก อาศัยอยู่ในป่าเทือกเขาบรรทัด ในเขตจังหวัด ตรัง สตูลและพัทลุง มีประชากรโดยประมาณ ๓๐๐ คน นักวิชาการด้านโบราณคดีเชื่อว่า “มานี” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาช้านานปี และยังคงดำรงอยู่กระทั่งปัจจุบัน โดยเฉพาะเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของมานี ที่เรียกว่าวัฒนธรรมแบบหาของป่า-ล่าสัตว์ โดยลักษณะทางวัฒนธรรมแบบนี้ เป็นลักษณะทางวัฒนธรรมที่เน้นปรับตัวให้อยู่ร่วมกับระบบนิเวศวิทยาทางธรรมชาติ โดยใช้ความรู้ภูมิปัญญาการดำรงชีวิตในป่า เช่น ความรู้ด้านการล่าสัตว์ การทำกระบอกไม้ขางและลูกดอกอาบยาพิษ การรู้จักสรรพคุณต่างๆ ของพืช ความรู้เรื่องนิสัยสัตวชาติของสัตว์ประเภทต่างๆ รวมทั้งความรู้ภูมิปัญญาของป่า โลกทัศน์ของการใช้ชีวิตอยู่ในป่า สิ่งเหล่านี้เป็นทั้งความรู้ภูมิปัญญาและทักษะในการดำรงชีวิต เป็นวัฒนธรรมที่ตกทอดมานับหมื่นปี และเป็นกลุ่มวัฒนธรรมที่ปัจจุบันในประเทศไทยมีแค่กลุ่มมานีเท่านั้นที่ยังคงรูปแบบวัฒนธรรมแบบดังกล่าวไว้ได้

ภาษามานี เป็นภาษาในตระกูลออสโตรเอเชียติก สาขามอญ-เขมร กลุ่มย่อยอัสเลียน ภาษาในกลุ่มย่อยเดียวกันที่มีความใกล้เคียง ได้แก่ ภาษากันชิว ใน จังหวัดยะลาและภาษาจะฮาย ในจังหวัดนราธิวาส ภาษามานีมีลักษณะของภาษากลุ่มมอญ-เขมรที่ชัดเจน โดยมีพยัญชนะต้น (๒๒ ตัว) พยัญชนะสะกด (๑๓ ตัว) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ตัวสะกด จ ญ ฮ และไม่มีเสียงวรรณยุกต์ ตัวอย่างคำศัพท์ในภาษามานี เช่น มะเลง = ป่าทึบหรือป่าดงดิบ, บาแอด = คำที่มีความหมายในทางที่ดี อร่อย ดี สวย, แมต = ตา, มอฮ = จมูก ตะกบ = หัวมันป่า ไวยากรณ์ภาษามานีโดยทั่วไปมีการเรียงคำในลักษณะ ประธาน – กริยา - กรรม เช่นเดียวกับกลุ่มภาษามอญ-เขมรอื่นๆ เช่นประโยคว่า นะ ฮาว ตะกบ <แม่-กิน-หัวมันป่า> = แม่กินหัวมันป่า ประโยคปฏิเสธ เช่นประโยค อิง เอยะ แดง ตะเอาะ <ฉัน-ไม่-เห็น-เสือ> = ฉัน ไม่(เคย)เห็นเสือ ภาษามานีมีลักษณะทางภาษาที่มีเสียงพยัญชนะท้ายเป็นเสียงกักที่สั้นเสียงเป็นจำนวนมาก ในภาษามานีจะไม่มีคำท่าหรือคำพูดหยาบคาย ไม่มีคำที่แสดงถึงชนชั้นฐานะทางสังคม

เท่าที่มีการสำรวจข้อมูลประชากรมานี พบว่าปัจจุบันมานีมีประชากรอยู่เพียง ๓๐๐ คนเท่านั้น พื้นที่ที่อยู่อาศัยของมานี อยู่ในเขตป่าเทือกเขาบรรทัดในพื้นที่จังหวัดตรัง สตูลและพัทลุง แม้ว่าจะมีมานีจำนวนหนึ่งที่ยังดำรงชีวิตอยู่ในป่ามีการติดต่อกับกลุ่มคนภายนอกน้อยและยังคงรักษาภาษาและวัฒนธรรมของตนไว้ได้ แต่ก็มีมานีอีกหลายกลุ่มที่ไม่สามารถดำรงชีวิตในป่าได้อีกต่อไปเนื่องจากสภาพพื้นที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ ทำให้ต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เข้ากับวัฒนธรรมภายนอก บางกลุ่มเปลี่ยนมาทำไร่ข้าว บ้างก็ทำสวนยางพารา บางกลุ่มรับจ้าง บางกลุ่มล่าสัตว์หรือหาของป่ามาขาย การติดต่อกับผู้คนภายนอกจึงทำให้มานีมีความความรู้สึก “อาย” ที่จะพูดภาษาตนเองและหันมาพูดภาษาไทยถิ่นใต้ได้คล่องแคล่วและไม่สอนให้ลูกๆ หลานๆ พูดภาษามานี ปัจจุบันในบางพื้นที่เด็กๆ แทบพูดภาษาแม่ของตนไม่ได้แล้ว โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดตรัง พื้นที่ป่าไม้ในเทือกเขาบรรทัดก็ค่อยๆ ลดลงเรื่อยๆ สภาวะทางความ

เปลี่ยนแปลงทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจหลายๆ อย่างรวมทั้งจำนวนผู้พูดที่น้อยมากจึงทำให้ภาษามานีอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญหายของภาษาในระดับที่รุนแรง

อย่างไรก็ตาม เงื่อนไขสำคัญในการดำรงอยู่ของภาษาและวัฒนธรรมมานี คือความสัมพันธ์ระหว่างฐานของทรัพยากรทางธรรมชาติที่เป็นต้นทุนทางวัฒนธรรม หากต้นทุนทางวัฒนธรรม ได้แก่สภาพแวดล้อม พื้นที่ป่า พันธุ์สัตว์ป่า และพันธุ์พืชที่จำเป็นในการดำรงชีวิตสูญหายไป ภาษาและวัฒนธรรมของมานีก็จะหายไปด้วยโดยปริยายถึงอย่างไรก็ตามยังมี นายเห็ง ศรีปะเหลียน แกนนำมานีที่หมู่บ้านคลองตง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ก็มีความสนใจที่จะรักษาภาษาตนเองไว้ให้ลูกหลาน ไม่อยากให้สูญหายไปทั้งต้องการสอนให้คนในชุมชนสามารถปรับตัวให้เท่าทันกับโลกภายนอกได้ด้วย

ภาษามานี (ชาไก) ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๖

ภาษาเลอเวีอะ

เรียบเรียงโดย มยุรี ถาวรพัฒน์

เลอเวีอะ เป็นกลุ่มชนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในดินแดนทางภาคเหนือของประเทศไทยมาเป็นเวลานาน พบการตั้งถิ่นฐานหนาแน่นอยู่ในบริเวณหุบเขาตามแนวตะเข็บของจังหวัดเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน เช่น อำเภอแม่แจ่ม อำเภออมก๋อย อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ และ อำเภอแม่สะเรียง อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน คำว่า “ละเวีอะ” “ลเวีอะ” และ “เลอเวีอะ” เป็นคำเรียกที่กลุ่มชาติพันธุ์ใช้เรียกตนเอง และเป็นคำที่เพิ่งเริ่มใช้กันอย่างแพร่หลายเมื่อไม่นานมานี้ ที่ผ่านมานักวิจัยส่วนใหญ่เรียกกลุ่มชาติพันธุ์นี้ว่า “ลัวะ” และ “ละว้า” ปัจจุบันเจ้าของภาษาชอบคำว่า “เลอเวีอะ” มากที่สุด เนื่องจากเป็นคำที่ใช้เรียกตนเองและภาษาของตนเอง จากการสำรวจของโครงการแผนที่ภาษากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย พบว่ามีผู้พูดภาษานี้ประมาณ ๕,๐๐๐ คน (สุวิไล เปรมศรีรัตน์และคณะ, ๒๕๕๗) ภาษานี้จัดอยู่ในตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austroasiatic) สาขามอญ-เขมร (Mon-Khmer) สาขาย่อยปะหล่อง-ว้า (Palaung-Wa)

ภาษาเลอเวีอะ มีสำเนียงท้องถิ่นต่างๆ กัน อาทิ สำเนียงบ้านป่าแป๋ สำเนียงบ้านละอุบ สำเนียงบ้านบ่อหลวง เป็นต้น ภาษาเลอเวีอะเป็นภาษาที่ไม่ใช้ลักษณะน้ำเสียง (register) หรือวรรณยุกต์ (tone) แสดงนัยสำคัญทางความหมาย โดยเฉพาะสำเนียงท้องถิ่นบ้านป่าแป๋เป็นสำเนียงที่ยังคงลักษณะดั้งเดิมทางภาษาของตระกูลออสโตรเอเชียติกไว้ได้มาก กล่าวคือ มีหน่วยเสียงพยัญชนะต้นเดียว (๓๗ ตัว) พยัญชนะต้นที่สามารถไปควบสนทกับตัวอื่นนอกจาก ร ล ว แล้วยังมี ย ด้วย เช่น กยัก “ควาย” พย “ผ้าห่ม” หน่วยเสียงสระเดี่ยว (๙ ตัว) และสระเรียง (๑๔ ตัว) เช่น เลอ-อิก “หนู” เมอ-อุก “ว้า” พยัญชนะสะกด (๑๐ ตัว) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ตัวสะกด จ ญ และ ฮ ไวยากรณ์ภาษาเลอเวีอะโดยทั่วไปมีลักษณะเรียงคำแบบประธาน – กริยา – กรรม เช่นเดียวกับภาษากลุ่มมอญ-เขมรอื่นๆ เช่น ประโยคว่า กวนโตะ โชม อา-โอบ <เด็ก-กิน-ข้าว> = เด็กกินข้าว ลักษณะไวยากรณ์ที่เป็นเอกลักษณ์คือลักษณะประโยคคำถาม เช่น อัม-กอ-เปอะ <ไหม-สบาย-คุณ> = คุณสบายดีไหม ปะ-เออ-อิญ-เปอะ - เวนอ-อุม - นาทุม? <คุณ-มา-คุณ-จาก-ที่ไหน> = คุณไปไหนมา ประโยคปฏิเสธ เช่น ญีม - เตอ-อุ - โชม <อร่อย-ไม่-กิน> = กินไม่อร่อย แกฮ-โชม-เตอ-อุ <ได้-กิน-ไม่> = กินไม่ได้ เป็นต้น

นอกจากด้านภาษาแล้ว ชาวเลอเวีอะยังมีโครงสร้างทางสังคมที่น่าสนใจ คือ มี ชะมาง = ชุน ทำหน้าที่ควบคุมกฎทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งมีส่วนทำให้สังคมคนเลอเวีอะเป็นสังคมที่มีความสงบเรียบร้อย และมีความเชื่อว่าเป็นผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากขุนหลวงวิลังคะ มีนิทานหลายเรื่องที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างคนไทกับคนเลอเวีอะ มี เลอซอมแล = วรรณกรรมมุขปาฐะที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสั่งสอน การเกี่ยวพาราสิระหว่างชาย-หญิง การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ การทำนาแบบขั้นบันได ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ เช่น การแต่งงาน การขึ้นบ้านใหม่ งานศพ

งานเลี้ยงผีซึ่งมีทั้งการเลี้ยงผีเรือน การเลี้ยงผีหมู่บ้าน ผีเจ้าที่และผีป่า ซึ่งจะจัดขึ้นตามเวลาที่สัมพันธ์กับระบบการทำมาหากินอีกทั้งยังมีการนับถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ทั้งนิกายโปแตสแตนต์และคาทอลิก

ด้วยสภาพการเปลี่ยนแปลงในสภาวะปัจจุบัน ทำให้ภาษาและวัฒนธรรมชนชาวเลอเวี้อะอยู่ในภาวะวิกฤต ทำให้ชาวเลอเวี้อะได้มีความพยายามร่วมมือกันในการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตนเองเรื่อยมาตั้งแต่ ปี ๒๕๕๐ ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในการดำเนินกิจกรรมการวิจัย โดยเริ่มพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาเลอเวี้อะด้วยอักษรไทยอย่างเป็นระบบมาตรฐาน และสามารถแทนเสียงในภาษาเลอเวี้อะได้ เพื่อใช้ในการบันทึกและถ่ายทอดภาษา ผ่านการ เขียนนิทาน เรื่องเล่าและวรรณกรรมมุขปาฐะต่างๆ ตลอดจนการนำภาษาเลอเวี้อะเข้าสอนในระบบโรงเรียน และนำไปสู่การฟื้นฟูภูมิปัญญาด้านอื่น เช่น การฟื้นฟูอาหารพื้นบ้าน เป็นต้น จาก การดำเนินงานดังกล่าวทำให้ได้องค์ความรู้และภูมิปัญญาสำคัญของชาวเลอเวี้อะ และยังเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนเห็นความสำคัญ เกิดความตระหนักและความภาคภูมิใจในภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง

ภาษาเลอเวี้อะ ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๖

เอกสารอ้างอิง

- บือ ขจรศักดิ์ศรี. (๒๕๕๒). **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์รักษัลโพงละเวี้อะบ้านป่าแป๋ อำเภอมะละเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ
- มยุรี ถาวรพัฒน์. (๒๕๕๘). “การอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์เลอเวี้อะ (ละว้า) บ้านป่าแป๋ อำเภอมะละเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. **วารสารกระแสวัฒนธรรม. ๒๘ (๒):๕๙-๖๗**. สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. (๒๕๕๗). **แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย**. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว. กรุงเทพฯ

ภาษาเลอเวีอะ พยัญชนะท้าย

-ก กิ่งโคะ	-ง เลองง	-จ ไ้บยจ	-ญ เซอโมญ	-ด ตะควด	-น 5 พอน
-ป อา-อุบ	-ม เชอม	-ฮ ตา-แอฮ	- แปะ		

ภาษาเลอเวีอะ พยัญชนะควบกล้ำ

'บย ไ้บยจ	'บล บุ้ล็ก	ปย ปย้ง	ปล ปลา-แอ	พย พยุ	พล โพลก
กย กยาก	กต โกตง	กว กวาก	คย คยา-แอ	คต เคลือก	ขย ขยา-แอฮ
ชล ชลา-อญ	 โครงการ "บันทึกภาษาเลอเวีอะ บ้านอามัว อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน"				

ภาษาเลอเวีอะ พยัญชนะต้น

'ง 'งา-แอ	ฮง เฮงอะ	'ญ 'ญือ	ฮญ ฮญือ	ต โตง	บ โบง
'น เนะ	ฮน ฮนัง	'ม 'มอ-แอ	ฮม โฮมะ	'ย 'ยวง	'จ เร้จ-อุง
ฮจ ฮจั้ง	'ล 'ลา-แอ	ฮล ฮลอะ			

ภาษาเลอเวีอะ สระเดี่ยว

-ะ กะ	-า กา	-ิ ชี	-ึ ชี	-ึ ชี	-ือ ชี
จ พุ	จ พุ	เ-ะ และ	เ- เล	แ-ะ แปะ	แ- แป
เ-อะ คำล้งท้าย	เ-อ จะ	เ-ะ โคะ	เ- โบง	เ-อะ เฮงอะ	-อ งอ

ระบบตัวเขียนภาษาเลอเวีอะ อักษรไทย

ภาษาสะกอม

เรียบเรียงโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์เชิดชัย อุดมพันธ์

ในภาคใต้ของประเทศไทย นอกจากภาษาไทยถิ่นใต้ แล้วยังมีภาษาที่โดดเด่นอีก ๓ ภาษา ได้แก่ ภาษาตากใบ (เงาะเห) ภาษาสะกอม และภาษาพิเทน มีผู้สันนิษฐานว่าภาษาทั้งสามนี้มีความเกี่ยวข้องกัน แต่ยังไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจน ภาษาสะกอมเป็นภาษาไทยถิ่นที่ใช้พูดกันในพื้นที่ตำบลสะกอม อำเภอจะนะและบางส่วนของอำเภอเทพา จังหวัดสงขลา แม้ว่าพื้นที่ของผู้พูดภาษาสะกอมจะตั้งอยู่ในเขตจังหวัดสงขลา แต่ภาษาสะกอมกลับมีสำเนียงที่เป็นเอกลักษณ์และการใช้คำศัพท์เฉพาะถิ่นที่แตกต่างจากภาษาไทยถิ่นสงขลาหรือภาษาในละแวกใกล้เคียงอื่น นอกจากนี้ ภาษาสะกอมยังเป็นภาษาที่ใช้ในการแสดงพื้นบ้าน “หนังตะลุง” (ของคณะตะลุงหนังกัน) โดยมีตัวหนังชื่อ “สะหม้อ” เป็นตัวตลก พูดจาด้วยภาษาสะกอม อิทธิพลความชอบชั้นสูงสนุกรสนานของการแสดงหนังตะลุงนี้เองจึงเป็นเหตุให้ภาษาสะกอมด้วยถูกเรียกหรือรู้จักของคนทั่วไปด้วยชื่อว่า “ภาษาสะหม้อ” ตามชื่อของตัวหนังด้วย

ชาวบ้านที่พูดสะกอมเล่าสืบต่อกันมาว่า บรรพบุรุษของตนนับถือศาสนาอิสลาม และอพยพมาจากกรุงศรีอยุธยา ตั้งแต่เมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาแตกเมื่อประมาณเกือบสามร้อยปีมาแล้ว ปัจจุบันชาวบ้านที่พูดสะกอมส่วนใหญ่ก็ยังคงนับถือศาสนาอิสลามเช่นเดียวกับบรรพบุรุษ อย่างไรก็ตาม ในพื้นที่ของภาษาไทยสะกอมยังมีผู้คนที่ยึดถือศาสนาพุทธ และคนไทยเชื้อสายจีนอยู่ด้วย และทุกกลุ่มต่างก็ใช้ภาษาสะกอมร่วมกัน นับได้ว่าตำบลสะกอมเป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรม ที่มีภาษาเป็นแกนกลาง

ภาษาสะกอมประกอบด้วยประกอบด้วยเสียงพยัญชนะเดี่ยวจำนวน ๒๓ หน่วยเสียง เสียงที่ต่างจากภาษาไทยมาตรฐาน คือ เสียง ฆ (เสียงกักก้อง เพดานอ่อน) และ ญ (เสียงนาสิก เพดานแข็ง) เสียงพยัญชนะทุกเสียงทำหน้าที่เป็นพยัญชนะต้นได้ทุกเสียง และมีเสียงที่ทำหน้าที่เป็นพยัญชนะท้ายได้เพียง ๙ หน่วยเสียงเหมือนกับภาษาไทยมาตรฐาน ระบบเสียงสระประกอบด้วยสระเดี่ยว (๑๘ หน่วยเสียง) สระประสม (๓ หน่วยเสียง) และระบบเสียงวรรณยุกต์จำนวน ๖ หน่วยเสียง ระบบคำและการเรียงคำ โดยรวมเหมือนกับภาษาไทยถิ่นใต้ทั่วไป แต่จะมีลักษณะเฉพาะบางประการในแง่จำนวนพยางค์ของคำ ซึ่งมักไม่นิยมตัดเสียงของคำให้เหลือพยางค์เดียวเหมือนภาษาไทยถิ่นใต้ทั่วไป แต่มักจะใช้เป็นคำสองพยางค์ เช่น *กะเดียว* = เดียว *กะพรก* = กะลา *ชะลุย* = มากมาย *กือชะ* = ตะกร้า เป็นต้น การเรียงลำดับของคำบางส่วนก็จะสลับกับภาษาไทยถิ่นใต้ทั่วไป เช่น *น้อยเล็ก* = เล็กน้อย *หลังถอย* = ถอยหลัง *เข้าน้ำ* = น้ำเข้า *ร้อนทุกซ์* = ทุกซ์ร้อน นอกจากนี้ ภาษาสะกอมยังใช้ศัพท์เฉพาะถิ่นซึ่งเป็นเอกลักษณ์ต่างจากภาษาละแวกใกล้เคียงอื่น เช่น *ดอย* = ตาย *จะลือก* = ล้อเลียน *ผ้าปล่อย* = ผ้าขาวม้า *กะได* = เคย แกลง (พูด) *จากับ* = สนทนา เป็นต้น

ปัจจุบันภาษาสะกอมยังคงใช้พูดโดยผู้คนในพื้นที่ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะการพูดคุยในครอบครัว หมู่บ้าน การประชุมแจ้งข่าวสารของตำบล และการจัดรายการวิทยุท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ปัจจัยด้านความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่มีเครื่องมืออุปกรณ์มาทดแทนเครื่องมือพื้นบ้าน ระบบการศึกษาที่ใช้ภาษาไทยมาตรฐาน อิทธิพลของสื่อสารมวลชน และการเดินทางติดต่อประกอบอาชีพ ทำให้คำศัพท์เฉพาะหลายคำใช้ลดน้อยลง และถูกแทนที่ด้วยคำศัพท์ไทยถิ่นใต้หรือคำศัพท์ภาษาไทยมาตรฐาน

ภาษาสะกอม ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๖

ภาษาแสก

เรียบเรียงโดย ศุภฉัตร จิตบรรจง และ รองศาสตราจารย์สุวัฒนา เลี่ยมประวัติ

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยซึ่งเป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรม ภาษาแสกเป็นภาษาหนึ่งในภาษาตระกูลไทกลุ่มเหนือ (Northern Tai Group) ตามการแบ่งของ นักภาษาศาสตร์คือ ฟังกวยลี (Fang Kuei Li 1959) ปกติภาษาตระกูลไทกลุ่มเหนือจะมีพูดในประเทศจีนทั้งหมดแต่ ภาษาแสกเป็นภาษาไทกลุ่มเหนือเพียงภาษาเดียวที่มีผู้พูดอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ของประเทศไทยประชาติปีไทย ประชาชนลาวและประเทศไทยซึ่งเป็นพื้นที่ของผู้พูดภาษาตระกูลไทกลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ (Southwestern Tai Group)

ชาวแสกในประเทศไทยเล่าต่อ ๆ กันมาว่าถิ่นฐานเดิมของชาวแสกอยู่ในประเทศเวียดนาม ต่อมาได้ฆ่า ข้างเผือกของกษัตริย์เวียดนามเพื่อนำมาเป็นอาหาร เมื่อกษัตริย์เวียดนามทราบเรื่อง พระองค์โปรดฯ ให้ ชาวแสกชดใช้ เงินจำนวนมากเกินกว่าที่ชาวแสกจะหามาได้ แต่ได้มีข้าราชการชาวเวียดนามคนหนึ่งซึ่งชาวแสกเรียกว่า “องค์มู่” ให้ ชาวแสกยืมเงินเพื่อนำไปชดใช้แก่กษัตริย์เวียดนาม ชาวแสกจึงเคารพนับถือและสำนึกในบุญคุณขององค์มู่มาก หลังจากเหตุการณ์นั้นชาวแสกก็อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยที่บ้านอาจสามารถ และยังคงระลึกถึงบุญคุณขององค์มู่ อยู่เสมอ โดยชาวแสกเชื่อว่าเมื่อองค์มู่สิ้นชีวิตลงวิญญาณขององค์มู่ก็ตามมาปกป้องรักษาชาวแสกที่บ้านอาจสามารถ ชาวแสกที่บ้านอาจสามารถจึงสร้างศาลขึ้นที่ริมแม่น้ำโขงและทำพิธีบวงสรวงวิญญาณขององค์มู่เป็นประจำทุกปี ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวแสกเล่าว่าเดิมชาวแสกมีวัฒนธรรมประเพณีหลายอย่างที่แตกต่างกันไปจากชาวไทยอีสานและชาวไทยอื่นๆ แต่ปัจจุบันชาวแสกมีวัฒนธรรมและประเพณีที่คล้ายคลึงกับคนไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาก ประเพณีที่ถือได้ว่าเป็นลักษณะเฉพาะของชาวแสกคือ ประเพณีสังเวฬ์หรือเหลียงเดน จัดในวันขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี ชาวแสกที่บ้านอาจสามารถจะเตรียมอาหารไปสังเวฬ์ที่เดนหรือศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน เสร็จแล้วจะนำอาหารเหล่านั้นมาปรุง รสชาติใหม่แล้วมารับประทานร่วมกัน หลังจากนั้นจะมีการเดินรำถวายเรียกว่า “การเดินสาก” โดยในการเดินจะมี ผู้หญิง ๑๐ คู่ นั่งหันหน้าเรียงกันเป็นแถวถือไม้พลองตีเป็นจังหวะ ส่วนผู้เดินจับคู่กันเดินไปตามจังหวะในระหว่างช่อง ไม้พลอง ตามปกติการเดินสากจะเดินกันปีละครั้งในวันสังเวฬ์เท่านั้น

ปัจจุบันในประเทศไทยมีจำนวนผู้พูดภาษาแสกประมาณ ๓,๐๐๐ กว่าคนใน ๔ หมู่บ้านของจังหวัดนครพนม โดยมีบ้านบะหว้า ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า เป็นหมู่บ้านหลักที่ยังคงใช้ภาษาแสกในชีวิตประจำวัน ภาษาแสกจึงถูก จัดให้เป็นภาษาที่อยู่ในภาวะวิกฤตใกล้สูญหาย

จากงานวิจัยด้านภาษาศาสตร์พบว่า ภาษาแสกที่บ้านบะหว้า ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม มี พยัญชนะต้นเดี่ยว ๒๑ หน่วยเสียง พยัญชนะต้นควบกล้ำ ๗ หน่วยเสียง ลักษณะเด่นคือเสียงพยัญชนะต้นเดี่ยวที่มี ลักษณะเป็นเสียงก้อง/ค/ เช่นคำว่า คอ = คอ คำ = คำ พยัญชนะควบกล้ำ /กร/ /บล/ และ /มล/ เช่นคำว่า เกรว = หัว เกรี้ยว = รับ เปรียน = เดือน (พระจันทร์) บรี = ดี (อวัยวะ) มรวด = จืด แมร์ก = เมล็ด มีเสียงพยัญชนะท้าย

๙ หน่วยเสียง หน่วยเสียงสระเดี่ยว ๑๘ หน่วยเสียง หน่วยเสียงสระประสม ๓ หน่วยเสียง หน่วยเสียงวรรณยุกต์มี ๖ หน่วยเสียง และมีการแตกตัวเป็น ๓ ทาง ด้านการใช้ศัพท์ มีศัพท์เฉพาะ เช่น หอก = ผัว พ้า = เมีย บัก = ใหญ่ บั่น = ท้องฟ้า ทิวจะปรีก = ปลูก ทิวไทร่ = ผึ้ง มากถั่วด = พริก มากหล้ง = กล้วย เตรีคง = ไข่ เดียก = เสียตาย นอกจากนั้นยังมีคำศัพท์ที่ใช้ร่วมกับภาษาเวียดนาม เช่น เหล้ย = เหยือก ห่งอน = อร่อย แหน่ง = ฟัน มากหวิ้ง = งา (ระบบการเขียนภาษาแสดด้วยตัวอักษรไทยใช้ตามที่ปรากฏในงานวิจัยของปรีชา ชัยปัญญา และคณะ, ๒๕๕๖)

แม้ว่าจะมีการใช้ภาษาแสดในชุมชน แต่ผู้ที่พูดภาษาแสดได้มีจำนวนน้อยและมีแนวโน้มที่จะสูญหายไปจากสังคมไทย หากไม่มีแนวทางในการอนุรักษ์ พื้นฟู และสืบทอด ด้วยเหตุนี้จึงมีความพยายามของเจ้าของภาษาและนักวิชาการที่ตระหนักในคุณค่าของภาษาแสด จึงได้ศึกษาและรวบรวมภาษาแสดไว้เพื่อเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติต่อไป

ภาษาแสด ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๗

เอกสารอ้างอิง

ปรีชา ชัยปัญญา และคณะ. (๒๕๕๖). **แนวทางการจัดทำพจนานุกรมภาษาแสดฉบับชาวบ้านเพื่อการอนุรักษ์ และฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาแสดบ้านบะหว้า ตำบลท่าเรือ อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม.** กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ศรินยา จิตบรรจง. (๒๕๕๕). **“การวิเคราะห์การแปรการใช้ศัพท์ของคนสามระดับอายุในภาษาแสด อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม.”** วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.

แสดเต้นสาก ถ่ายเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๔

ที่มา: ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษา
และวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต
มหาวิทยาลัยมหิดล

ภาษาอิมปี

เรียบเรียงโดย มยุรี ถาวรพัฒน์

อิมปี (Mpi) เป็นชื่อของภาษาและกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่ง อาศัยอยู่ที่บ้านดง จังหวัดแพร่ คนไทยถิ่นเหนือเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “ก่อ” “ก่อเมืองแพร่” “ก่อบ้านดง” นอกจากนี้แล้วยังมีคนเขียนหรือเรียกคนกลุ่มนี้ว่า มปี มปี ทำให้อ่านออกเสียงว่า มะปี หรือ มะปี้ เพื่อให้มีการเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์นี้อย่างถูกต้อง ชุมชนเจ้าของภาษาจึงได้หารือและตกลงร่วมกันที่จะเรียกและเขียนชื่อภาษาและกลุ่มชาติพันธุ์ของตนว่า “อิมปี” โดยออกเสียงพยางค์หน้าเพียงครั้งเดียว ริมฝีปากปิดสนิท และมีการลงเสียงหนักพยางค์ท้าย

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ นับย้อนหลังไปสู่อดีตหลายร้อยปีล่วงมาแล้ว เกิดความขัดแย้งและสู้รบกันระหว่างชนกลุ่มน้อยเผ่าต่างๆ ในแคว้นสิบสองปันนา ส่งผลให้มีการอพยพของชนเผ่าต่างๆ กระจายกระจัดกระจายกันออกไป ส่วนใหญ่อพยพลงทางตอนใต้ของคาบสมุทรอินโดจีน ส่วนคนอิมปีบางส่วนอพยพลงสู่เมืองพรมในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๒๒๕ เจ้าเมืองแพร่องค์หนึ่งที่รู้จักกันในนาม “เจ้าหลวงขาแค” (เจ้าหลวงขาเป่) ได้ยกทัพไปทำสงครามที่เมืองพรมและได้รับชัยชนะ จึงกวาดต้อนผู้คนกลับมาตั้งเมืองแพร่ รวมถึงชาวอิมปีด้วย ระหว่างทางที่เดินทัพกลับ มีการสั่งให้ผู้ถูกกวาดต้อนส่วนหนึ่งพักอาศัยอยู่ที่บ้านสะเก็นหรือเสือกิ้น ใกล้กับดอยภูลังกาในเขตตำบลยอด อำเภอปง จังหวัดเชียงราย (ปัจจุบันอยู่เขตตำบลยอด อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน) และได้นำคนอิมปี ๖ คู่กลับมาอยู่เมืองแพร่ โดยให้ทำหน้าที่เลี้ยงม้า เลี้ยงช้าง คนอิมปีจึงได้ตั้งถิ่นฐานที่บ้านดงมาจนถึงทุกวันนี้

ภาษาอิมปีเป็นภาษาที่จัดอยู่ในตระกูลจีน-ทิเบต สาขาโลโล และเป็นภาษาที่อยู่ในภาวะวิกฤตภาษาหนึ่ง เนื่องจากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีขนาดเล็ก จำนวนประชากรทั้งหมดประมาณ ๑,๐๐๐ คน เยาวชนนิยมพูดคำเมืองและภาษาไทยมากกว่าภาษาแม่ ดังนั้น นักวิชาการซึ่งมองเห็นสถานการณ์นี้ เกรงว่าจะเกิดวิกฤตหนักจึงได้หารือกับแกนนำ ของชุมชน เพื่อสร้างความตระหนักเรื่องวิกฤตทางภาษาและวัฒนธรรมของชาวอิมปี และได้มีการปฏิบัติการร่วมกันเพื่อชะลอการตายของภาษาและวัฒนธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงอัตลักษณ์ของชาวอิมปี โดยเริ่มจากการพัฒนาระบบเพื่อบันทึกเรื่องราวต่างๆ ศึกษาและรวบรวมความรู้ท้องถิ่น และพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับคนภายในและภายนอกชุมชน

พยัญชนะต้นเดี่ยวภาษาอิมปี มี ๑๙ หน่วยเสียง พยัญชนะควบกล้ำได้แก่ ปย มย ฮย พย ตย กย คย นย ตว พยัญชนะสะกดมีน้อยมากซึ่งเป็นลักษณะเด่นของภาษาตระกูลทิเบต-พม่า สระมีทั้งสระธรรมดา (ordinary vowel) เช่น โง่ = ฉัน โย = ช้าง เป้ = ไข่ กี้ = เคียว สระเสียงต่ำลึก (creaky vowel) เช่น วัว้อ = หมู ปู้อ = ขวด สระเสียงขึ้นจมูก (nasalized vowel) แจง = จาน อะเม้ง = แมว แสง = ห่าน และเสียงขึ้นจมูกพร้อมกับเสียงต่ำลึก แנגอ = ควาย แบ้งอ = บาท (พระ) ส่วนความสั้นยาวของสระไม่ทำให้ความหมายแตกต่างกัน วรรณยุกต์ มี ๖ หน่วยเสียง ได้แก่ เสียงกลางระดับ เช่น ชี = สี เสียงกลาง-ขึ้น-ตก เช่น ชี = ฟัน (เขือก) เสียงต่ำ เช่น ชี = เลือด เสียงต่ำ-ขึ้น เช่น ชี = บุด เสียงสูง เช่น ชี = สี่ เสียงสูง-ขึ้น-ตก เช่น ชี = ตาย การเรียงคำในประโยคมีลักษณะแบบ

ประธาน-กรรม-กริยา (SOV) เช่น โง่ ฮ่อ โจ้ <ฉัน-ข้าว-กิน> = ฉันกินข้าว โง่ ฮิมพ์ กุ้ง <ฉัน-เห็ด-ขาย> โง่ คือ ย้า คือ <ฉัน-หมา-หน่วยแสดงกรรม-ตี> = ฉันตีสุนัข คือ โง่ ย้า ที่ <สุนัข-ฉัน-หน่วยแสดงกรรม-กัด> = สุนัขกัดฉัน
 นอ ฮ่อ โจ้ โล่ <คุณ-ข้าว-กิน-หรือยัง> = คุณกินข้าวหรือยัง ประโยคปฏิเสธจะปรากฏคำว่า ม่า = ไม่ นำหน้าคำกริยา
 เช่น อะโม อีลือ ม่า เมยะ <แม่-งู-ไม่-เห็น> = แม่ไม่เห็นงู

ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่คนอิมปีช่วยกันรวบรวม ได้แก่ ๑) ประวัติศาสตร์หรือความเป็นมาของชุมชน
 ๒) อะลาเวอ (พิธีไหว้เทวดา) ซึ่งชาวอิมปีจะประกอบพิธีไหว้เทวดาหรือที่เรียกว่า “ออลอ” ๔ ครั้งด้วยกัน คือ วันแรม
 ๔ ค่ำเดือน ๔ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และวันที่ ๑๖ เมษายน โดยเชื่อว่าออลอหรือเทวดาเป็นผู้ที่คอยปกป้องรักษา
 หมู่บ้านและสมาชิก ๓) ปูจาเค (ประเพณีสะเดาะเคราะห์) ชาวอิมปีจะนำเสื้อผ้าของคนที่อยู่ในบ้านคนละหนึ่งชิ้นมา
 พับใส่ในภาชนะพร้อมด้วยข้าวปั้น ธูป และดอกไม้ แล้วนำไปที่วัดเพื่อเป็นสิริมงคล และสะเดาะเคราะห์ลบล้างสิ่ง
 ชั่วร้ายของคนในบ้านให้พบแต่ความสุขความเจริญ ๔) คละง ป้าเค (ประเพณีข้าวล้นบาตร) เมื่อถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ
 เดือน ๔ (มกราคม) หรือขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๒ (ตามปฏิทิน) หรือทางเหนือเรียกว่า ประเพณีวัน ๔ เป็ง ชาวอิมปีจะ
 ประกอบประเพณีทานข้าวใหม่เพื่อขอพรให้การทำงานครั้งต่อไปได้ข้าวเพิ่มพูนทวีงอกงาม และอุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่
 บุพการีที่ล่วงลับไปแล้ว โดยการนำข้าวสาร ข้าวเปลือก ข้าวสุก พร้อมทั้งอาหารคาว หวาน ไปถวายแด่พระสงฆ์ที่วัด
 ส่วนอาชีพของชาวอิมปีก็คือ การทำการเกษตร ทำไม้กวาด และรับจ้างทั่วไป

ภาษาอิมปี ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๗

เอกสารอ้างอิง

ธีรภพ เชื้ออนสี และคณะ. (๒๕๕๒). **โครงการสร้างระบบตัวเขียน: สิบชะตาภาษาอิมปี บ้านดง ตำบลสวนเขื่อน
 อำเภอเมือง จังหวัดแพร่**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

Srinuan Duanghom. (1976). An Mpi dictionary: Working papers in phonetics and phonology. Edited
 by Woranoot Pantupong. Indigenous Languages Volume1. No. 1. Bangkok

ชาวอิมปี

พิธีไหว้เทวดา (อะลาเวอ)

พิธีถวายข้าวล้นบาตร

ที่มา ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤต มหาวิทยาลัยมหิดล

ภาษาอุร็กลาไวยจ

เรียบเรียงโดย มยุรี ถาวรพัฒน์

อุร็กลาไวยจ หรือชื่อที่คนทั่วไปรู้จักคือ ชาวเล ขาวน้ำ หรือชาวไทยใหม่ อาศัยอยู่บริเวณที่เป็นหมู่เกาะทางใต้ของประเทศไทย คำว่า “อุร็ก” หมายถึง “คน” “ลาไวยจ” หมายถึง “ทะเล” เป็นคำเรียกที่กลุ่มชาติพันธุ์นี้ใช้เรียกชื่อกลุ่มและภาษาของตนเอง ปัจจุบันมีผู้พูดภาษานี้ประมาณ ๓,๐๐๐ คน ภาษานี้จัดอยู่ในตระกูลออสโตรนีเซียน สาขามาลายิก ภาษานี้มีความแตกต่างกับกลุ่มมอแกนและมอเกลน แม้จัดอยู่ในตระกูลภาษาเดียวกันก็ตาม

อุร็กลาไวยจ มีถิ่นฐานอยู่บนเกาะสิเหร่ หาดราไวย์ บ้านสะปำ จังหวัดภูเก็ต จนถึงทางใต้ของเกาะพีพีดอน เกาะจำ เกาะลันตาใหญ่ จังหวัดกระบี่ เกาะอาดัง เกาะหลีเป๊ะ เกาะราวี จังหวัดสตูล และบางส่วนอยู่ที่เกาะลิบง จังหวัดตรัง นอกจากนี้ยังอาศัยอยู่ทางฝั่งตะวันตกของประเทศมาเลเซีย ขณะนี้ชาวอุร็กลาไวยจได้ตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร ประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง รับจ้างทำสวน และอาชีพอื่น ๆ และซึมซับวัฒนธรรมไทยมากขึ้น ชาวอุร็กลาไวยจมีพิธีกรรมที่สำคัญคือ พิธีลอยเรือ “อารี ปาจัก” เพื่อกำจัดเคราะห์ร้ายออกไปจากชุมชน โดยจะจัดปีละ ๒ ครั้ง คือ เดือน ๖ และ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๔ ค่ำ และมีการละเล่น “รองเง็ง” และดนตรีรำมะนา

มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่า ในอดีตชาวอุร็กลาไวยจอาศัยอยู่บริเวณเทือกเขา-gunung-yirij ในแถบชายฝั่งทะเลในรัฐเกดะห์ (ไทรบุรี) ยังชีพด้วยการท่องเที่ยวตามหมู่เกาะ และหาปลาในทะเล พวกเขามีความสามารถ

ในการดำน้ำทะเลลึก จากนั้นก็เดินทางเข้ามาสู่ในน่านน้ำไทย แถบทะเลอันดามัน ในช่วงแรกยังมีวิถีชีวิตแบบเร่ร่อน โดยอาศัยเรือไม้ระกำเป็นที่อยู่และพาหนะ และใช้ก้ายัก หรือแฝกสำหรับมุงหลังคาเป็นเพิงอาศัยบนเรือ หรือเพิงพักชั่วคราวตามชายหาดในฤดูมรสุม นอกจากนี้ยังมีตำนานเล่าว่าชาวอุร็กลาไวยจเคยมีบรรพบุรุษเดียวกับชาวมอแกน และเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในทะเลมานาน โดยเชื่อกันว่าเกาะลันตาเป็นสถานที่แห่งแรกที่ชาวอุร็กลาไวยจตั้งถิ่นฐาน แต่พวกเขาก็ยังอพยพเร่ร่อนอยู่เรื่อยๆ โดยโยกย้ายไปตามหมู่เกาะต่างๆ และพักพิงที่เกาะนั้นๆ และกลับมาที่เดิม แต่ทุกกลุ่มยังคงมีความสัมพันธ์ไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ ถือว่าเป็นสังคมเครือญาติใหญ่

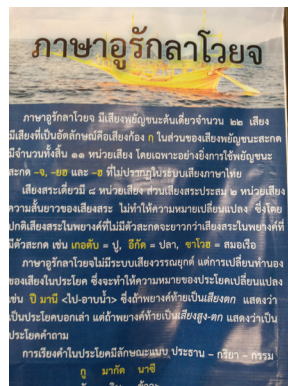
ภาษาอุร็กลาไวยจ มีเสียงพยัญชนะต้นเดี่ยว ๒๒ หน่วยเสียง คือ /ก ฦ ค ง จ ช ฦ ด ต ท น บ ป พ ม ย ร ล ว อ ฮ/ เสียงพยัญชนะสะกดมี ๑๑ หน่วยเสียง คือ /-ก -ง -ด -น -บ -ม -ย -ยจ -ยฮ -ว -ฮ/ เสียงสระเดี่ยวมี ๘ หน่วยเสียง คือ /อา อี อุ เอ แอ โอ ออ เออ/ เสียงสระประสม ๒ หน่วยเสียง คือ /อัว เอีย/ ความสั้นยาวของเสียงสระไม่ทำให้ความหมายเปลี่ยนแปลง โดยปกติเสียงสระในพยางค์ที่ไม่มีตัวสะกดจะยาวกว่าเสียงสระในพยางค์

ที่มีตัวสะกด เช่น เกอด้บ = ปู อี้กัต = ปลา ซาโหวส = สมอเรือ ภาษานี้ไม่มีระบบเสียงวรรณยุกต์ แต่การเปลี่ยนทำนองเสียงในประโยคจะทำให้ความหมายของประโยคเปลี่ยนแปลงได้ เช่น ปี มานี <ไป-อาบนํ้า> = ไปอาบนํ้า ถ้าพยางค์ท้ายเป็นเสียงตกแสดงว่าเป็นประโยคบอกเล่า แต่ถ้าพยางค์ท้ายเป็นเสียงสูง-ตกแสดงว่าเป็นประโยคคำถาม การเรียงคำในประโยคมีลักษณะแบบ ประธาน – กริยา – กรรม เช่น กู มากัด นาซี <ฉัน-กิน-ข้าว> = เรากินข้าว กิตา บารี ญาแญะ บูเกะ <เรา-วิ่งหนี-ขึ้น-เขา> = เราวิ่งหนีขึ้นเขา ส่วนประโยคปฏิเสธ จะมีคำว่า ฮอยเตด นำหน้าคำกริยา เช่น กู ฮอยเตด ซูกา มากัด นาซี <ฉัน-ไม่-ชอบ-กิน-ข้าว> = ฉันไม่ชอบกินข้าว, ฮอยเตด บรี มากัด <ไม่-ให้-กิน> = ไม่ให้กิน ฮอยเตด บรี ดี <ไม่-ให้-ไป> = ไม่ให้ไป เป็นต้น

หลายปีมานี้ชาวอุรักลาโว้ย ต้องเผชิญปัญหาเนื่องมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ส่งผลต่อที่ทำกินและที่อยู่อาศัย จนเกรงกันว่าภาษาและภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาจะสูญไป ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ชาวอุรักลาโว้ย เกาะลันตาใหญ่ จังหวัดกระบี่ ได้ร่วมมือกันอนุรักษ์ พัฒนา และฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาอุรักลาโว้ยอักษรไทยขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือในการบันทึกเรื่องราวและภูมิปัญญาต่างๆ ของบรรพชนไว้สำหรับเป็นมรดกของลูกหลานและของชาติต่อไป

ภาษาอุรักลาโว้ย ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๖

อักษรไทยน้อย

เรียบเรียงโดย รองศาสตราจารย์วิณา วิสเพ็ญ

อักษรไทยน้อย เป็นอักษรสกุลไทยที่อยู่ลุ่มแม่น้ำโขง กล่าวคือทั้งอาณาจักรล้านช้าง และภาคอีสานของไทย บางส่วน ใช้จัดบันทึกเรื่องราวต่างๆ ที่ไม่ใช่เรื่องราวทางศาสนา เช่น หนังสือราชการ (ใบบอกหรือลายจุ่ม) กฎหมาย วรรณกรรมนิทาน อักษรไทยน้อยได้พัฒนามาจากอักษรไทยสมัยพระยาสิทธิแห่งสุโขทัย และอักษรฝักขามของล้านนาต่อมา ได้พัฒนารูปแบบสัณฐานและอักษรวิธีเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มคนลุ่มแม่น้ำโขง ในที่สุดรูปแบบสัณฐานก็พัฒนาต่างไปจากอักษรต้นแบบจึงมีชื่อเรียกว่า “อักษรไทยน้อย”

อักษรวิธีของอักษรไทยน้อยส่วนมากจะเหมือนกันกับอักษรวิธีของไทยปัจจุบัน โดยอักษรวิธีของอักษรไทยน้อยจะวางพยัญชนะต้นไว้บนบรรทัด และวางสระไว้รอบพยัญชนะต้น คือ ด้านหน้า ด้านหลัง ด้านบน ด้านล่าง ส่วนพยัญชนะตัวสะกดวางไว้บนบรรทัดเดียวกันกับพยัญชนะพยัญชนะเดี่ยวอักษรไทยน้อยมี ๒๗ รูป สำหรับพยัญชนะควบกล้ำหรือพยัญชนะตัวนำและพยัญชนะตัวตามที่ปรากฏมากที่สุดมี ๖ รูป คือ เมื่อพยัญชนะตัวตาม ตามหลังพยัญชนะตัวนำมักจะเปลี่ยนรูปโดยตัวตามจะใช้ครึ่งตัว (น และ ม) หรือใช้ตัวเพ็องของอักษรธรรม (ย และ ล) สำหรับสระอักษรไทยน้อยใช้เขียนไว้รอบพยัญชนะตัวเต็ม คือ ด้านหน้า เรียกว่า สระหน้า ด้านหลัง เรียกว่า สระหลัง ด้านบน เรียกว่า สระบน ด้านล่าง เรียกว่า สระล่าง เหมือนสระอักษรไทยปัจจุบัน มี ๒๓ รูป นอกจากนี้มีสระพิเศษ อีก ๒ ตัว คือ ตัว ย เพ็อง ใช้เขียนแทนสระเอีย เมื่อมีตัวสะกด เหมือนกับอักษรธรรมอีสาน เช่น (เกี้ยว), (เสียง) ตัว หยอ หยาดน้ำ ใช้เท่ากับเสียงสระออ สะกดด้วย ย (ออย) เช่น (คอย), (น้อย) สำหรับวรรณยุกต์ ในอักษรไทยน้อยไม่มีรูป แต่มีเสียงวรรณยุกต์ครบทั้ง ๕ เสียงเหมือนภาษาไทย โดยที่ผู้อ่านต้องค้นหาเสียงเอาเองตามความหมายของประโยค หรือข้อความนั้นๆ เป็นเกณฑ์ในการพิจารณา เหมือนกันกับอักษรธรรมอีสานทุกประการ

ปัจจุบันเอกสารใบลาน ในหลายพื้นที่มีการจัดเก็บที่ไม่เหมาะสม และไม่ได้รับความเอาใจใส่ ทำให้เสี่ยงต่อการสูญหาย และถูกทำลาย รวมถึงการหาผู้ที่จะมาทำการปริวรรต ถอดแปลเอกสารเหล่านี้ทำได้ยากเนื่องจากขาดการสืบทอดกันเป็นระยะเวลานาน และอักษรไทยน้อยไม่ได้ถูกนำมาใช้ในสังคมปัจจุบัน ทำให้ขาดผู้รู้ ผู้สนใจ และกำลังจะเลือนหายไปจากสังคมชาวอีสาน

อักษรไทยน้อย ที่ปรากฏในภาคอีสานปัจจุบัน มีหลักฐานทั้งที่เป็นศิลาจารึก เอกสารใบลาน และสมุดข่อยซึ่งพบกระจายอยู่ตามพื้นที่จังหวัดต่างๆ ในภาคอีสานเกือบทุกจังหวัด มีเอกสารใบลานที่บันทึกด้วยอักษรไทยน้อยอยู่ตามวัดต่างๆ ใน จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดขอนแก่น จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดยโสธรเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในวัดที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนเก่าแก่ เช่น วัดกุดสิม จังหวัดกาฬสินธุ์ มีเอกสารใบลานกว่า ๑,๐๐๐ ผูก นอกจากนี้เอกสารใบลานประเภทตำรายา ที่บันทึกด้วยอักษรไทยน้อยซึ่งถือว่าเป็นเอกสารที่มีความสำคัญมาก

อักษรไทยน้อย ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๕

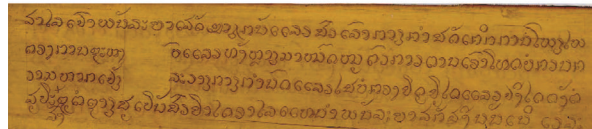
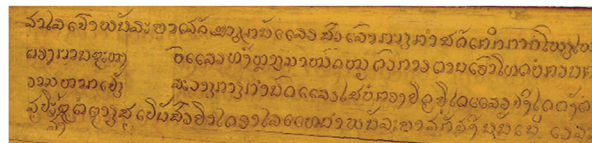
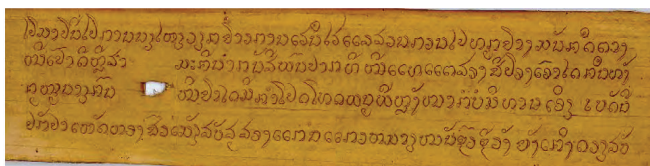
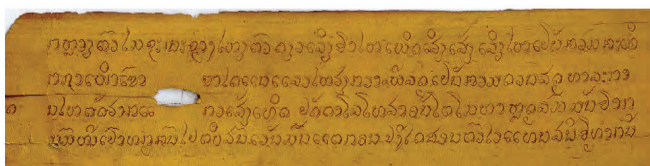

จารึกวัดแดนเมือง ด้าน ๑ (พ.ศ. ๒๐๗๓)
วัดปัจจันตपुरี อ.โพธิ์ชัย จ.หนองคาย

จารึกวัดศรีบุญเรือง (พ.ศ. ๒๑๕๑)
วัดศรีบุญเรือง อ.เมือง จ.หนองคาย

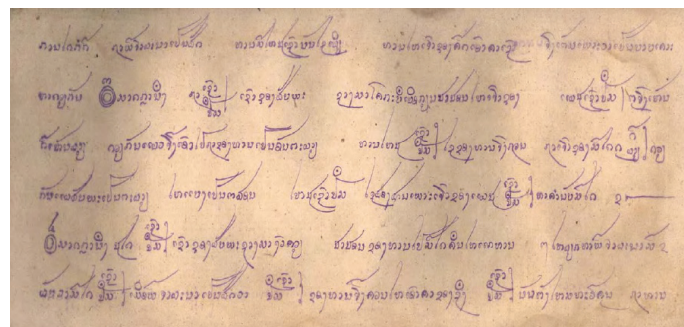
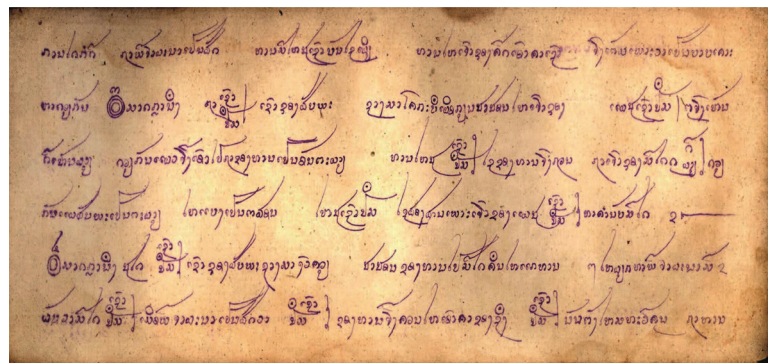
ตัวอย่างอักษรไทยน้อยที่จารในใบลานในปัจจุบัน

-ะ	-า	-อ	-ด	-ธ	-ถ	-ช	-ญ
อะ	อา	อิ	ิดิ	อิธิ	อิทธิ	อิฐ	อินุ
-ะ	-เ	-ะ	-แ	-เ	-เ	-เ	-อ
เอะ	เอ	แอะ	แอ	โอะ	โอ	เอาะ	ออ
-ะ	-ะ	-ะ	-ะ	-ะ	-ะ	-ะ	-ะ
เออะ	เออ	เอียะ	เอีย	เอือะ	เอือ	อีวะ	อีว
-า	-ไ	-ใ	-เ	-เ	-เ	-เ	-เ
อ่า	ไอ	ใอ	เอา	เอา	เอา	เอา	เอา
,	,,	,	,	.	๕		
เอก	โท	ไม้หัน	ไม้โก้ม	สระขอ	ไม้ซ้ำ		

ไทยน้อย	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๐
ไทยกลาง	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๐

พยัญชนะอักษรไทยน้อย					
พยัญชนะเดี่ยวอักษรไทยน้อยมี ๒๘ รูป คือ					
ก	ข	ค	ง	จ	ฉ
ก	ข	ค	ง	จ	ช, ฌ
ด	ด	ฎ	ฒ	ณ	บ
ด	ด	ถ	ท	น	บ
อ	ผ	ย	ผ	ย	ม
ป	ผ	ฝ	พ	ฟ	ม
ย	ร	ล	ว	ศ	ห
อ	ฮ	ร			
อ	ฮ	ร			

อักษรธรรมล้านนา

เรียบเรียงโดย อภิวัฒน์ พันธุ์สุข

อักษรธรรมล้านนา มีชื่อเรียกหลายอย่าง ได้แก่ ตัวเมือง อักษรไทยวน อักษรไทยล้านนา อักษรไทยเหนือและอักษรพื้นเมืองล้านนาไทย จัดอยู่ในกลุ่มอักษรไทที่นำจะมีต้นเค้ามาจากอักษรท้องถิ่นโบราณหลายแบบ คือ อักษรมอญโบราณ อักษรขอมโบราณ อักษรปยู และอักษรอื่นๆ ของอาณาจักรพื้นเมืองโบราณ โดยมีต้นเค้าเดิมจากอักษรปัลลวะ และได้มีวิวัฒนาการมาเป็นอักษรธรรมหรือตัวเมืองในปัจจุบัน ถือว่าอักษรล้านนามีฐานะเป็นอักษรที่ศักดิ์สิทธิ์ โดยใช้ในการจารึกลงบนศิลา หรือจารลงในคัมภีร์ใบลานที่เกี่ยวกับพระธรรมคำสอนต่างๆ และมีพัฒนาการไปจนถึงการใช้เขียนตำรายา ตำราโหราศาสตร์ ตำราพิชัยสงคราม ตลอดจนบันทึกวรรณกรรม คำโคลง และบันทึกเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ต่างๆ อักษรชนิดนี้ใช้กันอย่างแพร่หลายในภาคเหนือของประเทศไทย หรือดินแดนล้านนาดั้งเดิมครอบคลุม ๘ จังหวัดภาคเหนือ ตอนบน คือ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน เชียงราย และแม่ฮ่องสอน

ลักษณะเฉพาะของอักษรล้านนาคือ มีรูปร่างกลมป้อมคล้ายกับอักษรพม่า มอญ และเงี้ยว ตัวอักษรบางตัวยังมีสัณฐานคล้ายกับอักษรอาหม และบางตัวก็คล้ายกับอักษรมอญจารึก มีลายเส้นโค้งมนสวยงาม มีพยัญชนะทั้งหมด ๔๔ ตัว จัดเป็นวรรคแบบภาษาบาลี วรรคละ ๕ ตัวอักษร รวม ๕ วรรค ส่วนที่เหลือเป็นเศษวรรค และตัวอักษรพิเศษที่เพิ่มเข้ามาในภายหลังเมื่อมีการปรับรับภาษาไทยกลางเข้ามาในล้านนา ส่วนสระมี ๒ ชนิด คือ สระลอย ๘ ตัว สระจม ๓๑ ตัว ซึ่งภาษาล้านนาเรียกว่า ไผ่ เช่น ไผ่กะ คือ สระอะ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการเขียนพยัญชนะและสระในรูปพิเศษต่างๆ อีกจำนวนหนึ่งด้วย สำหรับวรรณยุกต์มีการผันเสียงตามอักษรที่จับคู่เป็นอักษรสูงและต่ำโดยมีวรรณยุกต์ ๒ รูป คือ เอก (ไม้เหยาะ) และ โท (ไม้ขอช้าง) แต่สามารถผันเสียงได้ ๖ เสียง โดยมีเสียงพิเศษคือ เสียงครึ่งโทครึ่งตรีสำหรับตัวเลขมี ๒ ชุด คือ เลขโหรา ๑๐ ตัว และ เลขในธรรม ๑๐ ตัว ลักษณะเฉพาะอีกประการหนึ่งคือ การออกเสียงอักษรบางตัวยังแตกต่างจากอักษรไทยกลาง คือ อักษร ค (ค) ออกเสียงเป็น k (ก) อักษร ช (ช) ออกเสียงเป็น c (จ) อักษร ท (ท) ออกเสียงเป็น t (ต) อักษร พ (พ) ออกเสียงเป็น p (ป) และ อักษร ร (ร) ออกเสียงเป็น h (ฮ)

ปัจจุบันไม่มีการใช้อักษรล้านนาในการบันทึก จดจาร หรือสื่อสารเป็น ลายลักษณ์อักษรอย่างเป็นทางการ เพราะคนล้านนาใช้ภาษาไทยกลางในการสื่อสารแทน มีเฉพาะคนบางกลุ่มที่อ่านออกเขียนได้ อาทิ พระสงฆ์บางรูปที่เคยเรียนเขียนอ่านอักษรล้านนามาก่อน หรือผู้ที่ผ่านการบวชเรียนแล้วลาสิกขาบทออกมาที่เรียกว่า “พ่อน้อย” หรือ “พ่อนาน” ปัจจุบันมีโรงเรียนบางแห่งที่สนับสนุนส่งเสริมให้มีการสอนหลักสูตรภาษาล้านนาอย่างง่าย อาทิ โรงเรียนในเขตเทศบาล

นครเชียงใหม่ อักษรธรรมล้านนา ปรากฏในหลักฐานประเภทจารึกที่เก่าแก่ที่สุด คือ จารึกลานทอง พ.ศ. ๑๙๑๙ พบที่ฐานพระประธาน วัดมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัย ซึ่งมีข้อความอยู่ ๔ บรรทัด จารด้วยอักษรไทยสุโขทัย ๓ บรรทัด เป็นภาษาไทยและจารด้วยอักษรล้านนา ๑ บรรทัด เป็นภาษาบาลี

อักษรธรรมล้านนา ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๕

೧	೨	೩	೪	೫		
೧೫	೧೬	೧೭	೧೮	೧೯	೨೦	೨೧
೨೨	೨೩	೨೪	೨೫	೨೬	೨೭	೨೮
೨೯	೩೦	೩೧	೩೨	೩೩	೩೪	೩೫
೩೬	೩೭	೩೮	೩೯	೪೦	೪೧	೪೨
೪೩	೪೪	೪೫	೪೬	೪೭	೪೮	೪೯
೫೦	೫೧	೫೨	೫೩	೫೪	೫೫	೫೬
೫೭	೫೮	೫೯	೬೦	೬೧	೬೨	೬೩
೬೪	೬೫	೬೬	೬೭	೬೮	೬೯	೭೦
೭೧	೭೨	೭೩	೭೪	೭೫	೭೬	೭೭
೭೮	೭೯	೮೦	೮೧	೮೨	೮೩	೮೪
೮೫	೮೬	೮೭	೮೮	೮೯	೯೦	೯೧
೯೨	೯೩	೯೪	೯೫	೯೬	೯೭	೯೮
೯೯	೧೦೦	೧೦೧	೧೦೨	೧೦೩	೧೦೪	೧೦೫

อักษรธรรมล้านนา

รูปสระแบ่งออกเป็น ๓ พวกคือ

၅၅ ၅၆ ၅၇ ၅၈ ၅၉ ၆၀ ၆၁ ၆၂

[illegible]

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥

[illegible]

ตัวเลขรรณถ้านนา

၁ ၂ ၃ ၄ ၅ ၆ ၇ ၈ ၉ ၁၀

१. २. ३. ४. ५. ६. ७. ८. ९.

อักษรธรรมล้านนา

รูปสระแบ่งออกเป็น ๓ พวกคือ

၌ ၌ ၍ ၎ ၏ ပ ပေ ပေ

ดังต่อไปนี้

[illegible]

୨ ୨ ୨ ୨ ୨ ୨ ୨ ୨

อักษรธรรมอีสาน

เรียบเรียงโดย รองศาสตราจารย์วิมา วิสเพ็ญ

อักษรธรรมอีสาน มีต้นกำเนิดจากอักษรปัลลวะ ต่อมาได้พัฒนาเป็นอักษรมอญโบราณ และพัฒนามาเป็นอักษรธรรมล้านนาและอักษรธรรมอีสาน ดังปรากฏหลักฐานในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสานของประเทศไทย สาเหตุที่ชื่อว่าตัวอักษรธรรมนั้น เพราะใช้ตัวอักษรชนิดนี้ในการบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก พระธรรมคัมภีร์ต่างๆ เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นอักษรชั้นสูง อักษรศักดิ์สิทธิ์ ตัวอักษรชนิดนี้ใช้ในประเทศลาวก็เรียกว่าตัวธรรมลาว ใช้ในภาคอีสานก็เรียกว่าตัวธรรมอีสาน ตามแต่ละท้องถิ่นจะเรียกแต่ก็คือนำตัวอักษรชนิดเดียวกันนั่นเอง

อักขรวิธีของอักษรธรรมอีสานจะวางพยัญชนะต้นซึ่งเป็นพยัญชนะตัวเต็ม (๓๗ รูป) ไว้บนบรรทัด และวางสระไว้รอบพยัญชนะต้น ส่วนพยัญชนะตัวสะกดและพยัญชนะตัวควบกล้ำ จะวางไว้ใต้บรรทัด โดยใช้รูปพยัญชนะครึ่งตัวหรือครึ่งรูป ซึ่งเรียกว่า “ตัวเพ็อง” หรือ “ตัวห้อย” มีทั้งหมด ๑๖ ตัว ส่วนพยัญชนะตัวสะกดที่ไม่มีรูปครึ่งตัวจะเขียนด้วยตัวเต็ม ส่วนสระในอักษรธรรมอีสาน แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ สระลอย ๘ รูป และสระจม ๒๗ รูป วรรณยุกต์ในอักษรธรรมอีสานไม่มีรูป แต่มีเสียงวรรณยุกต์ครบทั้ง ๕ เสียงเหมือนภาษาไทย โดยที่ผู้อ่านต้องค้นหาเสียงเอาเองตามความหมายของประโยคหรือข้อความนั้น ๆ เป็นเกณฑ์ในการพิจารณา ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้ คนโบราณอีสานเรียกว่า “หนังสือ หนังสือหา” คือ หาความหมายเอาเองตามคำบริบทที่แวดล้อมของคำนั้น ตัวอย่างเช่น คำถ้อยทอด “ปู่ได้ปูมาแต่นา” คำอ่าน “ปู่ได้ปูมาแต่นา” นอกจากนี้ ยังมี อักขรวิธีพิเศษ หมายถึงอักษรธรรมอีสานที่มีวิธีประสมอักษรที่แตกต่างจากกฎเกณฑ์ทั่วไป ซึ่งมีรูปร่างแตกต่างไปจากคำเดิมหรือคำอ่านมาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะคนอีสานสมัยโบราณต้องการที่จะประหยัดเวลาและแรงงาน ตลอดถึงจำนวน ขนาดและขอบเขตของใบลานที่ใช้จารจึงคิดบัญญัติศัพท์พิเศษขึ้นใช้บางทีก็เพื่อแสดงภูมิความรู้ ฉะนั้น จึงเป็นปัญหามากสำหรับผู้เริ่มหัดอ่านและจะต้องจดจำเป็นกรณีพิเศษ

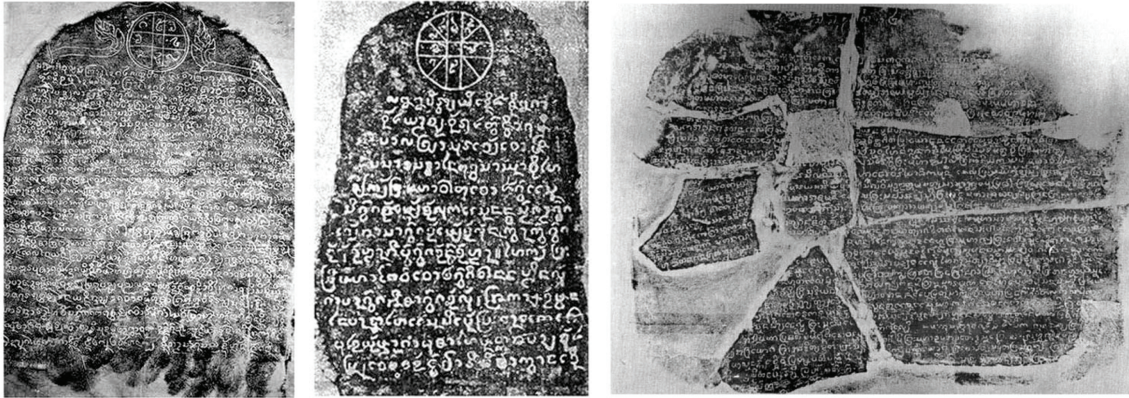
การคงอยู่ของอักษรธรรมอีสานปัจจุบัน พบว่ามีกระจายอยู่ตามพื้นที่จังหวัดต่างๆ ในภาคอีสานเกือบทุกจังหวัด อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ มีผู้ที่สามารถอ่านอักษรโบราณได้จำนวนน้อยมาก และส่วนมากจะเป็นผู้สูงอายุ บางพื้นที่ไม่มีผู้อ่านได้เลย เนื่องจากเป็นอักษรที่ไม่ได้มีการถ่ายทอดกันในชุมชน และไม่ได้นำอักษรมาใช้ในการสื่อสารด้วยระบบการศึกษาแบบใหม่จากส่วนกลางเข้าไปแทนที่

หลักฐานการใช้อักษรธรรมอีสานปรากฏในจารึก เอกสารใบลาน และสมุดข่อย โดยอักษรธรรมอีสานที่ปรากฏในจารึกเก่าที่สุดคือ จารึก วัดถ้ำสุวรรณคูหา ๑ ระบุ จ.ศ. ๙๒๔ ซึ่งตรงกับ พ.ศ. ๒๑๐๕ จากฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทยของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ปรากฏจารึก อักษรธรรมอีสาน ทั้งสิ้น ๔๕ จารึก สำหรับเอกสารใบลานหรือหนังสือใบลาน เป็นเอกสารโบราณประเภทหนึ่งที่ปรากฏการใช้ อักษรธรรมอีสาน ในการจาร เพื่อบันทึกเนื้อหาและเรื่องราวต่างๆ พบว่า มีใบลานที่จารด้วยอักษรธรรมอีสานที่วัดมหาชัย จังหวัดมหาสารคาม วัดมหาธาตุ

จังหวัดยโสธร วัดทุ่งศรีเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น นอกจากนี้ สมุดข่อย เป็นเอกสารโบราณอีสานประเภทหนึ่งที่มีพบมีการใช้อักษรธรรมอีสานในการจดบันทึก ซึ่งพบทั้งสมุดข่อยขาว และสมุดข่อยดำ

อักษรธรรมอีสาน ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๕

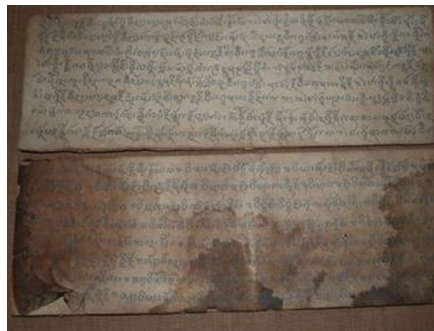

ตัวอย่างภาพอักษรธรรมในจารึก

ตัวอย่างภาพอักษรธรรมในหนังสือใบลาน

ตัวอย่างภาพอักษรธรรมในสมุดข่อย

อักษรวิธียกธรรมอีสาน

อักษรวิธียกธรรมอีสานแตกต่างจากอักษรวิธียกธรรมอีสานปัจจุบันบางอย่าง โดยอักษรวิธียกธรรมอีสานจะวางพยัญชนะต้นซึ่งเป็นพยัญชนะตัวต้นไว้บนบรรทัด และวางสระไว้รอบพยัญชนะต้น คือด้านหน้า ด้านหลัง ด้านบน ด้านล่างเหมือนอักษรวิธียกธรรมปัจจุบัน ส่วนพยัญชนะตัวสะกดและพยัญชนะตัวควบกล้ำ จะวางไว้ใต้บรรทัด โดยใช้รูปพยัญชนะครึ่งตัวหรือครึ่งรูป ซึ่งเรียกว่า “ตัวทื่อ” หรือ “ตัวทื่อ” ส่วนพยัญชนะตัวสะกดที่ไม่มีรูปครึ่งตัว จะเขียนด้วยตัวเต็ม

พยัญชนะ

พยัญชนะยกธรรมอีสานแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. **พยัญชนะตัวเต็ม** คือ พยัญชนะที่เขียนเต็มรูปตามรูปแบบปกติ มี ๑๗ รูป ที่แทนที่เป็นพยัญชนะต้น เขียนไว้บนบรรทัด

๒. **พยัญชนะตัวทื่อ** หรือ **ตัวทื่อ** (บางที่เรียกว่า “ตัวจิ๋ว” เหมือนอักษรขอม) คือ พยัญชนะที่เขียนครึ่งรูป หรือครึ่งตัว โดยเขียนไว้ใต้บรรทัด ยกเว้น ตัวทื่อ ง (ง) จะวางไว้หน้าพยัญชนะตัวเต็ม และ ตัวทื่อ ง^๒ (ไม่มีเส้น) จะวางไว้บนพยัญชนะ ที่แทนที่เป็นพยัญชนะตัวสะกดและพยัญชนะควบกล้ำ

รูปพยัญชนะตัวอักษรธรรมอีสาน แบ่งตามวรรคแบบภาษาบาลี มีดังนี้

วรรค ก

ก		ข		ค		ฌ		ง	
ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ
๓	๓	๑	๑	๑	๑	๗	๗	๑	๑

วรรค จ

จ		ฉ		ช/ซ		ฌ		ญ	
ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ
๑	๑๑๐	๑	๑	๑	๑๐	๑	๑	๑	-

ฎ		ฏ		ฑ		ฒ		ณ	
ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ
๑	๑	๒	๒	๓	๓	๔	๔	๕	๕

วรรค ด

ด		ธ		ท		ธ		น	
ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ
๑	๑̣	๑	๑̣	๑	๑̣	๑	๑̣	๑	๑̣

วรรค ป

บป		ผ		ฝ		พ		ฟ	
ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ
๑	๑	๒	-	๓	-	๔	๕	๖	-

ภ		ม	
ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ
๑	๑	๑	๑

พจนวรรค

ย		ร		ล		ว		ศ	
ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ
ย	๑	ร	๑	ล	๑	ว	๑	ศ	๑
ห		ฬ		อ		ฮ		อ	
ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ	ตัวเต็ม	ตัวทื่อ
๒	๑	๒	๑	๓	๑	๔	๑	๕	๑

หมายเหตุ

- พยัญชนะที่มีไว้สำหรับเขียนภาษาบาลีไม่ได้นำมาเขียนภาษาอีสาน ได้แก่ ข ฉ ญ อุ ฐ ธ พ (เพราะมีเสียงซ้ำกับ ค ซ ษ ฒ ฒ ฒ)
- ตัว ข จะใช้แทนเสียง ค ในภาษาอีสาน
- ตัว ฮ หรือ หอหยาหน้า ใช้แทนเสียง หอ (หน้า ๑)

- พยัญชนะที่เพิ่มขึ้นนอกเหนือจากภาษาบาลีเพื่อใช้เขียนภาษาอีสาน ได้แก่ ฝ ฝ ๑๑ ซึ่งอาจเรียกว่าพยัญชนะนอกวรรคก็ได้ ส่วน ข ฌ จะใช้รูปเดียวกับ ข ฌ และ น
- ในภาษาอีสาน ส่วนมากจะใช้ ๑ แทน

พยัญชนะที่มี ห นำ

พยัญชนะที่มี ห นำในอักษรธรรมอีสานนั้นมี ๑ ตัว คือ ง, น, ม, ย, ล, ๑, ๑ เมื่อตามหลัง ห จะเปลี่ยนเป็นรูปตัวทื่อ ๑ ได้ ห ดังนี้

๑	(๑)	นำ	๑	(๑)	มีรูปเป็น	๑
๑	(๑)	นำ	๑	(๑)	มีรูปเป็น	๑
๑	(๑)	นำ	๑	(๑)	มีรูปเป็น	๑
๑	(๑)	นำ	๑	(๑)	มีรูปเป็น	๑
๑	(๑)	นำ	๑	(๑)	มีรูปเป็น	๑, ๑
๑	(๑)	นำ	๑	(๑)	มีรูปเป็น	๑

สระ

สระอักษรธรรมอีสาน แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ สระลอย และสระจม

๑. **สระลอย** คือ สระที่สามารถเขียนได้ลอย โดยไม่ต้องไปอาศัยพยัญชนะมาประกอบ โดยที่แทนที่แทน ๑ และสระด้วย

สระลอย มี ๑ รูป ดังนี้

๑	๑	๑	๑	๑	๑	๑	๑
๑	๑	๑	๑	๑	๑	๑	๑

ตัวอย่างการใช้สระลอย เช่น

๑๑๑๑ (อนิจจา) ๑๑๑๑ (อภัย) ๑๑๑๑ (อภัย) ๑๑๑๑ (อุทก) ๑๑๑๑ (โอรส)

๒. **สระจม** คือ สระที่ต้องอาศัยพยัญชนะมาประกอบเท่านั้นจึงจะใช้ได้ โดยเขียนไว้รอบพยัญชนะตัวเต็ม คือ ด้านหน้า เรียกว่า สระหน้า ด้านหลัง เรียกว่า สระหลัง ด้านบน เรียกว่า สระบน ด้านล่าง เรียกว่า สระล่าง

สระจม มี ๑๑ รูป ดังนี้

๑	๑	๑	๑	๑	๑	๑	๑
๑	๑	๑	๑	๑	๑	๑	๑
๑	๑	๑	๑	๑	๑	๑	๑
๑	๑	๑	๑	๑	๑	๑	๑
๑	๑	๑	๑	๑	๑	๑	๑
๑	๑	๑	๑	๑	๑	๑	๑
๑	๑	๑	๑	๑	๑	๑	๑

หมายเหตุ

สระที่มีตัวทื่อ ง และ ๑ อยู่ใต้บรรทัด เมื่อประกอบกับพยัญชนะควบกล้ำจะเปลี่ยนรูปไปโดยเขียนเป็นรูปพยัญชนะตัวเต็มในบรรทัดเดียวกันกับพยัญชนะต้น เช่น

๑ เปลี่ยนเป็น ๑ เช่น ๑๑๑ (กลัว)
๑ เปลี่ยนเป็น ๑๑ เช่น ๑๑๑ (กลัว)

สระพิเศษ อีก ๑ ตัว คือ

- ๑ สระ ๑ สูง ใช้เขียนกับ ๑ เพื่อให้แตกต่างจาก ๑, ๑ (๑ หรือ ๑)
- ๑ ๑ ตัว ทื่อ ใช้เขียนแทนสระเอื้อ เมื่อมีตัวสะกด ๑๑๑ (เกี้ยว), ๑๑๑ (เสียง)
- ๑ ๑ ตัว หอหยาหน้า ใช้แทนเสียง สระออ สะกดด้วย (๑๑๑) เช่น ๑๑๑ (๑๑๑), ๑๑๑ (๑๑๑)
- ๑ ๑ ๑ / ๑ ๑ ใช้เขียนเหมือน ๑ ๑ ในภาษาไทย เช่น ๑๑๑ ๑๑๑
- ๑ ๑ ๑ ใช้สำหรับเขียนภาษาบาลี ๑๑๑๑ (พุทธ) ๑๑๑๑๑ (พุทธ)

ตัวสะกดในอักษรวิธีกนกธรรมมีสามนั้น นิยมสะกดด้วยพยัญชนะตัวที่สอง หรือ ตัวท้าย และเขียนไว้ใต้บรรทัด ส่วนพยัญชนะที่ไม่มีตัวคือเมื่อทำหน้าที่เป็นพยัญชนะตัวสะกดจะใช้อุป
 พยัญชนะตัวเดิมเขียนไว้ใต้บรรทัด เช่น ดัฎฐ (ถัด) ฐฐ (ถูก) เป็นต้น ส่วนพยัญชนะตัว
 ที่สองที่มีรูปต่างจากพยัญชนะตัวเดิมทั้งหมด ๑๖ ตัว ดังนี้

๑. ตัว ก ที่ตั้ง ๑ (ไม่มีเส้นบน) ใช้เขียนบนลำตัวอักษร เช่น กู (ของ) กู (คน)
๒. ตัว ก ที่ตั้ง ๒ ใช้เขียนใต้ลำตัวอักษร เช่น กู (ปาง) กู (นาง)
๓. ตัว ก ที่ตั้ง ๓ ใช้เขียนใต้ลำตัวอักษร เช่น กู (หัน) กู (คน)
๔. ตัว ก ที่ตั้ง ๔ ใช้เขียนใต้ลำตัวอักษร เช่น กู (จน) กู (หัน)
๕. ตัว ก ที่ตั้ง ๕ ใช้เขียนใต้ลำตัวอักษร เช่น กู (สย) กู (ด้วย)
๖. ตัว ก ที่ตั้ง ๖ ใช้เขียนบนลำตัวอักษร เช่น กู (พระ)
๗. ตัว ก ที่ตั้ง ๗ ใช้เขียนใต้ลำตัวอักษร เช่น กู (กลาง) กู (หลังกลาง)
๘. ตัว ก ที่ตั้ง ๘ ใช้เขียนใต้ลำตัวอักษร เช่น กู (ประเทศ)
๙. ตัว ก ที่ตั้ง ๙ ใช้เขียนใต้ลำตัวอักษร เช่น กู (ก้อง) กู (สอง)
๑๐. ตัว ก ที่ตั้ง ๑๐ ใช้เขียนใต้ลำตัวอักษร เช่น กู, กู, กู (สังฆะ)
๑๑. ตัว ก ที่ตั้ง ๑๑ ใช้เขียนใต้ลำตัวอักษร เช่น กู, กู (อักษร)
๑๒. ตัว ก ที่ตั้ง ๑๒ ใช้เขียนใต้ลำตัวอักษร เช่น กู (วิฤต)
๑๓. ตัว ก ที่ตั้ง ๑๓ ใช้เขียนใต้ลำตัวอักษร เช่น กู (วิฤ)
๑๔. ตัว ก ที่ตั้ง ๑๔ ใช้เขียนใต้ลำตัวอักษร เช่น กู (พุทธะ)

๑๕. ตัว ท เพื่อ ๖ ใช้เขียนได้ทั้งขณะ เช่น ๖๖๖ (หัก)
๑๖. ตัว ส เพื่อ ๓๓ (ส สองห้อง) ใช้เขียนมานานแล้ว เช่น ๐๐๓๓ (หัก)
๑๗. ตัว ญ เพื่อ ๑๑ ไม่มีรูป เขียนคล้ายตัวอื่นเท่ากับ ๗ เขียนกับ ๒ ตัว เช่น ๒๑๑๑ (ปัก)

๐ (สังขะ) ๐ (วิญญู) ๐ (อหะ) ๐ (สัพพะ) ๐ (ลัสสะ) เป็นต้น

วรรณคดีไทยอันรกรรรมสืบมาไม่สูญ แต่มีเสียงวรรณคดีที่ครบทั้ง ๕ เสียงเหมือนภาษาไทย โดยที่ผู้อ่านต้องหันเหออกจากความหมายของประโยคหรือข้อความนั้นๆ เป็นกวีนิพนธ์ในการพิจารณา ซึ่งวิธีการดังกล่าวก็เช่นโบราณคดีที่เรียกว่า “หนังสือ หนังสือ” ก็หาความหมายของงานคำประพันธ์แล้วลัดเลาะของมัน ดังตัวอย่างเช่น

คำถ้อยทอด “ปู่โง่ป่วนมาแต่นาน” คำอ่าน “ปู่โง่ได้ป่วนมาแต่นาน”

จะเห็นได้ว่า ข้อความข้างต้น สามารถอ่านได้หลายอย่างตามแต่ละสำนวนพูดดังต่อไปนี้ แต่ที่ถูกต้องคือ “ปู่ไปไหนมาไหน” โดยตรงเพราะว่า ปู่ กับ ปู่ เชื่อมเหมือนกัน แต่เมื่อดูบริบทแล้วอีกของประโยคจะบ่งชี้ว่า ปู่ก่อนหน้านั้นจะมีความหมาย ถ้าไม่อ่านต่างกันหรืออ่านแตกต่างกันจนเกินไปก็ไม่ได้ความหมาย

เครื่องหมายในอักษรธรรมอีสานมีดังนี้

๑. ไม้ขีด ใช้เป็นตัวเลขแทน ก เช่น ๐ (จัก) ๖๖ (หา) ๙ (คอก)
ใช้เป็นไม้หนากาฬ เช่น ๕ (อัน) ๕ (อัน)
ใช้ประกอบกับตัวประสมด้วยสระ เออ เออ ที่มีตัวสะกด เช่น ๕๕ (เป็น) ๕๕ (เหตุ)
ใช้ประกอบกับสระ เออ ที่มีตัวสะกด เช่น ๕๕ (เสีย) ๕๕ (ผิด)

๒. - นิกทิด ใช้เป็น ง สะกดเมื่อเขียนภาษาบาลี และประกอบกับสระเสียงสั้น คือ อะ อิ อุ
เท่านั้น เช่น ฏฉั (อักษ) ฉิ (กิง) ฆจฺจุ (กาจุง)
ใช้แทนเสียงสระ ออ ที่ไม่มีตัวสะกด เมื่อเขียนภาษาอีสาน เช่น บิ (นบ) ชมิ (พ้อ) ฉิ (กี)
๓. - ไม้งกร หรือไม้งกร ใช้ เขียนแทนสระโอะ ลดรูป เช่น ฎิ (ลม) หุอิ (สัน)
๔. 6 ไม่ยมก ใช้ลง 6 (๒) ใช้เขียนจำคำหรือข้อความ เช่น ฆจฺจุ 6 (ต่างๆ) จ 6 (นานา)
๕. - ใช้เป็นตัวสะกดแทน ก เช่น ฆ (กัก) วิ (ปิก)

ตัวเลขในอักษรธรรมอีสานมี ๑๐ รูป เหมือนภาษาไทยปัจจุบัน ดังนี้

၁	၆	၁၁	၁၆	၂၁	၂၆	၃၁	၃၆	၄၁	၄၆
၅	၁၀	၁၅	၂၀	၂၅	၃၀	၃၅	၄၀	၄၅	၅၀

๑. เลขหลักหน่วยเขียนตามปกติ เหมือนอักษรวิธีไทยปัจจุบัน

๒. เลขหลักสิบ จะเขียนจำนวนเต็มสิบแล้วตามด้วยจำนวนเศษ (ยกเว้น ๒๐ - ๒๕ บางครั้งอาจหมายถึง ๒๐ แทน) เช่น

୧୦ (୧୦) ଗଞ୍ଜି ମଞ୍ଜି ଗୁରୁ ଜି (୩୫) ସିଂହ (୩୬)

๓. เลขหลักร้อยขึ้นไปจะใช้ตัวหนังสือบอกจำนวนเต็ม ตามด้วยจำนวนเศษ เช่น

● ପ୍ରତି (୧୦୦) 6 ଟଙ୍କା ପ୍ରତି ଲିଫ୍ଟ (୩,୫୫୯) ଫୋନ୍ ପ୍ରତି ଲିଫ୍ଟ (୮୦,୫୦୦)

อักษรวิธพิเศษ

อักษรวิธพิเศษ หมายถึง อักษรธรรมอีสานที่มีวิธีประสมอักษรที่แตกต่างจากกฎเกณฑ์ทั่วไป ซึ่งมีรูปร่างแตกต่างไปจากคำเดิมหรือคำอ่านมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคนอีสานสมัยโบราณต้องการที่จะประหยัดเวลาและแรงงาน ตลอดจนถึงจำนวน ขนาดและขอบเขตของใบลานที่ใช้จารทำหนังสือ จึงบัญญัติศัพท์พิเศษขึ้นใช้ บางทีก็เพื่อแสดงภูมิความรู้ ฉะนั้นจึงเป็นปัญหาสำหรับผู้ที่เริ่มหัดอ่าน และจะต้องจดจำเป็นกรณีพิเศษ จึงขอยกตัวอย่างอักษรวิธพิเศษที่พบอยู่บ่อยๆ เพื่อให้ผู้เริ่มหัดอ่านจดจำไว้เพื่อเป็นประโยชน์ในการอ่านอักษรธรรมอีสานต่อไปดังนี้

อ	อันว่า	ฮัว ฮัว	ทั้งหลาย
ฮัว	สุรา	อึ อึ	แล
อึ	แล้ว	แอ	แท้แล
ฮัว	แลนา	แอ แอ	ชะแล
อึ	กัถิ	อึ	กัถิ
อึ	กัถิ	ฮัว	กัถิ
อึ	บ่มี	ฮัว	บ่มา
อึ	กระทำ	ฮัว	ไปบอก,บอกไป
อึ	คาลา	ฮัว	กาละ
อึ	ถือว่า	อึ	ชื่อว่
อึ	ถือว่า	อึ	คิว่า
อึ	บาติ	ฮัว	คิลา
ฮัว	คาลา	แอ	แจ่น้ำ
อึ	นา	อึ	น้ำ,น้ำ
อึ	คิถิ	อึ	ถิถิ

ฮัว	หลังไหล, ไหลหลัง	ฮัว	ไหลหลา
อึ	ถิถิ	ฮัว	บ่ไปบ่มา,บ่มาบ่ไป
อึ	พิพา	อึ	ไค้
อึ	ไค้,ไค้,ไค้	อึ	มากมา
อึ	อย่าอยู่, อยู่อย่า	อึ	มิคาว
อึ	ฮัว	อึ	เห็นเหตุ
อึ	ให้หา	อึ	หนีหา
อึ	เข้าของ	อึ	กัถิ
อึ	ไค้	อึ	สังสน
อึ	สงสาร	อึ	ไค้สน
อึ	ในปากกว้างกลางไฟ	อึ	น้องนาง, นางน้อง

หมายเหตุ

นี่เป็นส่วนหนึ่งของคำพิเศษ ยังมีคำพิเศษอีกจำนวนมาก เมื่อผู้ศึกษาอ่านเอกสารใบลานมากขึ้นก็จะยิ่งเห็นมาก ต้องพยายามอาศัยการพิจารณาความหมายในประโยค การอ่านหรือเขียนอักษรธรรมนั้นไม่สามารถยึดหลักอักษรวิธเป็นมาตรฐานไม่ได้ คำๆ เดียวกันอาจเขียนแตกต่างกันหรือเขียนได้หลายอย่าง ผู้เขียนจะเขียนอย่างไรก็ได้ ขอให้อ่านได้และเป็นการสื่อสารเท่านั้น ดังนั้นจะพบเห็นมากมายในเอกสารใบลานที่คำๆ เดียวกันแต่เขียนต่างกันแม้เป็นคนเดียวกันเขียนก็ตาม

อักษรวิธของอักษรธรรมอีสานที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นกฎเกณฑ์โดยทั่วไปที่ผู้ศึกษาสามารถนำมาเป็นบรรทัดฐานในการอ่านและเขียนอักษรธรรมอีสาน และอุปสรรคอีกอย่างหนึ่งที่มีปัญหาสำหรับผู้ที่ศึกษาใหม่ก็คือลายมือของแต่ละคนที่จารไม่เหมือนกัน แต่เราก็ต้องอาศัยรูปแบบตัวหนังสือที่พบโดยส่วนมากเป็นบรรทัดฐาน เมื่ออ่านบ่อยๆ พบเห็นหลายๆ ลายมือเราก็จะคุ้นเคยไปเองไม่ว่าจะเป็นลายมือแบบไหนก็สามารถจะอ่านได้

รายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ สาขาภาษา (แยกตามปีที่ขึ้นทะเบียน)

ปี พ.ศ. ๒๕๕๕

ประเภท	รายการ
ภาษาท้องถิ่น	๑. อักษรธรรมล้านนา
	๒. อักษรไทยน้อย
	๓. อักษรธรรมอีสาน
	๔. ภาษาซอง
	๕. ภาษาญ้อ
	๖. ภาษาท่ง

ปี พ.ศ. ๒๕๕๖

ประเภท	รายการ
ภาษาท้องถิ่น	๑. ภาษาเลอเวียง
	๒. ภาษาโซ่ (ทะวืง)
	๓. ภาษาตากใบ (เงาะเต)
	๔. ภาษาสะกอม
	๕. ภาษาอุรักลาโว้ย
	๖. ภาษามานิ (ซาไก)
	๗. ภาษาไทยโคราช/ไทยเบิ้ง
	๘. ภาษาพืเทน
	๙. ภาษาเขมรถิ่นไทย

ปี พ.ศ. ๒๕๕๗

ประเภท	รายการ
ภาษาท้องถิ่น	๑. ภาษาญ้อ
	๒. ภาษาแสก
	๓. ภาษาอิมปี้
	๔. ภาษาปืชู
	๕. ภาษากะซอง
	๖. ภาษาซั่มเร
	๗. ภาษาซอ
	๘. ภาษามลาบรี
	๙. ภาษามอแกน
	๑๐. ภาษาผู้ไทย

ปี พ.ศ. ๒๕๕๘

ประเภท	รายการ
ภาษาท้องถิ่น	๑. ภาษากูย/กวย
	๒. ภาษาพวน

คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม สาขาภาษา

ศาสตราจารย์สุวิไล เปรมศรีรัตน์		ประธาน
นางสาวทัศนีย์ เทพกำปนาท	ผู้อำนวยการสถาบันวัฒนธรรมศึกษา	รองประธาน
นายสถาพร ศรีสีจั้ง		กรรมการ
รองศาสตราจารย์ประพนธ์ เรืองณรงค์		กรรมการ
รองศาสตราจารย์ชลธิชา บำรุงรักษ์		กรรมการ
รองศาสตราจารย์วิณา วิสเพ็ญ		กรรมการ
รองศาสตราจารย์สุวัฒนา เลี่ยมประวัติ		กรรมการ
รองศาสตราจารย์สุพัตรา จิรนนทนาภรณ์		กรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อรรพรรณ บุญฤทธิ์		กรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์บัญญัติ สาลี		กรรมการ
นายประพนธ์ พลอยพุ่ม		กรรมการ
นางศิริวรรณ อินทรกำแหง		กรรมการ
นางมยุรี ถาวรพัฒน์		กรรมการ
นางสาวอุมาภรณ์ สังขมาน		กรรมการ
นายแวญโซะ สามะอาลี		กรรมการ
ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านภูมิปัญญา		กรรมการ
นางสาวกิตติพร ใจบุญ	นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ	เลขานุการและกรรมการ
นางสุกัญญา เ็นสุข	นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ	ผู้ช่วยเลขานุการและกรรมการ
นางสาวหทัยรัตน์ จิวจินดา	นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ	ผู้ช่วยเลขานุการและกรรมการ
นางสาวเบ็ญจรัตน์ มาประณีต	นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ	ผู้ช่วยเลขานุการและกรรมการ
นางสาวสุมาลี เจียมจันทรี	นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ	ผู้ช่วยเลขานุการและกรรมการ

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษาโครงการ

นางพิมพ์วิ วัฒนวรารกุล
ศาสตราจารย์สุวิไล เปรมศรีรัตน์
นายมานัส ทารัตน์ใจ
นางสุนันทา มิตรงาม
นางสาวทัศนีย์ เทพกำปนาท

อธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม
ประธานกรรมการ สาขาภาษา
รองอธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม
รองอธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม
ผู้อำนวยการสถาบันวัฒนธรรมศึกษา

คณะทำงาน

นางสาวกิตติพร ใจบุญ
นางสุกัญญา เย็นสุข
นางสาวหทัยรัตน์ จิวจินดา
นางสาวเบญจรัตน์ มาประณีต
นางสาวฐิตพร ลิ้มปัสวดี
นางสาวสุมาลี เข้มแข็งหิรัญ
นางสาวอรุณี จีระพรบัณฑิต
นางสาวนันทมน สิงห์พรรค

นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ
นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ
นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ
นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ
นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ
นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ
นักวิชาการวัฒนธรรม
ลูกจ้างโครงการ

ผู้รับผิดชอบโครงการ

กลุ่มสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
สถาบันวัฒนธรรมศึกษา
กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
โทรศัพท์ ๐ ๒๒๔๗ ๐๐๑๓ ต่อ ๑๓๑๒-๔
โทรสาร ๐ ๒๖๔๕ ๓๐๖๑
เว็บไซต์ <http://ich.culture.go.th>
เฟซบุ๊ก www.facebook.com/ichthailand
อีเมล safeguard.ich@gmail.com

“หนังสือเล่มนี้จัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ในการศึกษาและเผยแพร่เรื่องมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมิใช่เพื่อการค้าซึ่งภาพประกอบในเล่มได้นำมาจากแหล่งข้อมูล ที่หลากหลาย โดยบางภาพไม่สามารถอ้างแหล่งที่มา ปฐมภูมิได้จึงขออนุญาตใช้ภาพดังกล่าวและขอบคุณผู้เป็นเจ้าของภาพทุกภาพไว้ ณ ที่นี้ด้วย”

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม
เลขที่ ๑๔ ถนนเทียมร่วมมิตร เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐
www.culture.go.th

